

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัย
ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูปริยัติวรเมธี,ผศ

พระครูเอกตรस्ताธิคุณ

ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญาวาส

ดร.สนุก สິงห์มาตร

อาจารย์อภิขญา พรรณศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

MCU RS .....

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ ความเป็นมา

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ตอบโจทย์ความเจริญรุ่งเรืองของเทคโนโลยีที่มีความเจริญรุดหน้าจนในบางครั้งทำให้มนุษย์เข้าใจว่าสิ่งที่นำเสนอผ่านสื่อสารสนเทศคือสิ่งที่ถูกต้องดีงามแล้ว หรือในบางครั้งเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมไม่ตีพอกก็อาจหลงผิดแล้วดำเนินชีวิตในทางที่ไม่ถูกต้อง ทำยที่สุดก็เกิดผลร้ายต่อชุมชน สังคมหรือมนุษยร่วมโลก ดังเช่นที่เห็นเป็นข่าวในปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือ มจร. เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความมุ่งหมายในประเด็นการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนาเพื่อส่งเสริมความสุขให้กับประชาชนและสังคม ดังที่มีการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.๒๕๖๔ ได้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเพื่อกำหนดมาตรการส่งเสริม สนับสนุน และประเมินคุณภาพ กำกับดูแลและจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาและการผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทางตามความต้องการของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง (ราชกิจจานุเบกษา, ออนไลน์) เมื่อเป็นเช่นนี้หน่วยงานต่างๆที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาจึงมุ่งการจัดการศึกษาที่จะตอบโจทย์วัตถุประสงค์หรือนโยบายของพระทรวงอกุชฌมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้วางนโยบายไว้ ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรในสังกัดวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด นอกจากจะทำหน้าที่เป็นอาจารย์แล้วอีกบทบาทหนึ่งคือ ดำรงตำแหน่งอยู่ในบทบาทพระสังฆาธิการในพื้นที่ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แลเห็นการดำเนินการของหน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่น กล่าวคือ เทศบาลตำบลคูเมือง ได้ดำเนินกิจกรรมวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองขึ้นเพื่อพัฒนาด้านต่างๆสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านสุขภาพะ ด้านคุณธรรมจริยธรรมหรือความเป็นอยู่ด้านอื่นๆ แต่เท่าที่มีการดำเนินการมาข้างต้นกลับพบปัญหาด้านการเรียนรู้ที่ไม่เท่าทันต่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้า

วิทยาลัยผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยาการจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน วิทยาลัยผู้สูงอายุหลายแห่งตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการหรือตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุ ภายในวัด บางแห่งใช้บ้านของผู้ริเริ่มก่อตั้งเป็นสถานที่ดำเนินการการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระยะแรก อาจเป็นเพียงการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกันแล้วจึงค่อยๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุ หรืออาจเป็นการขยายกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (ศาลาสว่างสุข) ศูนย์สามวัย ธนาคารความดี เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ไว้ชัดเจน ระยะเวลาเปิดเรียนอาจเป็นตลอดปีหรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ ๑ วัน

๑.๑.๒ ความสำคัญของปัญหา

จากการติดตามการจัดการเรียนรู้ของวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลคูเมืองพบว่า การวิเคราะห์มาตรฐาน/ตัวชี้วัดในด้านความรู้ (K) ทักษะ (P) โดยมีการนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๘ ประการของนักเรียนทั่วไปมาใช้แทนคุณลักษณะตามมาตรฐาน/ตัวชี้วัด การพัฒนานักเรียนด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญ ปัญหาที่มักพบจากการสอบถามหรือเป็นข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่า การดำเนินการของคณะผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยังขาดกิจกรรมการพัฒนา การได้มาของผลการประเมินยังขาดร่องรอยหรือหลักฐานที่ชัดเจน ซึ่งย่อหมายถึง กระบวนการวิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัด สู่วิธีการวัด กิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผลในเรื่องดังกล่าวย่อขาดความชัดเจนด้วย เมื่อกระบวนการพัฒนาผู้เรียนไม่ครอบคลุมตามที่หลักสูตรกำหนด จึงเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ผลการวัดและประเมินผลไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลการประเมินในระดับขั้นพื้นฐานของหน่วยงานทั้งนี้ ตลอดทั้งการมีสื่อสารสารสนเทศที่ทันสมัยเข้ามาแทนสื่อสารแบบเดิมอาจทำให้กระบวนการจัดการศึกษาในวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองไม่ประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านคุณธรรม

จริยธรรมของผู้เขียนซึ่งจะใช้เป็นแบบอย่างแก่ผู้คนภายนอกและเป็นแบบอย่างแก่หน่วยงานอื่นที่มีภารกิจในลักษณะเดียวกันนี้ สามารถนำเอาหลักการหรือหลักเกณฑ์นี้ไปใช้จัดในพื้นที่อื่นๆต่อไปอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในเขตพื้นที่ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด และได้เฝ้าติดตามการดำเนินงานของวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองมาอย่างต่อเนื่อง และเท่าที่สอบถามก็มักจะมีคำถามที่ว่า ผู้สูงอายุโดยเฉพาะในวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ควรมีคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลังหรือประชาชนในชุมชนตำบลคูเมืองและพื้นที่อื่นๆได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาค้นหา รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นต้นแบบให้กับประชาชนในพื้นที่การวิจัย และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้ด้วย

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑. หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยหลักธรรมใดบ้าง
๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะอย่างไร
๓. รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร
๔. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด
๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๓. เพื่อพัฒนารูปแบบคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเพื่อศึกษาระดับการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ตลอดทั้งค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ตลอดทั้งเพื่อศึกษาการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ ผู้ที่เข้ารับเรียนในวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง จำนวน ๒๐๗ คน^๑ (เก็บทุกคน)

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน ได้แก่

- (๑) ตัวแทนนักวิชาการ
- (๒) ตัวแทนครู
- (๓) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน
- (๔) ตัวแทนจากผู้สูงอายุ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย

วิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

^๑ เทศบาลตำบลคูเมือง, (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://krumueang-roiet.go.th/index.php> [๒๐ เมษายน ๒๕๖๗]

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะในการศึกษาตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ถึง กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘ รวมเป็นระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง สภาพลักษณะที่เป็นโครงสร้าง แบบ หรือแบบจำลอง ที่ครอบคลุมองค์ต่าง ๆ ที่สำคัญ ซึ่งได้รับการจัดการไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ ว่าเป็นขั้นตอน กระบวนการ รวมทั้งวิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับ พร้อมทั้งจะได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพที่จะใช้เป็นแบบแผนไปสู่วัตถุประสงค์ได้

การสร้างรูปแบบ ยังไม่มีปรากฏเกี่ยวกับหลักการสร้างรูปแบบที่ชัดเจนตายตัวว่าการสร้างรูปแบบมีลักษณะอย่างไร แต่ที่พบคือ การสร้างรูปแบบของบราวน์และโมเบิร์กที่เห็นว่าการสร้างแบบควรมีองค์ประกอบ คือ สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้าง กระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ

คุณลักษณะเฉพาะบุคคล หมายถึง ลักษณะท่าทางอุปนิสัยและพฤติกรรมอันได้แก่ บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ ความประพฤติ อุดมการณ์และความซื่อสัตย์ของบุคคลที่แสดงออกมาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมของบุคคลนั้นๆ

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะสภาวะหรือสภาพของคุณงามความดีที่บุคคลมีอยู่และแสดงออกทางความประพฤติปฏิบัติในลักษณะที่พึงปรารถนาถูกต้องเหมาะสม โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในทางสังคมที่ถูกต้องดีงามที่พึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามความสำนึกในจิตใจกระทำ เพราะเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือสภาพบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้วแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ก็จะได้ชื่อเป็นผู้มีจริยธรรมอันงดงาม

คุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลนั้นมีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาคอยควบคุมพฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นที่เคารพนับถือซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมหลายๆหลักธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ดำเนินชีวิตได้ อาทิเช่น หลักพรหมวิหารธรรม, หลักสังคหวัตถุธรรม, หลักทศพิธราชธรรม, หลักธรรมคัมภีร์ครองโลก หากนำมาประพฤติปฏิบัติแล้วจะนำพาซึ่งความสุขในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึง คุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้สูงอายุที่เป็นนักศึกษาของวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

(๑) **คุณลักษณะภายในจิตใจ** หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้สูงอายุที่อาจไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สามารถรับรู้ได้จากความรู้สึกของเพื่อร่วมงานจากสิ่งที่สื่อออกมาจากข้างในจิตใจของเพื่อนๆ จน

เป็นที่สังเกตเห็นได้ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต คุณลักษณะการมีวินัย คุณลักษณะมีใฝ่เรียนรู้ และคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะ

(๒) **คุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน** หมายถึง สิ่งที่คุณสูงอายุแสดงออกมาให้เพื่อร่วมงานได้สัมผัส สามารถพิสูจน์ด้วยการสื่อสาร การมองเห็นและการแสดงออกที่สื่อให้เห็นกับเพื่อนร่วมงาน จนเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน ประกอบด้วย คุณลักษณะที่แสดงออกถึงรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการรักความเป็นไทย

(๓) **คุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ** หมายถึง สิ่งที่คุณสูงอายุแสดงออกอย่างต่อเนื่องอย่างเปิดเผยด้วยการดำรงตนอย่างทรนงในการประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวอยู่เป็นประจำจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ประกอบด้วย คุณลักษณะการดำรงตนด้วยความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และคุณลักษณะที่มุ่งมั่นในการทำงาน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะอันจะส่งผลต่อการที่จะทำให้ผู้คนในสังคมในงานวิจัยฉบับนี้หมายความถึงคุณลักษณะที่จะส่งผลต่อผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ให้เป็นผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบการทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อตนเองและชุมชน ประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านภูมิหลังของบุคคล ปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยเสริม และปัจจัยด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม ซึ่งมีปัจจัยย่อย จำนวน ๑๐ ปัจจัยดังต่อไปนี้

๑) **ปัจจัยด้านภูมิหลัง** หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังของบุคคลอันจะนำไปสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักการเมืองนั้น ปัจจัยด้านภูมิหลังก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นเดียวกัน ซึ่งประกอบไปด้วย การอบรมเลี้ยงดูของคนในครอบครัว การได้รับการศึกษาอบรม และภูมิหลังด้านวัฒนธรรมในชุมชน มีดังนี้

(๑) **ปัจจัยด้านภูมิหลังการเลี้ยงดูของครอบครัว** หมายถึง การที่คุณสูงอายุมีพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่แตกต่างกัน มีการอบรมเลี้ยงดู กล่อมเกลารหรือหล่อหลอมสร้างวิถีทางการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิหลังของแต่ละครอบครัว ซึ่งหากครอบครัวใดมีวิถีดำเนินชีวิตแบบใดก็ย่อมส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัวให้เป็นไปแบบนั้น รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ครอบครัวบุตรหลานก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น ครอบครัวจึงมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในครอบครัว เป็นสถาบันแห่งแรกของการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และก็ต้องปฏิบัติหน้าที่นี้ต่อไป จนกว่าเราทุกคนจะหมดลมหายใจ ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่หล่อหลอมและสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ ถ้าครอบครัวมีพลังก็จะสามารถสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตได้อย่างเต็มที่แล้วชุมชนและสังคมสังคมก็จะมีคุณธรรมจริยธรรมตามไปด้วย หน้าที่บางประการของครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรมในระดับครอบครัว คือบ้านที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกทำมาหากินร่วมกัน

(๒) ปัจจัยด้านภูมิหลังการได้รับการศึกษาอบรม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุแต่ละคนมีพื้นฐานการศึกษาที่แตกต่างกันโดยเฉพาะการได้รับการศึกษาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงย่อมส่งผลต่อการประพฤติ การดำเนินชีวิต ตลอดจนการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ความสามารถทางสติปัญญาเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของบุคคล การได้รับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน การได้รับการศึกษาอบรมที่แตกต่างย่อมส่งผลให้เกิดการคิด ปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

(๓) ปัจจัยด้านภูมิหลังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน หมายถึง สภาพการพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูหรือการทำแบบอย่างตลอดทั้งการกล่อมเกลากว้างวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคม วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันคบหาสมาคม ประกอบอาชีพ วัฒนธรรมเป็นเครื่องกล่อมเกลาคิดใจมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างความเจริญให้แก่สังคมของมนุษย์และสิ่งเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตด้วยหลักคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ตั้ง

๒) ปัจจัยเสริมหรือสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยเสริมหรือปัจจัยสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคูณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล ประกอบไปด้วย การส่งเสริมจากภาคประชาสังคม การส่งเสริมจากภาครัฐหรือราชการ และการส่งเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา มีดังนี้

(๔) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาคประชาสังคมหรือภาคชุมชน หมายถึง การที่ภาคส่วนประชาสังคมหรือภาคส่วนชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญในการเอายึดหลักคุณธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนเกิดเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้นย่อมจะมีการยึดมั่นในหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ผ่านกิจกรรมกลุ่มและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน ซึ่งกิจกรรมมีชีวิตร่วมกัน โดยการสร้างการมีส่วนร่วมได้ดีชุมชนท้องถิ่นและช่วยกันผลักดันพฤติกรรมเชิงบวกที่ดีต่อตนเองครอบครัวชุมชนเพื่อบ้านตลอดทั้งชุมชนอื่นๆ เพื่อเป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จได้

(๕) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ หมายถึง การที่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคราชการได้มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคมไทย อันประกอบไปด้วย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยและในต่างประเทศ การสร้างแนวทางที่ดีในการปฏิบัติของคนในประเทศ แนวทางการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดบทบาทความรับผิดชอบที่มีความชัดเจนและเป็นองค์ประกอบของการขับเคลื่อนงานด้านมาตรฐานทางจริยธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างยั่งยืนต่อไป

(๖) ปัจจัยด้านการสนับสนุนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากองค์กรด้านการศึกษา

หมายถึง คณะทำงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมากำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดทำประกาศแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้ต่อสาธารณชน สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอน และเป็นการปลูกฝังหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้เรียน

๓) ปัจจัยด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการร่วมเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนท้องถิ่น อันประกอบด้วย หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประการหรือหลักธรรมอันจะนำไปสู่ความสำเร็จนั่นเอง ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้สูงอายุได้นำไปเป็นหลักในการปฏิบัติงาน

(๗) ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) หมายถึง ความพอใจรักใคร่เต็มใจใส่ใจในการทำงานอยู่เสมอ บุคคลเมื่อมีความพอใจในการทำงานจะเกิดความตั้งใจในการทำงานและเต็มใจที่จะอุทิศเวลาร่างกายและความคิดของตนเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงาน นอกจากนี้ยังช่วยลดแนวโน้มปรากฏการณ์อันเกิดจากการเป็นปฏิปักษ์ต่องานด้วย ซึ่งถ้าหากปฏิบัติงานสามารถปลูกเราฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว บุคคลก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่สิ่งนั้นต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด เกิดความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่หวั่นพ่วงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย สม่าเสมอไม่ซ่านไม่ส่ายไป ฉันทาสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นปธานสังขารความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมาย

(๘) วิริยะ (ความเพียร ขยัน อดสาหัส บากบั่น เอาธุระ) หมายถึง การที่บุคคลมีความเข้มแข็งอดทนมุมานะที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ ไม่ย่อท้อ ไม่เลิกละ มีกำลังใจในการทำงาน ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอดทน อดทนอดกลั้น อดทนอดกลั้น อดทนอดกลั้น อดทนอดกลั้น ต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่างๆในการทำงานและพัฒนางานให้ดีขึ้นและเจริญขึ้นมองความยากลำบากและอุปสรรคในการทำงาน เป็นสิ่งท้าทายความสามารถของตนเสมอเพื่อเอาชนะและเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้

(๙) จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) หมายถึง ความคิดจดจ่อเอาใจใส่ ผูกใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และการงานที่ทำรวมทั้งการศึกษาเล่าเรียน ที่ตนรับผิดชอบ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่รับผิดชอบ อย่างนี้เป็นลักษณะของ

บุคคลที่มีความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีต่อระบบการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือการทำงานต้องมีความรับผิดชอบเพื่อเอาใจใส่ต่องานที่กำลังทำอยู่ พัฒนางานที่ตนเองรับผิดชอบให้มีความก้าวหน้า พร้อมกันนั้นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้ขาดตกบกพร่องในงานที่ตนรับผิดชอบอยู่

(๑๐) วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งนั้น) หมายถึง การสอบสวนไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ ใช้ปัญญาในการไตร่ตรองตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ รู้จักค้นคว้าทดลองคิดค้น หาทางพัฒนาแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ ทั้งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสมาชิกในองค์กรที่ทำงานนั้น ความจริงอิทธิบาททั้ง ๔ อย่างนี้ เกื้อหนุนกันและมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะมีแต่รักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียรก็เอาใจจดจ่ออยู่เสมอและเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่ยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่เป็นตัวนำเป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ ในแต่ละกรณี อาทิ เมื่อผู้ปฏิบัติงานในองค์กร มีความรักความชอบและความพึงพอใจในภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบผู้ปฏิบัติงานก็จะปฏิบัติงานที่รับมอบหมายด้วยความรักความพอใจในงานนั้นนี่ยากจะปฏิบัติงานนั้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

ผู้สูงอายุ หมายถึง อายุเป็นตัวกำหนดความสูงอายุ และการพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่โดยทั่วไปแล้วในสังคมไทยพิจารณาจากอายุเป็นเกณฑ์นั้นคือผู้ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป นับเป็นผู้สูงอายุแล้ว

โรงเรียนผู้สูงอายุ คือการดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีศักยภาพควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม อันจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อทางร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา เศรษฐกิจ ของผู้สูงอายุ รวมทั้งเป็นเวทีให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพตนเองออกมาอย่างภาคภูมิใจ สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยของใช้ชื่อที่มีความหมายใกล้เคียงกันเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่วิจัยนั้นคือวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง

หลักธรรมอิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖.๒ ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖.๓ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับผลการพัฒนารูปแบบคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของ
นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖.๔ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของ
นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษารรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

๒.๑.๕ แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมอิทธิบาท ๔

๒.๓ ข้อมูลบริบทพื้นที่การวิจัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวข้อง

สำหรับการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอันประกอบไปด้วย แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคคล, แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม, แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

ในการศึกษารูปแบบคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้สูงอายุในครั้งนี มีลักษณะสำคัญ ๖ ประการที่ต้องศึกษาซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

๑) ความหมายของรูปแบบ

ในการศึกษาความหมายของรูปแบบในครั้งนี้นั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของรูปแบบที่น่าสนใจซึ่งพอสรุป ได้ดังนี้

ทิตินา แชมมณี ได้กล่าวอธิบายความหมายของรูปแบบไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง เครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสร้างมาจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมย หรือ จากทฤษฎี หลักการต่าง ๆ และแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง^๑

มาลี สืบกระแส กล่าวว่า รูปแบบมีสองลักษณะ คือ รูปแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่นระบบการปฏิบัติงาน และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น รูปแบบอาจแสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นโยงแสดงในรูปแผนภาพหรือเขียนในรูปสมการคณิตศาสตร์ หรือสมการพหุคูณหรือเขียนเป็นข้อความ จำนวน หรือ ภาพ หรือแผนภูมิหรือรูปสามมิติ^๒

ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล รูปแบบหมายถึงโครงสร้างโปรแกรม แบบจำลองหรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริงที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้ทดแทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้นๆ^๓

---

^๑ ทิตินา แชมมณี. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๐.

^๒ มาลี สืบกระแส. การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญา ปริญญา. (การบริหารการศึกษา) (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

^๓ ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล. การพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการในการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎ์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๕

ปัญญา ทองนิล ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่เกิดจากทฤษฎี ประสบการณ์ การ คัดการณ์ นำเสนอในรูปของข้อความหรือแผนผัง^๔

Willer. กล่าวว่า รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของ ปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการ (Rationale) ของระบบรูปนัย (Formal system) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการ ทำให้เกิดความกระจำงชัดของนิยาม ความสัมพันธ์ และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง^๕

Procter Paul ให้ความหมายคาคานี้ไว้ใน Longman Dictionary of Contemporary English โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะใหญ่ คือ Model ที่หมายถึงสิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของจริงความหมายนี้ตรงกับ ภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองของเรือดำน้ำ เป็นต้น Model ที่หมายถึงสิ่งของหรือคนที่นำมาใช้ เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลป์ เป็นต้น Model ที่หมายถึงแบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น 864X เป็นต้น^๖

Tosi and Carroll กล่าวว่าไว้ว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่าง ใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้ง รูปแบบทั้งกายภาพ (Physical model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอสมุดแห่งชาติ แบบจำลองเครื่องบินขับไล่ เอฟ ๑๖ เป็นต้น และรูปแบบเชิงลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบาย ปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบเชิงระบบและตามสถานการณ์ (A Sastem / Contingency Model) ของ บราวน์ และโมเบิร์กส์ (Brown and Moberg) และรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ เป็นต้น และ รูปแบบการบริหารซึ่งกำลังศึกษาและพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้จะอยู่ในกลุ่มของรูปแบบประเภทหลัง คือรูปแบบ เชิงคุณลักษณะ ซึ่งเป็นรูปแบบในความหมายโดยทั่วไปเมื่อกกล่าวถึงคำนี้ในวงวิชาการ^๗

Schwirian ; citngBardo & Hartman ได้กล่าวถึงรูปแบบในทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า เป็นชุดของ ข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและ/หรือ บรรยาย คุณสมบัติ นั้น ๆ Bardo และ Hartman อธิบายต่อไปว่า รูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้นมา เพื่อ

---

^๔ ปัญญา ทองนิล. รูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยการบูรณาการแบบสอดแทรกสำหรับนักศึกษาครู เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓)

^๕ Willer, R.H. **Leader and leadership process.** (Boston : Irwin / McGraw-Hill, 1987)

^๖ Procter,Paul. **Longman Dictionary of Contemporary English.** (London: Longman, 1978), p 174.

^๗ Tosi and Carroll. **Management.** (New York: John Wiley and Sons, 1982), p 74.

บรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งจะให้คุณค่าของรูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่จัดระบบรูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมีรายละเอียดอย่างน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ๆ ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้ก็แล้วปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างไร (อ้างถึงใน สุวรา ประทานวโรปัญญา. ๒๕๕๗)^๘

Stoner and Wankel ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นแบบจำลองของปรากฏการณ์ เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้นได้ง่ายขึ้น ในขณะที่วิลเลอร์ (Willer, 1986) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบไว้ว่า รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ โดยอาศัยความมีเหตุผลที่เป็นระบบแบบทางการและมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดทั้งในเรื่องนิยามความสัมพันธ์และข้อความที่เกี่ยวข้อง^๙

Joyce and Weil ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง แผน (Plan) หรือแบบ (Pattern) ซึ่งสามารถใช้เพื่อยืนยันการเรียนการสอนในห้องเรียนหรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อยหรือเพื่อจัดสื่อการสอน รวมถึงหนังสือ ภาพยนตร์และเทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์และหลักสูตร แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ (อ้างถึงในสิทธิศักดิ์ พัฒนชัย. ๒๕๕๗ : ๑๒)^{๑๐}

---

^๘ สุวรา ประทานวโรปัญญา. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงาน บริษัททุนธนชาติจำกัด. (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗).

^๙ Stoner, A.F., & Wankel, C. **Management**. 3 rd ed. (New Delhi: Prentice – Hill, 1986), p 12

^{๑๐} สิทธิศักดิ์ พัฒนชัย. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลงเปือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒.

Husen and Poslethwaite ได้กล่าวว่า รูปแบบมีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่อะไรที่พิสูจน์แล้ว รูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยกำลังวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันขององค์ประกอบอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ให้เป็นประโยชน์^{๑๑}

Corsini and Auerbach ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ในโลกของความเป็นจริง^{๑๒}

Good ในพจนานุกรมการศึกษาได้รวบรวมความหมายของรูปแบบ เอาไว้ 4 ความหมาย คือ 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น 3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด 4) เป็นชุดของปัจจัย ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันซึ่งรวมตัวกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมา เป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้^{๑๓}

Ardictionaary ได้นิยามความหมายของ (Model) ว่า หมายถึง แบบจำลองที่เป็นสัดส่วนหรือเป็นประเภทเดียวกันกับของจริงหรือสัญลักษณ์ของการเป็นตัวแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต หรือแบบแผนของสิ่งที่เตรียมไว้ การให้ความหมายของรูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ ๒ ความหมายดังนี้

๑. รูปแบบ คือ รุปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วย ข้อความ จำนวน หรือ ภาพ โดยการลดทอนเวลา และเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

๒. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ (อ้างถึงใน สุนุกสิงห์มาตร, 2559)^{๑๔}

---

^{๑๑} Husen, T. & Postlethwaite, N.T. *The international encyclopedia of education*. 2nd ed. (New York : Pergawon press Inc, 1994), p 1-2

^{๑๒} Corsini, R.J., & Auerbach, A.J. *Concise Encyclopedia of Psychology*. (New York: John Wiley and sons, 1996), p 573-574.

^{๑๓} Good, V. Carter. *Dictionary of Education*. (5th ed.). (New York: McGraw-Hill, 2005), p 177.

^{๑๔} สุนุก สิงห์มาตร. รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, **บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม** พ.ศ. ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๔

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สภาพลักษณะที่เป็นโครงสร้าง แบบ หรือแบบจำลอง ที่ครอบคลุมองค์ต่าง ๆ ที่สำคัญ ซึ่งได้รับการจัดการไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ ไว้เป็นขั้นตอน กระบวนการ รวมทั้งวิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับพร้อมที่จะได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพที่จะใช้เป็นแบบแผนไปสู่วัตถุประสงค์ได้

๒) องค์ประกอบของรูปแบบ

ในเรื่องที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้มากมายหลายท่าน ดังต่อไปนี้

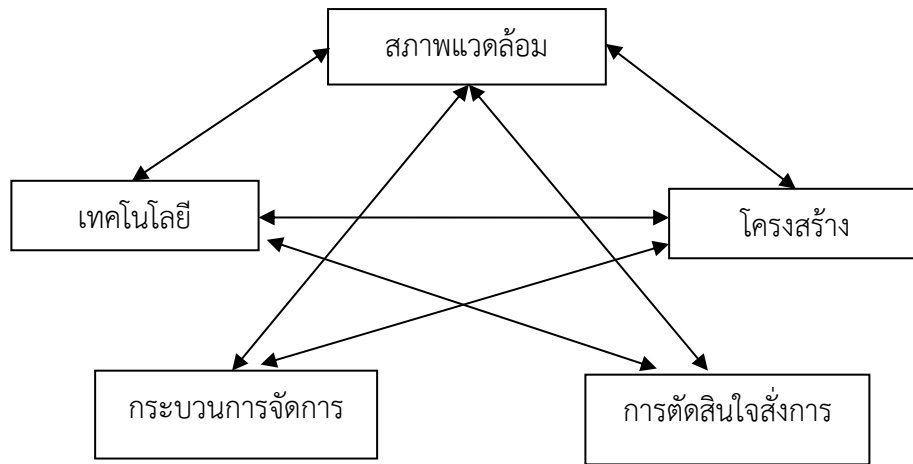
Husen and Postlethwaite ได้อธิบายไว้ว่าองค์ประกอบของรูปแบบนั้นประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

๑. รูปแบบสามารถนำไปสู่การทนายผลที่ตามมา สามารถทดสอบ / สังเกตได้
๒. มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้น / ปรากฏกลไกเชิงสาเหตุที่กำลังศึกษาและอธิบายเรื่องที่กำลังศึกษา
๓. รูปแบบช่วยจินตนาการสร้างความคิดรวบยอด ความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา / ช่วยสืบเสาะความรู้
๔. รูปแบบมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง^{๑๔}

Borwn and Moberg ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ และองค์ประกอบตามรูปแบบของ บราวน์และโมเบอร์ก ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้างกระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ ในส่วนของรูปแบบการศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหาร ของ บราวน์และโมเบอร์ก มีลักษณะแผนภาพที่ ๑

---

^{๑๔} ทิศนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๐.

แผนภาพที่ ๒.๑ รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ของบราวน์และโมเบิร์ก

ที่มา : Systems/Contingency Model ของ Brown and Moberg^{๑๖}

สำหรับองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารการศึกษาเท่าที่พบจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง การจัดการบริหารหรือโครงสร้างระบบบริหารและแนวทางในการดำเนินงานใน ภาระหน้าที่ (Function) ที่สำคัญ ๆ ในการบริหารงานขององค์กรนั้น ๆ เช่น การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานการเงิน การบริหารงานวิชาการ เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในตอนที่ว่าด้วยการกำหนด องค์ประกอบในการกำหนดรูปแบบต่อไปโดยสรุปแล้วในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะ ประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใดมีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรา กำลังศึกษาหรือจะออกแบบแนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก โครงสร้าง

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า ในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใดมีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรา กำลังศึกษาหรือจะออกแบบ แนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลักโครงสร้าง

๓) ประเภทของรูปแบบ

---

^{๑๖} Brown, W. & Moberg, D. *Organization Theory and Management: A macro Approach*. (New York: Wiley & Sons. 1980) p 17.

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันไปสำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้นแตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น

Keeves ได้แบ่งรูปแบบออกเป็น ๔ ประเภท ดังต่อไปนี้

๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถังนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบได้กับน้ำที่เปิดออกจากถัง เป็นต้น

๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ ตลอดจนความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อกลางในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์รวมถึงสาขาการบริหารการศึกษาด้วย (อ้างถึงใน สนุก สิงห์มาตร)^{๑๓}

๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญา ของเด็ก เป็นต้น (อ้างถึงใน อีร์ศักดิ์ ศรีสุรกุล, ๒๕๕๗)^{๑๔}

Bardo & Hardman นักนิเวศวิทยา ได้แบ่งประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยพื้นที่นั้นเป็นจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะเช่นไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่

---

^{๑๓} สนุก สิงห์มาตร. รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, **บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม** พ.ศ. ๒๕๕๙), หน้า ๒๑

^{๑๔} อีร์ศักดิ์ ศรีสุรกุล. การประเมินโครงการทางการศึกษาปฏิบัติจริง. (นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิช, ๒๕๕๗), หน้า

ใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากรเมืองนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model เป็นต้น^{๑๙}

Joyce and Well ได้ศึกษาและจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบ^{๒๐} คือ

๑. Information-Processing Models เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลผลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Models รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหลาย

๓. Social Interaction Models เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Models เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้

Steiner ได้แบ่งรูปแบบออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน^{๒๑}

---

^{๑๙}Bardo, J. W. & Hardman, J.J. *Urban Sociology : A systematic production*. (Chicago : F.E Peacock, 1982), p 70-72.

^{๒๐} Joyce, Bruce and Weil. *Marcsha. Model of Teaching*. 3rd ed. (London : Prentice-Hall. 1986), p 74.

^{๒๑} Steiner, E. *Educology*. (Sydney : NSW. Tosi, 1988), p 148

Bardo and Hartman ยังได้ให้ทัศนะที่น่าสนใจไว้เพิ่มเติมอีกแนวหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบ โดยแบ่งประเภทของรูปแบบ ด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมือง ออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากร รูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่าลักษณะอย่างไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายโดยคุณลักษณะของประชากร นั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรของเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model และ Group Location Model เป็นต้น

Steiner ได้แบ่งรูปแบบแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

๒. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

Keeves ได้จำแนกออกได้เป็น ๕ รูปแบบคือ

๑. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือเป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพเป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบแบบจำลองระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับระบบธนาคารที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น

๒. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

๓. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิแบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

๔. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือเป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

๕. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือเป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล

มีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบจากลักษณะการแบ่งประเภทของรูปแบบของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดที่หนึ่งนั้นบอกให้ทราบถึงลักษณะการเขียนรูปแบบที่มีลักษณะ ส่วนการแบ่งประเภทของรูปแบบในแบบที่สองและสามนั้นเป็นการแบ่ง ประเภทของรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยาย อธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นหลัก

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบนั้นมีหลายประเภทด้วยกันเป็นสิ่งที่สร้างและพัฒนาขึ้น ของแต่ละสาขา ก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาสื่อในการขยายหรืออภิปรายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

๔) คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาและได้อธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีของรูปแบบไว้ ดังนี้

Keeves กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) ๔ ประการ^{๒๒} คือ

๑. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวม ๆ (Associative Relationship)

๒. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

๔. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างโมเดลทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

---

^{๒๒} Keeves P.J. Educational research, methodology and measurement : An international handbook. (Oxford : Pergamon Press. 1988), p 560.

จากคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ จะต้องมีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างสามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกต อีกทั้งเป็นการชี้ให้เห็นถึง กลไกเชิงเหตุผล ทำให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ในการศึกษา ซึ่งทั้งองค์ประกอบของรูปแบบและคุณลักษณะ ของรูปแบบที่ดีจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบในลำดับต่อไป

๕) การตรวจสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ ๒ อย่าง (อ้างถึงใน อุทุมพร จามรมาน)^{๒๓} คือ

๑. การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ / ความเกี่ยวข้อง / เหตุผลระหว่าง ตัวแปร

๒. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time , Samples , Sites)

Eisner (1976 : 192 - 193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตาม รูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal – Based Model) การตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive model) หรือกระบวนการการวิเคราะห์หรือวิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจาร์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

^{๒๓} อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. โมเดลคืออะไร. (วารสารวิชาการ, ๑(๓), ๒๕๔๑) หน้า ๒๓.

๒. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เล่นในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้นผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๓. เป็นรูปแบบที่ใช้บุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

๔. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ (อ้างถึงใน สนุก สิงห์มาตร, ๒๕๕๙)^{๒๔}

๖) การสร้างรูปแบบ

ในหัวข้อเรื่องของการสร้างรูปแบบ (Make Model) นั้น ได้มีนักวิชาการที่กล่าวถึงเรื่องนี้ พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

สวณิต ยวาลัย และ ระวีวรรณ ประกอบผล ได้กล่าวให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า หมายถึง “รูปแบบจำลอง” การปฏิบัติงานซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการคาดคะเนสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นโดยเป็นแบบแผนที่จำลองเหตุการณ์ในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งตัวแปรแต่ละตัวจะบอกถึงองค์ประกอบเชิงหน้าที่ของ

---

^{๒๔} สนุก สิงห์มาตร. รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๕๙), หน้า ๒๙

ความสัมพันธ์ตัวแปรต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยการพรรณนาถึงความจริงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยเจตนาที่เข้าใจง่าย อยู่ในรูปของแผนภูมิ^{๒๕}

อุทุมพร จามรมาน ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของระหว่างหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้น โมเดลจึงน่าจะมีมากกว่า 1 มิติหลายตัวแปรและตัวแปรดังกล่าวต่างมีความเกี่ยวข้อง (เชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผล) ซึ่งกันและกัน^{๒๖}

เกษม จันทรแก้ว ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง “รูปแบบจำลองสิ่งแวดล้อม” เป็นเครื่องมือที่ใช้พยากรณ์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในอนาคต เพื่อนำมาจัดการระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม โดยที่แบบจำลองสิ่งแวดล้อมที่ศึกษาเป็นแบบจำลองที่สร้างองค์ความรู้ไปถ่ายทอดให้ผู้เรียนโดยผ่านสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น^{๒๗}

ทิตนา แชมมณี ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอนรวมทั้งวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่ช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๒๘}

สิทธิ์ศักดิ์ พัฒนชัย กล่าวว่า การสร้างรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ แล้วพบว่า ไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวว่าในการสร้างรูปแบบนั้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอะไรบ้าง สร้างอย่างไร ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการบริหาร ส่วนใหญ่จะใช้แนวคิดของ บราวน์และโมเบิร์ก ที่

---

^{๒๕} สวนิต ยมาภัย และ ระวีวรรณ ประกอบผล(แปล). แบบจำลองการสื่อสาร สำหรับศึกษาการสื่อสารมวลชน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๗), หน้า ๓.

^{๒๖} อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. (๒๕๔๑). โมเดลคืออะไร. (วารสารวิชาการ. ๑(๓), ๒๕๔๑), หน้า ๑-๖.

^{๒๗} เกשמ จันทรแก้ว. หลักการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.๒๕๔๕), หน้า ๒๓๓.

^{๒๘} ทิตนา แชมมณี. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

รูปแบบประกอบด้วย สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้างกระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ ซึ่งโดยสรุปแล้วการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่คือ การสร้างรูปแบบและการหาคุณภาพของรูปแบบ^{๒๙}

Joyce and Weil (1986: 359-364) ได้แบ่งวิธีการสร้างรูปแบบออกเป็นส่วนต่าง ๆ ได้เป็น ๒ ส่วนคือ

ส่วนที่ ๑ อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบ ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎีและข้อสมมติที่รองรับรูปแบบ หลักการและมโนทัศน์สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบ

ส่วนที่ ๒ ลักษณะของรูปแบบ เป็นการอธิบายด้วยรูปแบบซึ่งนำมาเป็นเรื่อง ๆ อย่างละเอียดและเน้นการปฏิบัติได้ แบ่งเป็น ๔ ประเด็น คือ

๑. ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นรายละเอียดของรูปแบบนั้น ว่ามีกี่ขั้นตอน โดยจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ แต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนไม่เท่ากัน

๒. รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ เป็นการอธิบายบทบาทของผู้นำ ผู้เรียนรู้และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในแต่ละรูปแบบ บทบาทของผู้นำจะแตกต่างกัน เช่น เป็นผู้นำกิจกรรม ผู้อำนวยการความสะอาด ผู้ให้การแนะนำเป็นแหล่งข้อมูล

๓. หลักการแสดงการโต้ตอบ เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของผู้นำต่อผู้เรียนรู้ การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนรู้กระทำ เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมโดยการให้รางวัลหรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เป็นอิสระ เป็นต้น

๔. สิ่งสนับสนุน เป็นการบอกถึงเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสอนนั้น ๆ ให้เกิดผล เช่นรูปแบบการทดลองให้ห้องปฏิบัติการต้องใช้ผู้นำที่มีการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว เป็นต้น

นอกจากนั้น ดุษฎี อายุวัฒน์ ยังอธิบายไว้อีกว่า การพัฒนารูปแบบด้วยการถอดบทเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากต่อการกำหนดทิศทางและการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ โดยองค์ประกอบการถอดบทเรียนนั้น และได้เสนอแนวคิดว่ามี ๔ ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

---

^{๒๙} สิทธิศักดิ์ พัฒนชัย. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสงเป็ลย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖.

๑. เนื้อหาของกิจกรรมว่าเกี่ยวข้องกับชุมชนในเรื่องใด มีจุดประสงค์และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีอะไรบ้าง และผลจากการดำเนินกิจกรรมนั้นบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์นั้น ๆ หรือไม่ มีปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดใด ๆ ในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ

๒. บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น คือใครบ้าง มีผู้สนับสนุนการดำเนินการคือใครบ้าง และความหลากหลายของกลุ่มบุคคลในมิติเรื่อง เพศ อายุ สถานภาพของกลุ่มคนมีหรือไม่ เพื่อนำผลการดำเนินการในกิจกรรมนั้น ๆ ว่าที่ผ่านมาผู้เข้าร่วมยังขาดกลุ่มใดและทำไมถึงเป็นเช่นนั้น

๓. ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม หลังดำเนินกิจกรรมเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

๔. กิจกรรมที่ดำเนินไปนั้นได้รับผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร (อ้างถึงใน สิทธิศักดิ์ พัฒนชัย)^{๓๐}

Keeves ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ ๔ ประการ ได้แก่

๑) รูปแบบควรประกอบกันขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้น ๆ ของการพัฒนาแบบ

๒) รูปแบบควรเป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงผลในเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น รูปแบบนอกจากจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพยากรณ์ได้ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย และนอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

๔) รูปแบบควรเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างโมทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาด้วย (อ้างถึงใน สนุก สิงห์มาตร, ๒๕๕๙)^{๓๑}

---

^{๓๐} สิทธิศักดิ์ พัฒนชัย. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔-๑๖.

^{๓๑} สนุก สิงห์มาตร. รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาตรีวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๕๙), หน้า ๔๔

จากที่อธิบายมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การสร้างรูปแบบนั้น ยังไม่มีปรากฏเกี่ยวกับหลักการสร้างรูปแบบที่ชัดเจนตายตัวว่าการสร้างรูปแบบมีลักษณะอย่างไร แต่ที่พบคือการสร้างรูปแบบของบรรณารักษ์และโม่เบิร์ก ที่เห็นว่า รูปแบบควรมีองค์ประกอบ คือ สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้าง กระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะ

๒.๑.๒.๑ คุณลักษณะเฉพาะบุคคล

คุณลักษณะเฉพาะตัว หมายถึง ลักษณะท่าทางอุปนิสัยและพฤติกรรมอันได้แก่ บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ ความประพฤติ อุดมการณ์และความซื่อสัตย์ ของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุมิดังนี้

๑) **มีบุคลิกภาพ** คือ การมีกิริยาจาสุภาพ ไม่ก้าวร้าว มีสัจจะ พูดจริงทำจริง มีการวางตัวที่เหมาะสม มีความละเอียดรอบคอบ สามารถสรุปประเด็นได้ดี มีความรวดเร็วในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีความเปิดเผยตรงไปตรงมา มีปฏิญาณไหวพริบเป็นเลิศในการแก้ปัญหา มีความหนักแน่นมั่นคงในอารมณ์ มีความกระตือรือร้น และตื่นตัวอยู่เสมอ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีอารมณ์เยือกเย็น มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว มีความอดทนและอดกลั้นสูง เชื่อมมั่นในอุดมการณ์ ตลอดทั้งมีคุณลักษณะเป็นผู้มีธรรมอยู่ในจิตใจอยู่เป็นนิจ

๒) **มีมนุษยสัมพันธ์** มีการวางตัวเป็นกันเองกับครูและเพื่อนร่วมห้องเรียน ผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลทั่วไปในสังคมได้เป็นอย่างดี มีท่าทีเป็นมิตรสนใจเห็นใจผู้อื่นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกิจกรรมของสังคม ให้ความสำคัญกับบุคคลเสมอภาคกัน เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับและให้คำปรึกษา แนะนำกับประชาชน ผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป

๓) **ความประพฤติที่เหมาะสม** มีความประพฤติตนเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งการกระทำและการพูด รู้จักประมาณตนเองและสำรวจตนเองอยู่เสมอ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความหนักแน่นในสิ่งที่ถูกต้อง มี

ความสำนึกจะทำงานต่อสังคม มีความรับผิดชอบสูง มีวินัยในตนเอง มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตรงเวลา เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เร่ร่อนเอาเปรียบผู้อื่น^{๓๒}

สรุปได้ว่า คุณลักษณะเฉพาะบุคคล หมายถึง ลักษณะท่าทางอุปนิสัยและพฤติกรรมอันได้แก่ บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ ความประพฤติ อุทิศการณและความซื่อสัตย์ของบุคคลที่แสดงออกมาได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมของบุคคลนั้นๆ

๒.๑.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะงาน

๑) ความหมายคุณลักษณะงาน

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องเรื่องคุณลักษณะงานสามารถ สรุปความหมายได้ดังนี้

ธีรศักดิ์ อินทร์ช่วย อธิบายว่า คุณลักษณะงานเกิดขึ้นจากสภาวะทางจิตใจที่ส่งผลให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความพึงพอใจในงานโดยมีผลต่อ ทักษะคติและพฤติกรรมของบุคคลผู้ปฏิบัติงานซึ่งทักษะคติในเชิงบวกจะ ทำให้เกิดรับรู้ถึงความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น โอกาสความก้าวหน้า รวมทั้งการได้พัฒนาตนเอง อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิด การเรียนรู้^{๓๓}

ชูชัย สมितिไกร กล่าวว่า คุณลักษณะงานเป็นการวางแผนงาน ที่จะใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องของ อันเป็นผลให้บุคคลแสดงออกถึงความตั้งใจเต็มที่ที่จะทำงานที่ได้รับ มอบหมาย โดยใช้ความรู้ ความชำนาญ ทักษะที่มีอยู่อย่างเต็มศักยภาพ^{๓๔}

---

^{๓๒} ธเนศ ขามช่วง. ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดร้อยเอ็ด. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐, หน้า ๖๐.

^{๓๓} ธีรศักดิ์ อินทร์ช่วย. คุณลักษณะงานกับความผูกพันในงานของข้าราชการกรมราชทัณฑ์. สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก พ.ศ. ๒๕๖๓), หน้า ๕-๗.

^{๓๔} ชูชัย สมितिไกร. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่องานและความผูกพันต่อองค์กรของ บุคลากรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (Kasetsart Journal of Social Sciences, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒, ๒๕๖๐), หน้า ๖๕๕-๖๖๗.

สรุปได้ว่า คุณลักษณะงาน หมายถึง ลักษณะของคุณลักษณะสภาพของจิตที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน เป็นการวางแผนที่จะนำมาใช้ในงานที่แสดงออกมาจากความจริงใจ เต็มใจที่จะยอมรับการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ

๒.๑.๒.๓ คุณลักษณะที่พึงประสงค์

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๘ ประการ คือ ๑. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ๒. ซื่อสัตย์สุจริต ๓. มีวินัย ๔. ใฝ่เรียนรู้ ๕. อยู่อย่างพอเพียง ๖. มุ่งมั่นในการทำงาน ๗. รักความเป็นไทย ๘. มีจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณลักษณะที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ต้องใช้ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมตามสภาพจริงตามบริบทของโรงเรียน ฉะนั้นครูผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนแต่ละคนเพื่อนำมาประเมินและตัดสินผล กลุ่มบริหารวิชาการ จึงได้จัดทำคู่มือการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนขึ้น เพื่อให้ครูผู้สอนได้ใช้เป็นแนวทางในการประเมินที่เป็นไปในรูปแบบและแนวทางอันเดียวกัน และส่งผลให้การประเมินที่ได้ตรงตามมาตรฐาน ตามตัวชี้วัดตามที่หลักสูตรฯ กำหนด^{๓๕} รายละเอียดสามารถอธิบายได้ดังนี้

คุณลักษณะข้อที่ ๑ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ ชำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

คุณลักษณะข้อที่ ๒ ซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต คือ ผู้ที่ประพฤติตรงตามความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

---

^{๓๕} โรงเรียนสามง่ามชนูปถัมภ์. (๒๕๖๑). คู่มือการใช้แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนสำหรับครูผู้สอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, งานวัดผลและประเมินผล ฝ่ายบริหารวิชาการ โรงเรียนสามง่ามชนูปถัมภ์, พุทธศักราช ๒๕๕๑.

คุณลักษณะข้อที่ ๓ มีวินัย

มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับ ของครอบครัว โรงเรียน และสังคม

ผู้มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามข้อตกลงกฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคมเป็นปกติวิสัย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

คุณลักษณะข้อที่ ๔ ใฝ่เรียนรู้

ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน แสวงหาความรู้ จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

ผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ คือ ผู้ที่มีลักษณะแสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการเลือกใช้สื่อ อย่างเหมาะสม บันทึกความรู้ วิเคราะห์ สรุปเป็นองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอด เผยแพร่ และนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้

คุณลักษณะข้อที่ ๕ อยู่อย่างพอเพียง

อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผู้ที่อยู่อย่างพอเพียง คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างประมาณตน มีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับ ผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยง และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

คุณลักษณะข้อที่ ๖ มุ่งมั่นในการทำงาน

มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ การงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

ผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน คือ ผู้ที่มีลักษณะซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความเพียรพยายาม พุ้มเพ่ากำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ กำหนดด้วยความรับผิดชอบ และมีความภาคภูมิใจในผลงาน

คุณลักษณะข้อที่ ๗ รักความเป็นไทย

รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ผู้ที่รักความเป็นไทย คือ ผู้ที่มีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ชื่นชม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอดเผยแพรภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย มีความกตัญญูทวาทิ ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสม

คุณลักษณะข้อที่ ๘ มีจิตสาธารณะ

มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

ผู้ที่มีจิตสาธารณะ คือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกายสติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

โดยสรุปสำหรับงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอหยิบเอาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและน่าจะเกิดประโยชน์ต่อการนำไปต่อยอดการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นๆ โดยจัดแบ่งคุณลักษณะทั้ง ๘ ประการเข้าด้วยกันสรุปรวบยอดได้ ๓ ประเด็น ดังต่อไปนี้

(๑) **คุณลักษณะภายในจิตใจ** หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้สูงอายุที่อาจไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สามารถรับรู้ได้จากความรู้สึกของเพื่อร่วมงานจากสิ่งที่สื่อออกมาจากข้างในจิตใจของเพื่อนๆ จนเป็นที่สังเกตเห็นได้ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต คุณลักษณะการมีวินัย คุณลักษณะมีใฝ่เรียนรู้ และคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะ

(๒) **คุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน** หมายถึง สิ่งที่ผู้สูงอายุแสดงออกมาให้เพื่อร่วมงานได้สัมผัส สามารถพิสูจน์ด้วยการสื่อสาร การมองเห็นและการแสดงออกที่สื่อให้เห็นกับเพื่อนร่วมงานจนเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน ประกอบด้วย คุณลักษณะที่แสดงออกถึงรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการรักความเป็นไทย

(๓) **คุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ** หมายถึง สิ่งที่ผู้สูงอายุแสดงออกอย่างต่อเนื่องเปิดเผยด้วยการดำรงตนอย่างทรนงในการประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวอยู่เป็นประจำจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ประกอบด้วย คุณลักษณะการดำรงตนด้วยความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และคุณลักษณะที่มุ่งมั่นในการทำงาน

๒.๑.๒.๔. คุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม

สำหรับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังนี้

๑) **พรหมวิหาร ๔** ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์^{๓๖} ประกอบด้วย

(๑) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากระงให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

(๒) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนทั้งปวง

(๓) มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการชื่นบานอยู่เสมอ พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีความสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

(๔) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง รู้จักวางเฉยสงบใจมองดู

๒) **สังคหัตถ์ ๔** ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์ ทำนุบำรุงผู้ใต้ปกครองของตน ให้ผู้ใต้ปกครองดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคี ประกอบด้วย

(๑) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

---

^{๓๖} พิกุล มีมานะ. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด, **สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑-๒๔

(๒) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก คือ วาจาพูดดีมีน้ำใจ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและรักใคร่นับถือ ตลอดถึงแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

(๓) อัถถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

(๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข วางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล ถูกต้องตามธรรม

๓) ทศพิธราชธรรม หมายความว่ารวมถึงผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพของบุตรหลานหรือผู้ที่มีอายุน้อยกว่านั่นเอง ประกอบไปด้วย

(๑) ทาน คือ การให้ การสงเคราะห์ประชาชน

(๒) ศีล คือ ความประพฤติดี ที่เป็นข้อบัญญัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย และวาจา ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีที่ทำให้ประชาชนเคารพนับถือ

(๓) บริจาค คือ การเสียสละ การแจก การให้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

(๔) อาชวะ คือ ความซื่อตรง ความตรงไปตรงมา ความมีสัตย์

(๕) มัทวะ คือ ความอ่อนโยนโดยไม่เย่อหยิ่ง

(๖) ตบะ คือ ความเพียร การบำเพ็ญตนเพื่อให้กิเลสเบาบาง

(๗) อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ การไม่ใช้อารมณ์

(๘) อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่กดขี่ข่มเหงประชาชน

(๙) ชันติ คือ ความอดทน ความอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พอใจ

(๑๐) อวิโรธนะ คือ ความเที่ยงธรรม ความไม่ประพฤติผิดธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ ดังกล่าว พุทธทาสภิกขุ ได้ชี้ให้เห็นชัดว่า “ประชาธิปไตยเกี่ยวเนื่องกันกับธรรมะ จะขาดเสียไม่ได้ เพราะถ้าขาดธรรมะแล้ว โลกก็จะไปไม่รอด โลกจะเต็มไปด้วยปัญหา”

๔) ละเว้นอกติ ๔ ผู้นำหรือผู้อาวุโส เมื่อปฏิบัติหน้าที่พึงเว้นความลำเอียงหรือประพฤติคลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ คือ

- (๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
- (๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- (๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา
- (๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

๕) จักรวรรดิวัตร (การปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครอง ๕ ประการ)

(๑) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ยึดถือความจริงความถูกต้องความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม ตั้งตนในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

(๒) ธรรมิการักษา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม คือ จัดอำนาจการรักษาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ผู้ใต้ปกครอง

(๓) มาอธรรมการ ห้ามกั้นการอาธรรม คือ จัดการป้องกันแก้ไข มิให้การกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียนข่มเหง และความผิดความชั่วร้ายเดือนร้อน เกิดขึ้นในหน่วยงาน ชักนำผู้ใต้ปกครองให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรมรวมทั้งจัดวางระบบที่กั้นคนร้าย ให้ออกาสคนดี

(๔) ธนานุประธาน ปันทรัพย์แก่ผู้ยากไร้ในหน่วยงาน เช่น จัดให้ผู้ใต้ปกครองที่ว่างมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินโดยสุจริต

(๕) ปริปัญญา ไม่ขาดการสอบถามปรึกษา แสวงปัญญาและความดีงามยิ่งขึ้นไปโดยมีที่ปรึกษา ทรงวิชา ทรงคุณธรรม ผู้ประพฤดีดี ประพฤติชอบ ผู้ไม่ประมาทหมั่นเมา ที่จะเจริญปัญญาและกุศลธรรม หมั่นพบปะพระสงฆ์และนักปราชญ์ ไถ่ถามหาความรู้ หาความดีงาม หาความจริง และถกข้อปัญหาต่าง ๆ อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้า และดำเนินกิจการในทางที่ถูกที่ชอบธรรม ดีงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

๖) ธรรมคุ้มครองโลก ๒ ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย ในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องมี คือ

- (๑) หิริ (ความละอาย, ละอายใจต่อการทำความชั่ว)
- (๒) โอตตปปะ (ความกลัวบาป, เกรงกลัวต่อความชั่ว)

จากที่อธิบายมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า คุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลนั้นมี หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาмаคอยควบคุมพฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นที่เคารพนับถือซึ่ง ประกอบด้วยหลักธรรมหลายๆหลักธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ดำเนินชีวิตได้ อาทิเช่น หลักพรหมวิหาร ธรรม, หลักสังคหวัตถุธรรม, หลักทศพิธราชธรรม, หลักธรรมคัมภีร์ครองโลก หากนำมาประพฤติปฏิบัติแล้วจะ นำพาซึ่งความสุขในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึง คุณลักษณะการ มีคุณธรรมจริยธรรมของผู้สูงอายุที่เป็นนักศึกษาของวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม

สำหรับงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัย ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ในครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมอันจะส่งผลต่อการที่จะทำให้ผู้คนในสังคม ใน งานวิจัยฉบับนี้หมายความว่าผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัด ร้อยเอ็ด เป็นผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบการทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อตนเองและชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านภูมิหลังของบุคคล ปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยเสริม และปัจจัยด้านการบูรณาการ หลักพุทธธรรม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๓.๑ ปัจจัยด้านภูมิหลังของบุคคล

ในเรื่องนี้อธิบายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับภูมิหลังของบุคคลอันจะนำไปสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมสำหรับ นักการเมืองนั้นปัจจัยด้านภูมิหลังก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นเดียวกัน ซึ่งประกอบไปด้วย การอบรมเลี้ยงดูของ คนในครอบครัว การได้รับการศึกษาอบรม และภูมิหลังด้านวัฒนธรรมในชุมชนที่นักการเมืองท้องถิ่นจะได้รับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ภูมิหลังด้านการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวนั้นมีความสำคัญไม่น้อยเลยที่จะทำให้บุคคลคนหนึ่งนั้นมีหลักในการดำเนินชีวิต เนื่องจากแบบอย่างที่ดีในครอบครัวย่อมส่งผลที่ดีต่อการปฏิบัติของคนในครอบครัว ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการได้อธิบายไว้มากมาย ดังที่จะนำเสนอต่อไปนี้

บุษยมาศ แสงเงิน กล่าวว่า ครอบครัว มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในครอบครัว ที่เป็นสถาบันแห่งแรกของการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และก็ต้องปฏิบัติหน้าที่นี้ต่อไป จนกว่าเราทุกคนจะหมดลมหายใจ อาจกล่าวได้ว่า "ถ้าสถาบันครอบครัวแข็งแรงมีภูมิคุ้มกันที่ดีย่อมทำให้สถาบันสังคมแข็งแรงและมีภูมิคุ้มกันที่ดีตามไปด้วย"^{๓๗}

สุพัตรา สุภาพ อธิบายว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรส โดยทางสายโลหิตหรือการรับเลี้ยงดู(คือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) มีการตั้งเป็นครอบครัวขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชาย ลูกสาว เป็นพี่ เป็นน้อง โดยมีการรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้^{๓๘}

สายสุรีย์ จุติกุล กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่หล่อหลอมและสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ ถ้าครอบครัวมีพลังก็จะสามารถสร้างเสริมคุณภาพของคนและคุณภาพของชีวิตได้อย่างเต็มที่แล้ว ชุมชนและสังคมสังคมก็จะมีคุณภาพดีตามไปด้วย^{๓๙}

สนิท สมัครการ กล่าวว่า ครอบครัวเป็นกลุ่มของญาติสนิทกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ร่วมหลังคาบ้านเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณรั้วบ้านเดียวกัน (ในกรณีที่มีบ้านมากกว่าหนึ่งหลัง) ทั้งนี้ ตามปกติแล้วครอบครัวย่อมทำหน้าที่เบื้องต้นที่จำเป็นเพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน (basic need) ของมนุษย์อย่างไรก็ตาม หน้าที่บางประการของครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาวะความเป็นญาติของสมาชิกแต่ละครอบครัว ทั้งแบบชีวภาพและแบบสังคมกำหนดก็ได้^{๔๐}

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภูมิหลังด้านการเลี้ยงดูของครอบครัว หมายถึง การที่ผู้สูงอายุที่มีพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่แตกต่างกัน มีการอบรมเลี้ยงดู กล่อมเกลารหรือหล่อหลอมสร้างวิถีทางการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน

---

^{๓๗} บุษยมาศ แสงเงิน. การคิดเชิงอนาคต (Future Thinking). (๒๕๕๓). แหล่งที่มา <http://www.gotoknow.org>. {๑๔ มีนาคม ๒๕๖๗}

^{๓๘} สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ศาสนา ประเพณี. (พิมพ์ครั้งที่๑๑). (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

^{๓๙} สายสุรีย์ จุติกุล. การพัฒนาครอบครัว. (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๓

^{๔๐} สนิท สมัครการ. ชุมชนชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). (กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๑๙), หน้า ๔.

ออกไปตามสภาพภูมิหลังของแต่ละครอบครัว ซึ่งหากครอบครัวใดมีวิถีดำเนินชีวิตแบบใดก็ย่อมส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัวให้เป็นไปแบบนั้น รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ครอบครัวบุตรหลานก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น ครอบครัวจึงมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในครอบครัว เป็นสถาบันแห่งแรกของการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และก็ต้องปฏิบัติหน้าที่นี้ต่อไป จนกว่าเราทุกคนจะหมดลมหายใจ ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่หล่อหลอมและสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ ถ้าครอบครัวมีพลังก็จะสามารถสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตได้อย่างเต็มที่แล้วชุมชนและสังคมสังคมก็จะมีคุณธรรมจริยธรรมตามไปด้วย หน้าที่บางประการของครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมคุณธรรมจริยธรรมในระดับครอบครัว คือบ้านที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกทำมาหากินร่วมกัน

ตารางที่ ๒.๑ ตารางสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
บุษยมาศ แสงเงิน, ๒๕๖๗	ครอบครัว มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในครอบครัว ที่เป็นสถาบันแห่งแรกของการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และก็ต้องปฏิบัติหน้าที่นี้ต่อไป จนกว่าเราทุกคนจะหมดลมหายใจ อาจกล่าวได้ว่า "ถ้าสถาบันครอบครัวแข็งแรงมีภูมิคุ้มกันที่ดีย่อมทำให้สถาบันสังคมแข็งแรงและมีภูมิคุ้มกันที่ดีตามไปด้วย
สุพัตรา สุภาพ, ๒๕๔๓	ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรส โดยทางสายโลหิตหรือการรับเลี้ยงดู(คือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) มีการตั้งเป็นครอบครัวขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชาย ลูกสาว เป็นพี่ เป็นน้อง โดยมีการรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้
สายสุรี จุติกุล, ๒๕๔๐	ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่หล่อหลอมและสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ ถ้าครอบครัวมีพลังก็จะสามารถสร้างเสริมคุณภาพของคนและคุณภาพของชีวิตได้อย่างเต็มที่แล้วชุมชนและสังคมสังคมก็จะมีคุณภาพดีตามไปด้วย

สนธิ สัมครการ, ๒๕๑๙	ครอบครัวเป็นกลุ่มของญาติสนิทกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ร่วมหลังคาบ้านเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณรั้วบ้านเดียวกัน (ในกรณีที่มีบ้านมากกว่าหนึ่งหลัง) ทั้งนี้ ตามปกติแล้วครอบครัวย่อมทำหน้าที่เบื้องต้นที่จำเป็นเพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน (basic need) ของมนุษย์อย่างไรก็ตาม หน้าที่บางประการของครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาวะความเป็นญาติของสมาชิกแต่ละครอบครัว ทั้งแบบชีวภาพและแบบสังคมกำหนดก็ได้

๒) ภูมิหลังด้านได้รับการศึกษาอบรม

ในเรื่องเกี่ยวกับสภาพภูมิหลังด้านการศึกษาที่จะทำให้นักการเมืองท้องถิ่นนั้นสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น สภาพภูมิหลังทางการศึกษาที่แตกต่างกันย่อมส่งผลกระทบต่อความคิด แนวทางปฏิบัติแตกต่างกันไปตามปกติ ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการได้ให้คำอธิบายไว้มากมาย ซึ่งอาจพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ และอุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ กล่าวว่า โอกาสทางการศึกษาเป็นนโยบายที่สำคัญของหลายประเทศ เนื่องจากทำให้ความไม่เท่าเทียมด้านเศรษฐกิจและสังคมลดลง มีหลักฐานที่สำคัญที่ทำให้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการศึกษากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม (Hill and King 1993; Baker and Holsinger 1996) ในระดับมหภาค การเข้าถึงการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิภาพของกำลังแรงงาน เพิ่มอายุขัยเฉลี่ยของประชากร และปรับปรุงด้านสุขภาพของประชากร รวมถึงลดภาวะเจริญพันธุ์ด้วย^{๔๑}

งานวิจัยของ Knodel and Jones ยืนยันว่าช่องว่างระหว่างเพศกำลังจะลดน้อยลง ไม่ว่าจะในภูมิภาคใด และความแตกต่างของการศึกษาเกิดขึ้นในประเทศที่มีกลุ่มสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันอย่างมาก トラบเท่าที่เด็กยากจน หรือเด็กจากครอบครัวชนบททั้งเด็กหญิงและชาย ยังคงไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านการได้รับการศึกษา เขาเหล่านั้นก็ยังคงต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมกันในด้านตลาดแรงงานและชีวิตความเป็นอยู่^{๔๒}

^{๔๑} ปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ และอุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์. ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา : เมืองและชนบท. (สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐)

^{๔๒} อ่างใน เรื่องเดียวกัน

มาลินี จุฑะรพ กล่าวว่ โดยทั่วไปบุคคลจะมีความแตกต่างกันในด้านต่อไปนี้ คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม ด้านความถนัด ด้านความสนใจ ด้านเจตคติ ด้านแรงจูงใจทางสังคม ด้านค่านิยม ด้านรสนิยม ด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาอบรม ด้านการกระทำ ละด้านอายุ^{๔๓}

เตชา กลิ่นจันทร์ (2549) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรับรู้กับระดับการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ระดับการศึกษา กับระดับการรับรู้ และการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมพบว่าไม่แตกต่างกัน และพบว่าระดับการรับรู้กับระดับการนำไปปฏิบัติมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกษตรกรได้พัฒนาองค์ความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่มในชุมชนของตนเอง โดยกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของการลดรายจ่าย ด้วยรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ และในรูปแบบของการเพิ่มรายได้ โดยการรวมกลุ่มทอเสื่อกก ทอผ้า ผลิตน้ำตาลจากต้นตาลโตนด การทำดอกไม้จันทน์และซอประทาน การดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ การเจียรในพลอย รวมทั้งกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของการออมทรัพย์ และกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่า ในจังหวัดอำนาจเจริญ (เกริกไกร แก้วล้วน และกิติรัตน์ สีหพันธ์, 2550)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภูมิหลังด้านได้รับการศึกษาอบรม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุแต่ละคนมีพื้นฐานการศึกษาที่แตกต่างกันโดยเฉพาะการได้รับการศึกษาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงย่อมส่งผลต่อการประพฤติ การดำเนินชีวิต ตลอดจนทั้งการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ความสามารถทางสติปัญญาเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของบุคคล การได้รับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน การได้รับการศึกษาอบรมที่แตกต่างย่อมส่งผลให้เกิดการคิด ปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

ตารางที่ ๒.๒ ตารางสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านการได้รับการศึกษาอบรม

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
ปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ และอุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์, ๒๕๕๐	โอกาสทางการศึกษาเป็นนโยบายที่สำคัญของหลายประเทศ เนื่องจากทำให้ความไม่เท่าเทียมด้านเศรษฐกิจและสังคมลดลง มีหลักฐานที่สำคัญที่ทำให้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง

^{๔๓} มาลินี จุฑะรพ. จิตวิทยาการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพฯ : ติพยวิสุทธิ์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔

	พัฒนาทางการศึกษากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม (Hill and King 1993; Baker and Holsinger 1996) ในระดับมหภาค การเข้าถึงการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิภาพของกำลังแรงงาน เพิ่มอายุขัยเฉลี่ยของประชากร และปรับปรุงด้านสุขภาพของประชากร รวมถึงลดภาวะเจริญพันธุ์ด้วย
งานวิจัยของ Knodel and Jones (ปีทมา อมรสิริสมบุรณ์ และอุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์, ๒๕๕๐)	ช่องว่างระหว่างเพศกำลังจะลดน้อยลง ไม่ว่าจะในภูมิภาคใด และความแตกต่างของการศึกษาเกิดขึ้นในประเทศที่มีกลุ่มสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกันอย่างมากราบเท่าที่เด็กยากจน หรือเด็กจากครอบครัวชนบททั้งเด็กหญิงและชาย ยังคงไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านการได้รับการศึกษา เขาเหล่านั้นก็ต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมกันในด้านตลาดแรงงาน และชีวิตความเป็นอยู่
มาลินี จุฑะรพ, ๒๕๓๔	โดยทั่วไปบุคคลจะมีความแตกต่างกันในด้านต่อไปนี้ คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม ด้านความถนัด ด้านความสนใจ ด้านเจตคติ ด้านแรงจูงใจทางสังคม ด้านค่านิยม ด้านรสนิยม ด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาอบรม ด้านการกระทำ ละด้านอายุ
เดชา กลิ่นจันทร์ (อ้างใน เกริกไกร แก้วล้วน และกิติรัตน์ สีหพันธ์, ๒๕๕๐)	ระดับการศึกษา กับระดับการรับรู้ และการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมพบว่าไม่แตกต่างกัน และพบว่าระดับการรับรู้กับระดับการนำไปปฏิบัติมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกษตรกรได้พัฒนาองค์ความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่มในชุมชนของตนเอง โดยกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของการลดรายจ่าย ด้วยรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ และในรูปแบบของการเพิ่มรายได้ โดยการรวมกลุ่มทอเสื่อกก ทอผ้า ผลิตน้ำตาลจากต้นตาลโตนต การทำดอกไม้จันทร์และช่อ

	ประธาน การดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ การเจียรระในพลอย รวมทั้งกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของการออมทรัพย์ และกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ จากป่า ในจังหวัดอำนาจเจริญ

๓) ภูมิหลังด้านวัฒนธรรมของชุมชน

ในเรื่องนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชน นั่นคือ วัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการได้อธิบายไว้มากมายหลายท่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สนุก สิงห์มาตร^{๔๔} อธิบายไว้ว่า ในเรื่องเกี่ยวกับสภาพภูมิหลังด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่จะทำให้อันคนในชุมชนสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของตนเองได้ดั่งนั้น สภาพภูมิหลังวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค แต่ละชุมชนที่ต่างกันอย่างย่อมนส่งผลต่อแนวคิด ทักษะ หรือการปฏิบัติแตกต่างกันไปตามปกติ ในเรื่องนี้วัฒนธรรมนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นเรื่องของความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมประเทศต่างๆในโลกมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมความเชื่อและค่านิยม เนื่องจากแต่ละประเทศ มีลักษณะทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาการและเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันอันนำไปสู่ชนวนการทำสงครามได้ การแก้ไขและป้องกันความขัดแย้งทางสังคมและวัฒนธรรมคือการหันหน้ามาปรึกษาหารือกัน และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ สาเหตุความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม

๑. ความแตกต่างทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และศาสนา ย่อมมีวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน เช่น การแต่งกาย การกินอยู่ พิธีกรรม จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

๒. ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ย่อมทำให้มีวัฒนธรรมที่ต่างกันไป เช่น คนที่อาศัยอยู่ในที่ราบลุ่มจะมีลักษณะการกินอยู่ ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมที่ต่างกันไปจากคนที่อาศัยอยู่ในเขตที่ราบสูงหรือเขตทะเลทราย

๓. รูปแบบทางเศรษฐกิจ สภาพทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ลักษณะงาน และการทำงาน จะทำให้มีความเชื่อและค่านิยมที่ต่างกันไปดังเช่นคนที่มีความคิดแบบตะวันตก นิยมใช้เทคโนโลยีจะต่างกับการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมหรือพึ่งพาธรรมชาติและในเรื่องนี้ก็มีนักวิชาการได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้มากมาย

^{๔๔} สนุก สิงห์มาตร. กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร, วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๑๑๓-๑๒๓.

มณีนีรัตน์ ปิ่นวิเศษ กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันคบหาสมาคม ประกอบอาชีพร่วมกัน ล้วนเป็นผลมาจากวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องกลมเกลอจิตใจมนุษย์ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สังคมและวัฒนธรรมจึงจำเป็นของคู่กัน โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างความเจริญให้แก่สังคมของมนุษย์^{๔๕}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ คำว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งทำความเจริญอกงามให้แก่หมู่คณะ ดังนั้น สิ่งใดก็ตามหากมีการเจริญขึ้นด้วยการศึกษาอบรมจะอยู่ในขอบข่ายความหมายของคำว่าวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น^{๔๖}

เดชา กลิ่นจันทร์ อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึง สภาพที่แสดงถึงความเจริญอกงาม หรือความมีระเบียบวินัย วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่แสดงออกถึงความเจริญอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าคนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน ถือเป็น "มรดกแห่งสังคม" เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคม^{๔๗}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ภูมิหลังด้านวัฒนธรรมของชุมชน หมายถึง สภาพการพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูหรือการทำแบบอย่างตลอดทั้งการกลมเกลอทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคม วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันคบหาสมาคม ประกอบอาชีพ วัฒนธรรมเป็นเครื่องกลมเกลอจิตใจมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างความเจริญให้แก่สังคมของมนุษย์และสิ่งเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตด้วยหลักคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ตั้ง

ตารางที่ ๒.๓ ตารางสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังภูมิหลังด้านวัฒนธรรมของชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
สนุก สิงห์มาตร, ๒๕๖๑	วัฒนธรรมของชุมชนที่จะทำให้หนักการเมืองท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของตนเองได้ดีนั้น สภาพภูมิหลัง

^{๔๕} มณีนีรัตน์ ปิ่นวิเศษ. *ชีวิตและวัฒนธรรมไทย*. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอมพันธ์จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔

^{๔๖} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖)

^{๔๗} เดชา กลิ่นจันทร์, การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญา. *เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา, (วิทยานิพนธ์, ศศ.ม, มหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ๒๕๕๒)*

	วัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค แต่ละชุมชนที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อแนวคิด ทศคติ หรือการปฏิบัติแตกต่างกันไปตามปกติ ในเรื่องนี้วัฒนธรรมนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นเรื่องของความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมประเทศต่างๆในโลกมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมความเชื่อและค่านิยม เนื่องจากแต่ละประเทศ มีลักษณะทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาการและเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันอันนำไปสู่ชนวนการทำสงครามได้ การแก้ไขและป้องกันความขัดแย้งทางสังคมและวัฒนธรรมคือการหันหน้ามาปรึกษาหารือกัน และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ สาเหตุความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม ๑. ความแตกต่างทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และศาสนา ย่อมมีวิธีการดำเนินชีวิตในแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน เช่น การแต่งกาย การกินอยู่ พิธีกรรม จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ๒. ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ย่อมทำให้มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป เช่น คนที่อาศัยอยู่ในที่ราบลุ่มจะมีลักษณะการกินอยู่ ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมที่แตกต่างกันไปจากคนที่อาศัยอยู่ในเขตที่ราบสูงหรือเขตทะเลทราย ๓. รูปแบบทางเศรษฐกิจ สภาพทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ลักษณะงาน และการทำงาน จะทำให้มีความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกันออกไปดังเช่นคนที่มีความคิดแบบตะวันตก นิยมใช้เทคโนโลยีจะแตกต่างกันกับการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมหรือพึ่งพาธรรมชาติและในเรื่องนี้ก็มีนักวิชาการได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้มากมาย
มณีรัตน์ ปิ่นวิเศษ, ๒๕๕๐	วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันคบหาสมาคม ประกอบอาชีพร่วมกัน ล้วน

	เป็นผลมาจากวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องกล่อมเกลาคจิตใจมนุษย์ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สังคมและวัฒนธรรมจึงจำเป็นของคู่กัน โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างความเจริญให้แก่สังคมของมนุษย์
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒	วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ ดังนั้น สิ่งใดก็ตามหากมีการเจริญขึ้นด้วยการศึกษาอบรมจะอยู่ในขอบข่ายความหมายของคำว่าวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น
เดชา กลิ่นจันทร์ (อ๋างใน เกริกไกร แก้วล้วน และกิติรัตน์ สีหพันธ์, ๒๕๕๐)	วัฒนธรรม หมายถึง สภาพที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม หรือความมีระเบียบวินัย วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าคนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน ถือเป็น "มรดกแห่งสังคม" เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคม

๒.๑.๓.๒ ปัจจัยด้านการสนับสนุนหรือปัจจัยเสริม

สำหรับเรื่องนี้ผู้วิจัยขอเสนอในส่วนที่เป็นปัจจัยเสริมหรือปัจจัยสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล ประกอบไปด้วย การส่งเสริมจากภาคประชาสังคม การส่งเสริมจากภาครัฐหรือราชการ และการส่งเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา ซึ่งขอเสนอไว้ดังต่อไปนี้

๑) การส่งเสริมจากภาคประชาสังคมหรือภาคชุมชน

ในเรื่องที่กล่าวถึงการส่งเสริมจากภาคประชาสังคมหรือคนในชุมชนนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวและอธิบายในเรื่องนี้ ซึ่งอาจพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๔๘} อธิบายไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติตนโดยการเดินตามรอยพระยุคลบาทและนำคุณธรรม ๔ ประการตามแนวพระบรมราโชวาทตรงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรื่องฆราวาสธรรม เป็นหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความจริง คือ จริ่งใจ พุดจริง ทำจริง
๒. ทมะ การข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจของตนเอง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
๓. ขันติ ความอดทน อดกลั้น ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย
๔. จาคะ ความเสียสละ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สละความสุขสบายของตนในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ความซื่อสัตย์ สุจริตของทุกคนในชาติ จำเป็นต้องให้ร่วมมือและให้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในสังคม สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๑. ภาครัฐ ต้องบริหารทรัพยากรสังคมที่โปร่งใส ซื่อตรงเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีคุณภาพสู่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติค่านิยมและวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยถือเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงานและสามารถร่วมทำงานกับประชาชนและภาคเอกชนได้อย่างราบรื่น

๒. ภาคธุรกิจเอกชน ต้องสนับสนุนให้หน่วยงานของเอกชนและองค์กรเอกชนต่างๆ มีกติกางานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น และซื่อตรงต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการร่วมทำงานกับภาครัฐและประชาชนอย่างราบรื่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

๓. ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ถึงระดับกลุ่มประชาสังคมเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สมพร เทพสิทธา^{๔๙} ได้อธิบายคำว่า “ค่านิยม” (Social Value) หมายถึง สิ่งที่สังคมเห็นว่ามีความสำคัญ อาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ค่านิยมเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสังคมถือว่ามีความสำคัญแบบอย่างพฤติกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ได้

^{๔๘} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **คู่มือหัวใจโมเดิร์น ซื่อสัตย์สุจริตเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพ่อหลวงของเรา.**

(กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๔๙} สมพร เทพสิทธา. **การเดินตามรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียงช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต.** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์ ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๙

สมิต สัจฉกร^{๕๐} กล่าวว่า ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์การส่งเสริมธรรมาภิบาลมาปรับใช้ นอกจากจะเกิดประโยชน์ ทางตรงให้มีการบริหารจัดการบ้านเมือง สังคม องค์กรหรือธุรกิจที่ดี สามารถสร้างความ เป็นธรรมในสังคม และประเทศชาติแล้ว ยังจะส่งผลสำคัญในการยกมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย ด้วย ในโครงการต่างๆ ตามยุทธศาสตร์ที่ นำเสนอให้พิจารณาปรับใช้ จะช่วยให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การประชุมปรึกษาปัญหา การปฏิบัติราชการหรือปัญหาบริหารจัดการธุรกิจ การวิเคราะห์ข้อกำหนดที่มี อุปสรรคในการปฏิบัติ ให้เกิดความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน การจัดลำดับความสำคัญๆ และความเร่งด่วน ของปัญหา ที่มีกร้องเรียน ร้องทุกข์จากประชาชน การพิจารณาระบบการให้ความดูแลและเอาใจใส่ ในเรื่อง ต่างๆ เพื่อประเมินสถานการณ์ การพิจารณากระบวนการและขั้นตอนเป็นการ ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อ ฝ่ายต่างๆ อย่าง เสมอภาค รวมทั้งกระตุ้นให้สาธารณชนมีมุมมองที่ดี สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม อัน จะเป็นคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ยงจิรายุ อุปเสน^{๕๑} อธิบายว่า ปัจจุบันนี้ชุมชนท้องถิ่น นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการ พัฒนาประเทศ เพราะเป็นฐานรากที่สำคัญ ที่มีระบบการจัดการตนเองรองรับ ในระดับสูง ซึ่งเมื่อชุมชนท้องถิ่น หลายแห่ง เข้าใจในบทบาทหน้าที่ตนเองได้ดีแล้ว ก็จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ได้อย่าง ต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่นั้น

สามงล้อสำคัญของการพัฒนานั้น ประกอบด้วย ความดีงาม ความสามารถ และความสุข (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม) สามสิ่งนี้ ต้องมีการพัฒนาไปด้วยกันอย่างสมดุล โดยมีสภาผู้นำชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เป็นกลไกหลัก ในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดความสามารถและความสันติสุขที่ยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัย การพัฒนาคน ให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรม ความดี ยึดมั่นในหลักธรรมทาง ศาสนา หรือหลักการอยู่ร่วมกันทางสังคม ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสืบ สาน รักษา ต่อยอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมนั้นๆ เมื่อมีคนส่วนใหญ่ใส่ใจส่วนรวมมากขึ้น ก็ย่อมจะเป็น โอกาสในการพัฒนามากขึ้น จนหลายๆแห่งที่มีปัจจัยเหล่านี้ สามารถพัฒนาตนเอง จนกลายเป็นต้นแบบด้าน ต่างๆ รวมถึงด้านความดีงามหรือคุณธรรม ความดี ความเป็นชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้นแบบด้านคุณธรรมนั้น สามารถพิจารณาจากหลักเกณฑ์สำคัญๆ ได้ดังนี้

๑. ยึดหลักคุณธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนเกิดเป็นต้นแบบด้านคุณธรรม ได้นั้น ย่อมจะมีการยึดมั่นในหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ผ่านกิจกรรมกลุ่มและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน

---

^{๕๐} สมิต สัจฉกร. การส่งเสริมธรรมาภิบาลในสังคมไทย. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๔

^{๕๑} ยงจิรายุ อุปเสน. ชุมชนท้องถิ่นต้นแบบด้านคุณธรรม. ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน). (ออนไลน์). เผยแพร่เมื่อ: ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๔ แหล่งที่มา <https://dl.moralcenter.or.th/108-l27-05-64>

ซึ่งกิจกรรมมีชีวิตนั้น ส่วนใหญ่สะท้อนถึงการมีและการส่งเสริมคุณธรรม ๕ ประการหลัก ภายใต้นโยบายปฏิรูป
ด้านคุณธรรม ประกอบด้วย

๑.๑ พอเพียง หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุผล ใช้
ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้
เดือดร้อนเสียหาย ไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

๑.๒ วินัย หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อ
ตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรม จรรยาบรรณ และเคารพต่อ
กฎหมายบ้านเมือง

๑.๓ สุจริต หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหลักใน
การรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธ
การกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

๑.๔ จิตอาสา หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะ และอาสา
มือทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันมิใช่หน้าที่ของตนเอง ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม
ของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อ ความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอ
จนเป็นนิสัย

๑.๕ กตัญญูรู้คุณ หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ แสดงออกถึงการรู้คุณค่าของบรรพชน
บุพการี ประเทศชาติบ้านเมือง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ลงมือปฏิบัติต่อบุคคลและสิ่ง
เหล่านั้นในเชิงบวก สร้างให้เกิดเป็นต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในทุกเพศ วัย ศาสนา อาชีพ และสภาพแวดล้อม
ที่ดีงาม

๑.๖ หลักคุณธรรม ความดีอื่นๆ ที่ยึดถือร่วมกันของชุมชน เช่นหลักศีลห้า หลักดีกว่า หลัก
ศรัทธาอันบริสุทธิ์ หรือข้อตกลงคุณธรรมอื่นๆ ตามที่ชุมชนกำหนด

๒. สร้างการมีส่วนร่วมได้ดีชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้าน
คุณธรรมได้นั้น จะต้องมีหลักการดำเนินงานที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ใน
กระบวนการทำงานแต่ละขั้นตอน โดยประกอบไปด้วย

๒.๑ การมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อมูลจริง ข้อเท็จจริง ต้นทุนความดีและปัญหาที่ยากแก้
ร่วมกัน

๒.๒ การมีส่วนร่วมในการประกาศเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการให้เรื่องนั้นๆ สำเร็จ ตาม
เป้าหมายของชุมชนท้องถิ่น

๒.๓ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมแผนงาน หรือโครงการนั้นๆ และได้ดำเนินการตามแผนงานนั้น ร่วมกัน จนเป็นวิถี

๒.๔ การมีส่วนร่วมในการสร้างและปฏิบัติตามกติกา ข้อตกลง ธรรมเนียมของชุมชนท้องถิ่น นั้นๆ

๒.๕ การมีส่วนร่วมในการชื่นชม ยกย่องบุคคลหรือหน่วยงานที่ควรค่าแก่การยกย่อง

๒.๖ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไข หรือจัดให้มี ระบบการดำเนินงาน การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้เอื้อต่อการดำเนินงานที่มีสภาพที่ดีขึ้น

๓. มีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

ชุมชนท้องถิ่น ที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น จะต้องมีการดำเนินการที่สำคัญหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ พฤติกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวก หรือพฤติกรรมที่ดี ที่สามารถสัมผัสได้ จับต้องได้ ดำรงอยู่ในวิถี โดยพิจารณาได้จากพฤติกรรมเชิงบวก หรือการแสดงออกที่ดีของคนส่วนใหญ่ ดังนี้

๓.๑ การมีพฤติกรรมเชิงบวก ที่ส่งผลดีต่อตัวเอง

๓.๒ การมีพฤติกรรมเชิงบวก ที่ดีต่อครอบครัว

๓.๓ การมีพฤติกรรมเชิงบวก ที่ดีต่อเพื่อนบ้าน

๓.๔ การมีพฤติกรรมเชิงบวก ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานในกลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงานที่ทำงาน

๓.๕ การมีพฤติกรรมเชิงบวก ที่ดีต่อชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง

๓.๖ การมีพฤติกรรมเชิงบวก ที่ดีต่อผู้มาเยือน หรือ ประชาชน ชุมชนอื่นๆภายนอก

๔. สร้างผลกระทบที่เกิดกับสังคม

ชุมชนท้องถิ่น ที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น จะต้องสามารถสร้างสิ่งที่เป็นผลกระทบต่อชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งสะท้อนถึงความยั่งยืนและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยพิจารณาได้จาก

๔.๑ ผลกระทบต่อชุมชน ได้แก่ “ความสันติสุขที่เกิดกับชุมชน” ซึ่งพิจารณาได้จากการหลุดพ้นอาชญากรรม การลดละเลิกอบายมุข สิ่งเสพติด การพนัน การหลุดพ้นปัญหาหนี้สินที่สร้างทุกข์ให้กับคนในชุมชน การมีแหล่งทุนทำกินของตนเองที่มั่นคง การมีระบบสวัสดิการในชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน การมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคงขึ้น การมีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การสืบทอดรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามจากรุ่นต่อรุ่น เกิดชื่อเสียงภาพลักษณ์ที่ดีงามต่อชุมชน และหน่วยงานภายนอกให้การยอมรับ

๔.๒ ผลกระทบต่อสังคมภายนอก ได้แก่ การมีหน่วยงานหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้นำเรื่องราวความสำเร็จนั้นจากชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ไปปรับใช้ ขยายผลต่อ หรือยกระดับเป็นวาระทางสังคม มีการนำไปประกาศใช้ร่วมกันในพื้นที่นั้นๆ หรือมากกว่านั้น

๕. มีเป้าหมายความยั่งยืนที่จะเดินต่อ ในอนาคต ชุมชนท้องถิ่น ที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น จะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำ หรือสิ่งที่บ่งบอกเป็นหลักประกันได้ว่าชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จะเกิดความยั่งยืน ได้แก่ ความมุ่งมั่นพยายาม ที่จะขยายผลภูมิปัญญา องค์ความรู้ของตนเอง ต่อสังคมภายนอก ให้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนท้องถิ่นตนเอง ไปขยายผลต่อในที่อื่นๆ การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวความสำเร็จ มีการพัฒนาทีมงาน มีสื่อ หรือฐานการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาดูงานขององค์กรภายนอก หรือมีนิเวศ กรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้น จากการดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นนั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง

ความเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมนั้น อย่างน้อยสามข้อแรก ต้องปรากฏชัดหรืออธิบายได้ จับต้องได้ แต่ถ้าจะยกระดับให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรม จะต้องเพิ่มความเข้มข้นสองประการหลัง คือ สร้างผลงานตัวเองให้ส่งผลกระทบต่อสังคมภายนอกได้ และออกแบบชุมชนท้องถิ่นตนเอง ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว แนวทางเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ศูนย์คุณธรรม ใช้เป็นหลักการในการค้นหา คัดเลือกชุมชนท้องถิ่นต้นแบบด้านคุณธรรม และส่งเสริมสนับสนุนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรม ให้มีพลังต่อไป

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาคประชาสังคมหรือภาคชุมชน หมายถึง การที่ภาคส่วนประชาสังคมหรือภาคส่วนชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญในการเอายึดหลักคุณธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนเกิดเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้นย่อมจะมีการยึดมั่นในหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ผ่านกิจกรรมกลุ่มและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน ซึ่งกิจกรรมมีชื่อนั้น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมได้ดีชุมชนท้องถิ่นและช่วยกันผลักดันพฤติกรรมเชิงบวกที่ดีต่อตนเองครอบครัวชุมชนเพื่อบ้านตลอดทั้งชุมชนอื่นๆ เพื่อเป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จได้

ตารางที่ ๒.๔ ตารางสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยการส่งเสริมจากภาคประชาสังคมหรือภาคชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๐	การประพฤติปฏิบัติตนโดยการเดินตามรอยพระยุคลบาทและนำคุณธรรม ๔ ประการตามแนวพระบรมราโชวาทตรงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เรื่องฆราวาสธรรม เป็นหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ ประการ ดังนี้ ๑. สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความจริง คือ จริ่งใจ พูดจริง

	ทำจริง ๒. ทมะ การข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจของตนเอง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ๓. ขันติ ความอดทน อดกลั้น ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย ๔. จาคะ ความเสียสละ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สละความสุขสบายของตนในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๐	ความซื่อสัตย์ สุจริตของทุกคนในชาติ จำเป็นต้องให้ร่วมมือและให้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในสังคม สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ ๑. ภาครัฐ ต้องบริหารทรัพยากรสังคมที่โปร่งใส ซื่อตรงเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีคุณภาพสู่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติค่านิยมและวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยถือเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงาน และสามารถร่วมทำงานกับประชาชนและภาคเอกชนได้อย่างราบรื่น ๒. ภาคธุรกิจเอกชน ต้องสนับสนุนให้หน่วยงานของเอกชนและองค์กรเอกชนต่างๆ มีกติกากการทำงานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น และซื่อตรงต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการร่วมทำงานกับภาครัฐและประชาชนอย่างราบรื่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ๓. ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ถึงระดับกลุ่มประชาสังคมเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สมพร เทพสิทธิ์า, ๒๕๔๖	“ค่านิยม” (Social Value) หมายถึง สิ่งที่สังคมเห็นว่ามีความสำคัญ ซึ่งอาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คุณปรารถนาจะได้ ค่านิยมเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสังคมถือว่ามีความสำคัญแบบอย่างพฤติกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ได้
สมิต สัจฉกร, ๒๕๕๔	ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์การส่งเสริมธรรมาภิบาลมาปรับใช้นอกจากจะเกิดประโยชน์ ทางตรงให้มีการบริหารจัดการบ้านเมือง สังคม องค์กรหรือธุรกิจที่ดีสามารถสร้างความเป็นธรรมในสังคม และประเทศชาติแล้ว ยังจะส่งผลสำคัญในการยกมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยด้วย ในโครงการต่างๆ ตามยุทธศาสตร์ที่ นำเสนอให้พิจารณาปรับใช้ จะช่วยให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การประชุมปรึกษาปัญหา การปฏิบัติราชการหรือปัญหาบริหารจัดการธุรกิจ การวิเคราะห์ข้อกฎหมายที่มีอุปสรรคในการปฏิบัติ ให้เกิดความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน การจัดลำดับความสำคัญๆ และความเร่งด่วนของปัญหา ที่มีการร้องเรียน ร้องทุกข์จากประชาชน การพิจารณาระบบการให้ความดูแลและเอาใจใส่ ในเรื่องต่างๆ เพื่อประเมินสถานการณ์ การพิจารณากระบวนการและขั้นตอนเป็น การ ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อฝ่ายต่างๆ อย่าง เสมอภาค รวมทั้งกระตุ้นให้สาธารณชนมีมุมมองที่ดี สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันจะเป็นคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่าย
ยงจิรายุ อุปเสน, ๒๕๖๔	ปัจจุบันนี้ชุมชนท้องถิ่น นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นฐานรากที่สำคัญ ที่มีระบบการจัดการตนเองรองรับ ในระดับสูง ซึ่งเมื่อชุมชนท้องถิ่นหลายแห่ง เข้าใจในบทบาทหน้าที่ตนเองได้ดีแล้ว ก็จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่นั้น สามง่ามสำคัญของการพัฒนานั้น ประกอบด้วย ความดีงาม ความสามารถ และความสุข (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม) สามสิ่งนี้

ต้องมีการพัฒนาไปด้วยกันอย่างสมดุล โดยมีสภาผู้นำชุมชน
ท้องถิ่นนั้นๆ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งฐาน
สำคัญที่จะทำให้เกิดความสามารถและความสันติสุขที่ยั่งยืนได้
นั้น ต้องอาศัยการพัฒนาคน ให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีพฤติกรรม
ที่สะท้อนการมีคุณธรรม ความดี ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา
หรือหลักการอยู่ร่วมกันทางสังคม ในระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสืบสาน รักษา ต่อยอด
วัฒนธรรมอันดีงามของสังคมนั้นๆ เมื่อมีคนส่วนใหญ่ใส่ใจ
ส่วนรวมมากขึ้น ก็ย่อมจะเป็นโอกาสในการพัฒนามากขึ้น จน
หลายๆแห่งที่มีปัจจัยเหล่านี้ สามารถพัฒนาตนเอง จน
กลายเป็นต้นแบบด้านต่างๆ รวมถึงด้านความดีงามหรือ
คุณธรรม ความดี ความเป็นชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นต้นแบบด้านคุณธรรมนั้น สามารถพิจารณาจาก
หลักเกณฑ์สำคัญๆ ได้ดังนี้

๑. ยึดหลักคุณธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบ
ผลสำเร็จจนเกิดเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น ย่อมจะมีการ
ยึดมั่นในหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ผ่านกิจกรรมกลุ่มและวิถี
การดำเนินชีวิตของชาวชุมชน ซึ่งกิจกรรมมีชีวิตรนั้น ส่วนใหญ่
สะท้อนถึงการมีและการส่งเสริมคุณธรรม ๕ ประการหลัก
ภายใต้นโยบายปฏิรูปด้านคุณธรรม ประกอบด้วย

๑.๑ พอเพียง

๑.๒ วินัย

๑.๓ สุจริต

๑.๔ จิตอาสา

๑.๕ กตัญญูรู้คุณ

๑.๖ หลักคุณธรรม

๒. สร้างการมีส่วนร่วมได้ดีชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้
ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น
จะต้องมีหลักการดำเนินงานที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของคน

	ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ในกระบวนการทำงานแต่ละขั้นตอน โดยประกอบไปด้วย ๒.๑ การมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อมูลจริง ข้อเท็จจริง ต้นทุนความดีและปัญหาที่อยากแก้ร่วมกัน ๒.๒ การมีส่วนร่วมในการประกาศเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการให้เรื่องนั้นๆ สำเร็จ ตามเป้าหมายของชุมชนท้องถิ่น ๒.๓ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมแผนงาน หรือโครงการนั้นๆ และได้ดำเนินการตามแผนงานนั้นร่วมกัน จนเป็นวิถี ๒.๔ การมีส่วนร่วมในการสร้างและปฏิบัติตามกติกา ข้อตกลง ธรรมนูญของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ๒.๕ การมีส่วนร่วมในการชื่นชม ยกย่องบุคคลหรือหน่วยงานที่ควรค่าแก่การยกย่อง ๒.๖ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไข หรือจัดให้มีระบบการดำเนินงาน การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้เอื้อต่อการดำเนินงานที่มีสภาพที่ดีขึ้น ๓. มีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ชุมชนท้องถิ่น ที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น จะต้องมีการดำเนินที่สำคัญหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ พฤติกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวก หรือพฤติกรรมที่ดี ที่สามารถสัมผัสได้ จับต้องได้ ดำรงอยู่ในวิถี โดยพิจารณาได้จากพฤติกรรมเชิงบวก ๔. สร้างผลกระทบที่เกิดกับสังคม ชุมชนท้องถิ่น ที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น จะต้องสามารถสร้างสิ่งที่เป็นผลกระทบต่อชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งสะท้อนถึงความยั่งยืนและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยพิจารณาได้จาก ๔.๑ ผลกระทบต่อชุมชน

	๔.๒ ผลกระทบต่อสังคมภายนอก ๕. มีเป้าหมายความยั่งยืนที่จะเดินต่อ ในอนาคต ชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมได้นั้น จะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำ หรือสิ่งที่บ่งบอกเป็นหลักประกันได้ว่าชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จะเกิดความยั่งยืน ได้แก่ ความมุ่งมั่นพยายาม ที่จะขยายผลภูมิปัญญา องค์ความรู้ของตนเอง ต่อสังคมภายนอก ให้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนท้องถิ่นตนเอง ไปขยายผลต่อในที่อื่นๆ การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวความสำเร็จ มีการพัฒนาทีมงาน มีสื่อ หรือฐานการเรียนรู้สำหรับการศึกษาดูงานขององค์กรภายนอก หรือมีมีนวัต กรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นนั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง

๒) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้มีนักวิชาการหรือองค์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากราชการสู่การปฏิบัติพออธิบายได้ ดังนี้

พรพิทักษ์ เหมบาสัตย์^{๕๒} อธิบายว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคมไทยประกอบไปด้วย 1) การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยและในต่างประเทศ มีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่จำแนกได้เป็น 2 ประเด็น คือ การปลูกฝังในหลักสูตรการศึกษาและการปลูกฝังโดยสถาบันครอบครัว 2) แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมไทยมีแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้ 3 แนวทาง คือ การปลูกฝังในหลักสูตรสถาบันการศึกษา การปลูกฝังในสถาบันทางสังคม และการใช้หลักศาสนาในการช่วยขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรม 3) รูปแบบสำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย ได้แก่ การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษา การร่วมมือกันโดยการปลูกฝังในสถาบันครอบครัว การส่งเสริมด้านการปฏิบัติและการเป็นแบบอย่างที่ดี และการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐและเอกชนในการกำหนดแนวทางการศึกษา

^{๕๒} พรพิทักษ์ เหมบาสัตย์. แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย. (วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๓): May-August ๒๐๒๐), หน้า ๖๓-๘๐

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๕๓} อธิบายไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติตนโดยการเดินตามรอยพระยุคลบาทและนำคุณธรรม ๔ ประการตามแนวพระบรมราโชวาทตรงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรื่องฆราวาสธรรม เป็นหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความจริง คือ จริ่งใจ พุดจริง ทำจริง
๒. ทมะ การข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจของตนเอง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
๓. ขันติ ความอดทน อดกลั้น ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย
๔. จาคะ ความเสียสละ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สละความสุขสบายของตนในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ความซื่อสัตย์ สุจริตของทุกคนในชาติ จำเป็นต้องให้ร่วมมือและให้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในสังคม สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๑. ภาครัฐ ต้องบริหารทรัพยากรสังคมที่โปร่งใส ซื่อตรงเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีคุณภาพสู่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติค่านิยมและวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยถือเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงานและสามารถร่วมทำงานกับประชาชนและภาคเอกชนได้อย่างราบรื่น

๒. ภาคธุรกิจเอกชน ต้องสนับสนุนให้หน่วยงานของเอกชนและองค์กรเอกชนต่างๆ มีกติกางานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น และซื่อตรงต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการร่วมทำงานกับภาครัฐและประชาชนอย่างราบรื่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

๓. ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ถึงระดับกลุ่มประชาสังคมเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สมพร เทพสิทธา^{๕๔} ได้อธิบายคำว่า “ค่านิยม” (Social Value) หมายถึง สิ่งที่สังคมเห็นว่ามีความสำคัญ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ค่านิยมเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสังคมถือว่ามีความสำคัญแบบอย่างพฤติกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ได้

^{๕๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. *คู่มือหัวใจโมดรี ซื่อสัตย์สุจริตเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพ่อหลวงของเรา*. (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๕๔} สมพร เทพสิทธา. *การเดินตามรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียงช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต*. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์ ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๙

พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒^{๕๕} ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผล บังคับ ใช้เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒ เป็นกฎหมายที่วางหลักการเกี่ยวกับมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อเป็น แนวทางการจัดทำประมวลจริยธรรมและองค์กรกลางบริหารงานบุคคลประเภทต่าง ๆ และหน่วยงานของรัฐ ให้ เป็นไปในมาตรฐานเดียวกันตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มตรา ๗๖ วรรค ๓ บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มี มาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนด ประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ ของภาครัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงกำหนดให้มี กระบวนการรักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมให้มีการ ปฏิบัติงานปฏิบัติตนตามประมวลจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยสาระสำคัญของพระราชบัญญัติมาตรฐานทาง จริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒ พอสังเขป ดังนี้ หมวด ๑ มาตรฐานทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรม แบ่งออกเป็น ๗ ประการ ดังนี้ ประการที่ ๑ ยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศอันได้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประการที่ ๒ ซื่อสัตย์สุจริตมีจิตสำนึกที่ดี และรับผิดชอบต่อหน้าที่ ประการที่ ๓ กล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ประการที่ ๔ คิดถึง ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและมีจิตสาธารณะ ประการที่ ๕ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ประการที่ ๖ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ ประการที่ ๗ ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและรักษา ภาพลักษณ์ของทางราชการ หมวด ๒ คณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม กำหนดให้มีคณะกรรมการ มาตรฐานทางจริยธรรม (ก.ม.จ.) ประกอบด้วยกรรมการทั้งสิ้น ๑๑ คน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรอง นายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน และมีเลขาธิการ ก.พ. เป็นเลขาธิการและกรรมการ เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการฯ เป็นกลไกระดับชาติ มีหน้าที่เสนอแนะนโยบายการขับเคลื่อนและส่งเสริมจริยธรรม ภาครัฐ การดำเนินกระบวนการรักษาจริยธรรมรวมถึงมาตรการที่ใช้บังคับ กรณีเจ้าหน้าที่รัฐมีพฤติกรรมไม่ เหมาะสม ตลอดจนกำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานการดำเนินการต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อให้การ ขับเคลื่อนมาตรฐานทางจริยธรรมเกิดผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล หมวด ๓ การรักษาจริยธรรม ของเจ้าหน้าที่รัฐ กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบการรักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับองค์กรกลาง บริหารงานบุคคลหรือองค์กรที่มีหน้าที่จัดทำประมวลจริยธรรมและระดับหน่วยงาน ซึ่งมีหน้าที่ขับเคลื่อนการ รักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

---

^{๕๕} อังถึงใน สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน. การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณกับการ บริหารงานบุคคล ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖. สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์) หน้า ๓๕

คณะกรรมการจริยธรรม^{๕๖} ได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการขับเคลื่อนมาตรฐานด้านจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยในการประชุม ก.ม.จ. ครั้งที่ ๑/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๔ ได้พิจารณาและมีมติเห็นชอบร่างยุทธศาสตร์ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐ และให้เสนอร่างยุทธศาสตร์ ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐไปยังสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๗๐ ซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยจากข้อมูลทั้งในประเทศและต่างประเทศ วิเคราะห์ปัจจัยทางยุทธศาสตร์ วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และการสังเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์ (Strategy Alignment) เพื่อนำข้อมูลมากำหนดยุทธศาสตร์โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

วิสัยทัศน์ เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจได้ (Trusted Public Officers)

พันธกิจ สร้างสังคม-วัฒนธรรมทางจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐและเน้นย้ำภาพลักษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นคนดี มีความสามารถ และมีคุณธรรม เพื่อให้ได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชนและความไว้วางใจในระดับนานาชาติ

เป้าหมาย ยกกระดับตัวชี้วัดนานาชาติและตัวชี้วัดระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเจ้าหน้าที่ของรัฐ และตัวชี้วัดด้านคุณธรรมและความโปร่งใสของการดำเนินงานภาครัฐของประเทศไทย โดยใช้กลไกขับเคลื่อนด้านมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อยกระดับการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ประเด็นยุทธศาสตร์ ๕ ยุทธศาสตร์ ครอบคลุมการสร้างมาตรฐาน การพัฒนาหลักค่านโยบายการส่งเสริมและบูรณาการรวมพลังกับทุกภาคส่วน ภายใต้ประเด็นท้าทายเชิงกลยุทธ์ที่ว่า “ไม่มีข้อยกเว้น ไม่มีข้อกั๊ก และไม่มีสูญเปล่า” ทั้งนี้ อาศัยการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการสื่อสารที่เข้าถึงและร่วมรณรงค์ สร้างสังคม-วัฒนธรรมจริยธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมภายในหน่วยงานของรัฐ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาหลักค่านโยบายและระบบบริหารการส่งเสริมมาตรฐานทางจริยธรรมภาครัฐให้ครอบคลุมทุกหน่วยงานและทุกระดับ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การส่งเสริมการนำมาตรฐานทางจริยธรรมไปใช้ในการบริหารงานบุคคล

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การรวมพลังทุกภาคส่วนในการสร้างสังคม-วัฒนธรรมทางจริยธรรม

---

^{๕๖} คณะกรรมการจริยธรรม. ยุทธศาสตร์ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐ (พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๗๐). (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.ocsc.go.th/blog/2022/02/gsc.tab=0>

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและเสริมสร้างทัศนคติเรื่องมาตรฐานทางจริยธรรมและการกระทำผิด

นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ยังได้กำหนดรูปแบบกลยุทธ์แนวทางการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สามารถดำเนินการได้ทันทีและสร้างผลกระทบสูง (Quick Win) และแนวทางการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดบทบาทความรับผิดชอบที่มีความชัดเจนและเป็นองค์ประกอบของการขับเคลื่อนงานด้านมาตรฐานทางจริยธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างยั่งยืนต่อไป

จากที่อธิบายมาจึงสรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ หมายถึง การที่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคราชการได้มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคมไทย อันประกอบไปด้วย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยและในต่างประเทศ การสร้างแนวทางที่ดีในการปฏิบัติของคนในประเทศ แนวทางการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดบทบาทความรับผิดชอบที่มีความชัดเจนและเป็นองค์ประกอบของการขับเคลื่อนงานด้านมาตรฐานทางจริยธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ ๒.๕ ตารางสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเสริมจากภาครัฐหรือราชการ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พรพิทักษ์ เข็มบาสัตย์, ๒๕๖๓	การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคมไทยประกอบไปด้วย 1) การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยและในต่างประเทศ มีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่จำแนกได้เป็น 2 ประเด็น คือ การปลูกฝังในหลักสูตรการศึกษาและการปลูกฝังโดยสถาบันครอบครัว 2) แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมไทยมีแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้ 3 แนวทาง คือ การปลูกฝังในหลักสูตรสถาบันการศึกษา การปลูกฝังในสถาบันทางสังคม และการใช้หลักศาสนาในการช่วยขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรม 3) รูปแบบสำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย ได้แก่ การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษา การร่วมมือกันโดยการปลูกฝังในสถาบันครอบครัว การส่งเสริมด้านการปฏิบัติและการเป็นแบบอย่างที่ดี และการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐและเอกชนในการกำหนดแนวใน

	การศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๐	การประพฤติปฏิบัติตนโดยการเดินตามรอยพระยุคลบาทและนำคุณธรรม ๔ ประการตามแนวพระบรมราชาโชวาทตรงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เรื่องฆราวาสธรรม เป็นหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ ประการ ดังนี้ ๑. สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความจริง คือ จริงใจ พุดจริง ทำจริง ๒. ทมะ การข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจของตนเอง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ๓. ขันติ ความอดทน อดกลั้น ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย ๔. จาคะ ความเสียสละ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สละความสุขสบายของตนในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ความซื่อสัตย์ สุจริตของทุกคนในชาติ จำเป็นต้องให้ร่วมมือและให้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในสังคม สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ ๑. ภาครัฐ ต้องบริหารทรัพยากรสังคมที่โปร่งใส ซื่อตรงเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีคุณภาพสู่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติค่านิยมและวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยถือเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงาน และสามารถร่วมทำงานกับประชาชนและภาคเอกชนได้อย่างราบรื่น ๒. ภาคธุรกิจเอกชน ต้องสนับสนุนให้หน่วยงานของเอกชนและองค์กรเอกชนต่างๆ มีกติกาการทำงานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น และซื่อตรงต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการร่วมทำงานกับภาครัฐและประชาชนอย่างราบรื่นและ

	ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ๓. ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ถึงระดับกลุ่มประชาสังคมเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี
พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒	ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลบังคับ ใช้เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒ เป็นกฎหมายที่วางหลักการเกี่ยวกับมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อเป็นแนวทางการจัดทำประมวลจริยธรรมและองค์กรกลางบริหารงานบุคคลประเภทต่าง ๆ และหน่วยงานของรัฐ ให้เป็นไปในมาตรฐานเดียวกันตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มตรา ๗๖ วรรค ๓ บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงกำหนดให้มีกระบวนการรักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิบัติงานปฏิบัติตนตามประมวลจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยสาระสำคัญของพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒ พอสั่งเขป ดังนี้ หมวด ๑ มาตรฐานทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรม แบ่งออกเป็น ๗ ประการ ดังนี้ ประการที่ ๑ ยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศอันได้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประการที่ ๒ ซื่อสัตย์สุจริตมีจิตสำนึกที่ดีและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ประการที่ ๓ กล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ประการที่ ๔ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและมีจิตสาธารณะ ประการที่ ๕ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ประการที่ ๖ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม

	และไม่เลือกปฏิบัติ ประการที่ ๗ ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ หมวด ๒ คณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม กำหนดให้มีคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม (ก.ม.จ.) ประกอบด้วยกรรมการทั้งสิ้น ๑๑ คน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน และมีเลขาธิการ ก.พ. เป็นเลขานุการและกรรมการ เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการฯ เป็นกลไกระดับชาติ มีหน้าที่เสนอแนะนโยบายการขับเคลื่อนและส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐ การดำเนินกระบวนการรักษาจริยธรรมรวมถึงมาตรการที่ใช้บังคับ กรณีเจ้าหน้าที่รัฐมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ตลอดจนกำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานการดำเนินการต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อให้การขับเคลื่อนมาตรฐานทางจริยธรรมเกิดผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล หมวด ๓ การรักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบการรักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับองค์กรกลางบริหารงานบุคคลหรือองค์กรที่มีหน้าที่จัดทำประมวลจริยธรรมและระดับหน่วยงาน ซึ่งมีหน้าที่ขับเคลื่อนการรักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง
คณะกรรมการจริยธรรม, (ออนไลน์)	ได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการขับเคลื่อนมาตรฐานด้านจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยในการประชุม ก.ม.จ. ครั้งที่ ๑/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๔ ได้พิจารณาและมีมติเห็นชอบร่างยุทธศาสตร์ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐ และให้เสนอร่างยุทธศาสตร์ ด้านมาตรฐานทางจริยธรรมและการส่งเสริมจริยธรรมภาครัฐไปยังสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

๓) การสนับสนุนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากองค์กรด้านการศึกษา

ในประเด็นนี้นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากองค์กรด้านการศึกษาหรือสถาบันทางการศึกษา ดังรายละเอียดที่นำเสนอต่อไปนี้

พระณัฏขพงศ์ โนนายะ^{๕๗} อธิบายว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน หมายถึง ผู้บริหารและครูในโรงเรียนได้ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่นักเรียน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ

ศิริวรรณ กันศิริ, ยุภาติ ปณะราชและไพรินทร์ เหมบุตร^{๕๘} อธิบายว่า แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดดังนี้ ๑) การประเมินผล สถานศึกษาควรตั้งวัตถุประสงค์การประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดย อิงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยม ๑๒ ประการ กำหนดให้ในทุกรายวิชาได้กำหนดตัวชี้วัดและวิธีการ การประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน นำผลการประเมินคุณธรรมจริยธรรมไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ ที่กำหนดไว้ตามตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และครูผู้สอนหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ควรตรวจสอบความสอดคล้องของวิธีการประเมินกับตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๒) การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และจัดตั้งคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน รวมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ศึกษาปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนและจัดตั้งคณะกรรมการ สำนวณสภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยคณะกรรมการชุดต่างๆ จะประกอบไปด้วยภาคีร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน โดยเฉพาะภาคีร่วมที่มาจากสังคมนอกสถานศึกษา ๓) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมและการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมากำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดทำประกาศแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้ต่อสาธารณชน สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ดี ต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

^{๕๗} พระณัฏขพงศ์ โนนายะ. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดไทรราชวรานุเคราะห์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (การศึกษาค้นคว้าอิสระหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก ปีการศึกษา ๒๕๖๑), หน้า ๗.

^{๕๘} ศิริวรรณ กันศิริ, ยุภาติ ปณะราชและไพรินทร์ เหมบุตร. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๑ จังหวัดกำแพงเพชร. (การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ ๓ (ฉบับที่ ๒), ๒๕๕๙) หน้า ๓๒-๔๐.

อัจฉราพร ฉากครบุรี^{๕๙} อธิบายว่า การจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน” ครูผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจจนทำให้เกิดจิตสำนึก และเกิดแรงจูงใจให้นักเรียนสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่เห็น จนเกิดทักษะทางคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงในจิตใจ รวมทั้งการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนควรมีเทคนิควิธีการวัดและประเมินผลนักเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องเหมาะสมกับการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้แก่ผู้เรียนได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้สอนหรือครูผู้สอนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนและเป็นการปลูกฝังหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ครอบครัว และสังคมที่มีความกลมกลืนภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธในการจัดการเรียนการสอนทั้ง ๔ ด้านด้วยกัน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยครูผู้สอนต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมลงไปในกิจกรรมการเรียนการสอนเด็กและเยาวชน จึงถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญสำหรับครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวกับในรายวิชาที่มีสาระทางด้านศาสนาและคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในหลักสูตรอยู่แล้วนั่นเอง

พระสมุห์ประสิทธิ์ ปสิทธิโก (แสนดวง)^{๖๐} อธิบายว่า แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒ ในแต่ละด้านปรากฏผลดังนี้ ๑) ด้านอุดมการณ์คุณธรรม สถานศึกษาควรส่งเสริมการเรียนรู้นิติธรรมประพฤติตนอยู่ในกรอบกฎหมาย จารีต ประเพณีและพระธรรมวินัย รวมทั้งนำกฎหมายว่าด้วยพนักงานข้าราชการ หรือ ศาสนการมาปรับใช้ในสถานศึกษา ๒) ด้านความกตัญญู สถานศึกษาควรรายงานการประเมินตนเองและรายงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเป็นความจริงและทุกชั้นตอนต้องยึดหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการปรับปรุงกลไกการทำงานร่วมกันและมีความซื่อสัตย์สุจริต ๓) ด้านความพอเพียง สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมและเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจ ให้โอกาสคนทุก

---

^{๕๙} อัจฉราพร ฉากครบุรี. การจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน. วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๕), หน้า ๒๕๑-๒๗๑.

^{๖๐} พระสมุห์ประสิทธิ์ ปสิทธิโก (แสนดวง). การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

คนในองค์กรมีสิทธิ์และเสียงในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ๔) ด้านความรับผิดชอบ สถานศึกษาควรมีความตระหนักในสิทธิหน้าที่การทำงานอยู่ตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การสนับสนุนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากองค์กรด้านการศึกษา หมายถึง คณะทำงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมากำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดทำประกาศแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้ต่อสาธารณชน สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนและเป็นการปลูกฝังหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้เรียน

ตารางที่ ๒.๖ ตารางสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเสริมจากภาคองค์กรด้านการศึกษา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พระณัฏขพงศ์ โนนายะ, ๒๕๖๑	การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน หมายถึง ผู้บริหารและครูในโรงเรียนได้ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่นักเรียน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ
ศิริวรรณ กันศิริ, ยุภาดี ปณะราช และไพรินทร์ เหมบุตร, ๒๕๕๙	แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดดังนี้ ๑) การประเมินผลสถานศึกษาควรตั้งวัตถุประสงค์การประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดย อิงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยม ๑๒ ประการ กำหนดให้ในทุกรายวิชาได้กำหนดตัวชี้วัดและวิธีการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน นำผลการประเมินคุณธรรมจริยธรรมไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ ที่กำหนดไว้ตามตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และครูผู้สอนหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนควรตรวจสอบความสอดคล้องของวิธีการประเมินกับตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๒) การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย สถานศึกษาควร

	จัดตั้งคณะทำงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน รวมทั้งจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ศึกษาปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนและจัดตั้งคณะทำงานการสำรวจสภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยคณะทำงานชุดต่างๆ จะประกอบไปด้วยภาคีร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน โดยเฉพาะภาคีร่วมที่มาจากสังคมนอกสถานศึกษา ๓) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรผู้บริหารควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมและการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน คณะทำงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมากำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดทำประกาศแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้ต่อสาธารณชน สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน
อัจฉราพร ฉากครบุรี, ๒๕๖๕	การจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน” ครูผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจจนท ำให้เกิดจิตส านึก และเกิดแรงจูงใจให้นักเรียนสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่เห็น จนเกิดทักษะทางคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงในจิตใจ รวมทั้งการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนควรมีเทคนิควิธีการวัดและประเมินผลนักเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องเหมาะสมกับการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนจนสามารถน ำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจ าววันให้แก่ผู้เรียนได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้สอนหรือครูผู้สอนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการส่งเสริม

	คุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนและเป็นการปลูกฝังหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ที่มีความกลมกลืนภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธในการจัดการเรียนการสอนทั้ง ๔ ด้านด้วยกัน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยครูผู้สอนต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมลงในกิจกรรมการเรียนการสอนเด็กและเยาวชน จึงถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญสำหรับครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับในรายวิชาที่มีสาระทางด้านศาสนาและคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในหลักสูตรอยู่แล้วนั่นเอง
พระสมุห์ประสิทธิ์ ปสิทธิโก (แสนตัวง), ๒๕๖๐	แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒ ในแต่ละด้านปรากฏผลดังนี้ ๑) ด้านอุดมการณ์คุณธรรม สถานศึกษาควรส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีที่ดีอยู่ในกรอบกฎหมาย จารีต ประเพณีและพระธรรมวินัย รวมทั้งนำกฎหมายว่าด้วยพนักงานข้าราชการ หรือ ศาสนการมาปรับใช้ในสถานศึกษา ๒) ด้านความกตัญญู สถานศึกษาควรรายงานการประเมินตนเองและรายงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเป็นความจริงและทุกขั้นตอนต้องยึดหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการปรับปรุงกลไกการทำงานร่วมกันและมีความซื่อสัตย์สุจริต ๓) ด้านความพอเพียง สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้

	เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมและเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจ ให้โอกาสคนทุกคนในองค์กรมีสิทธิและเสียงในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ๔) ด้านความรับผิดชอบ สถานศึกษาควรมีความตระหนักในสิทธิหน้าที่ การงานอยู่ตลอดเวลา

๒.๑.๓.๓ ปัจจัยด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม

ปัจจัยด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ การนำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการร่วมเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักการเมืองท้องถิ่น อันประกอบด้วย หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประการหรือหลักธรรมอันจะนำไปสู่ความสำเร็จนั่นเอง ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักการเมืองท้องถิ่นได้นำไปเป็นหลักในการปฏิบัติงาน ดังมีรายละเอียดอธิบายไว้ดังต่อไปนี้

(๑) ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

สำหรับหลักธรรมเรื่อง ฉันทะ หรือความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ได้มีนักวิชาการด้านพุทธศาสนาอธิบายไว้ พอสรุปได้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๖๑} ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะว่า ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอ ให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะไว้ดังนี้ฉันทะ ได้แก่^{๖๒} ความพอใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจฝึกฝนในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พุดง่ายๆ ว่ารักงานและจุดหมายของงานพุดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่าความรัก ความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ดี

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวม เล่ม๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทน์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕๔.

งามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่ง ๆ นั้น เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีทั้งดงาม ที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้ภาวะที่ดงามเต็มเปี่ยม สมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เกิดมีจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้ในสิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวยหรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่ง เรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนี้ให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จ เข้าถึงความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันดีงามของมันหรือพูดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินทางไปสู่ จุดหมายที่เกิดปิติเป็นความอímเอิบใจครั้น สิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่ พร้อมไปด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิด ความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็น ความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัวกีดกันกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหนห่วง กังวลเศร้าเสียดาย และหวั่นกลัว หวาดระแวงฉันทะ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมาย ของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและจุดหมาย ของงาน พุดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรัก ความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเปี่ยมสมบูรณ์ซึ่งเป็น จุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงหรือดำรงในภาวะที่ดี งาม ที่ประณีตที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้ภาวะที่ดงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นเกิด มีเป็นจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความ อยากได้สิ่งนั้นๆ ให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์ อยู่ ในภาวะอันดีงามของมัน หรือพูดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อทำสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติ ความอímเอิบใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุเป้าหมาย ก็ได้รับความสุขนั้นเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมด้วย ความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานใจออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความ ชื่นชม เมื่อได้สิ่งนั้นมาให้ตนเสพเสวยรสอร่อย หรือพลเรือความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่ เศร้าหมองมาก มักตัวกีดกันกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหน ห่วง กังวล เศร้า เสียดายและหวั่นกลัวหวาดระแวง ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความ ดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว บุคคลก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น เมื่อ รักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ ซึ่งเจ้า ขุนนาง เศรษฐี พราหมณ์ คนหนุ่มสาวมากมาย

ในสมัยพุทธกาลยอมสละวัง ทรัพย์สมบัติ และโลกามิสมาภกายออกบวชได้ ก็เพราะเกิดฉันทะในธรรม เมื่อได้สติบชบซึ่งในคำสอนของพระพุทธเจ้า แม้คนทั้งหลายที่ทำงานด้วยใจรักก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่ห้วงพะวงสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นคงในการดำเนินจดหมาย เดินเรียบสม่าเสมอไม่ซ่านไม่ส่ายฉันทะสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นปธานสังขารคือความเพียรสร้างสรรค์ก็ยอมเกิดควบคู่มาด้วย^{๖๓}

พระสมุห์พงศธร ปภังกร (ทุมชะ)^{๖๔} อธิบายว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำด้วยความพอใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ตน กำลังกระทำอยู่ หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้กระทำงานด้วยใจรัก

สรุปได้ว่า ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) หมายถึง ความพอใจรักใคร่เต็มใจใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ บุคคลเมื่อมีความพอใจในการทำงานจะเกิดความตั้งใจในการทำงานและเต็มใจที่จะอุทิศเวลาร่างกายและความคิดของตนเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงาน นอกจากนี้ยังช่วยลดแนวโน้มปรากฏการณ์อันเกิดจากการเป็นปฏิปักษ์ต่องานด้วย ซึ่งถ้าหากปฏิบัติงานสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว บุคคลก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่สิ่งนั้นต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด เกิดความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่ห้วงพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายสม่าเสมอไม่ซ่านไม่ส่ายไป ฉันทะสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นปธานสังขารความเพียรสร้างสรรค์ก็ยอมเกิดควบคู่มาด้วย สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมาย

ตารางที่ ๒.๗ ตารางสรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมเรื่อง ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก

^{๖๓} อภ.วิ.(ไทย)๓๕/๔๓๕/๓๔๔.

^{๖๔} พระสมุห์พงศธร ปภังกร (ทุมชะ). การประยุกต์ใช้หลักอภธรรม ๔ การบริหารงานของเทศบาลตจบ อำเภออุตุจจับ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๖๔), หน้า ๙-๑๐

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๕๐	ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะหาสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๕๒	ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจฝึกฝนในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรัก ความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่ง ๆ นั้นเข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่งดงาม ที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้อาภาที่เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เกิดมีจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้ในสิ่งนั้นๆ มาเสพสวຍหรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง
พระสมุห์พงศธร ปภังกร (ทุมชะ), ๒๕๖๔	ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำด้วยความพอใจเต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ตน กำลังกระทำอยู่ หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานด้วยใจรัก

(๒) วิริยะ (เพียรเพื่อรักษาสิ่งนั้นไว้)

ในเรื่องวิริยะหรือความความต่อสิ่งนั้น ได้มีนักวิชาการอธิบายไว้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ^{๖๔} ได้อธิบายว่า วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริยะ ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อตถสสนิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง

บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ตามจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ดีงามไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องเพียรสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วคราวครั้งชั่วคราว ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการ อย่าละความเพียรเป็นอันขาด”

วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่นในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พุทธภาษิต ที่ว่า วิริเยน ทุกขมจ เจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อตถสสนิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง บุคคลผู้มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ถึงจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ดีงาม ไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องทนสม่ำเสมอไม่เพียรชั่วคราวครั้งชั่วคราวดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการอย่าละความเพียรเป็นอันขาด”^{๖๖}

ในหนังสือทศบารมีทศพิธราชธรรมได้อธิบายคำว่า วิริยะ ในความหมายว่า ความเพียรที่เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียร อันจัดเป็นพระบารมี ข้อหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเป็นลำดับ คำว่า วิริยะ หรือความเพียรตามศัพท์ แปลว่า ความเป็นวิริยะ คือ คนกล้าหมายความว่า กล้าทั้งในทางไม่ทำ ทั้งทางที่ทำ จึงยังเป็นคากกลางๆ ซึ่งพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วิริยะ คือความเพียรที่กล้าบากบั่น มีความหมายเป็นความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความพยายาม ความไม่ยอมหยุด ความไม่ถอยหลัง และความก้าวไปข้างหน้า ความหมายมากมายเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อของความเพียร ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้ รวมไปถึงคำว่า พระราชา หรือ กษัตริย์ ก็มีความหมายเดียวกันดังประโยคที่ว่า เกิดเป็นบุรุษต้องเพียรไปจนกว่าจะพบความสำเร็จ การทำงาน

^{๖๔} พุทธทาสภิกขุ. **สุญญตา**. (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๐

^{๖๖} สมเด็จพระญาณสังวร. **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

ด้วยวิริยะเป็นธรรมอย่างหนึ่ง วิริยะ ชนิดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิริเยน ทุกขมจเจติ” (คนล่วงทุกข์เสียได้ด้วย ความเพียร หรือ วิริยะ) ส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นอุปนิสัยของความเพียร คือ ความเกียจคร้านตามคำว่า โภสัชชความนอนจม เมื่อกำจัดความเกียจคร้านได้แล้วจึงจะมีความเพียรขึ้นได้ ความเพียรจะหายไปเมื่อ ความเกียจคร้านเกิดขึ้นมาก ลักษณะของความทรงตัวอยู่อย่างเข้มแข็งของความเพียรเรียกว่า ธาตุ กำหนดเป็น ๓ วาระ คือ เริ่มต้น (อารมฺมธาทู) ดำเนิน (นิกฺกมธาทู) ก้าวไปข้างหน้า (ปริกกมธาทู) ส่วนเหตุของความเกียจคร้านที่ควรมีหลายอย่าง เช่น ความติดสุข ความสุขสบาย ความกลัวลำบากตรากตรำ ความมั่งง่าย ความผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๖๗} ได้อธิบายเกี่ยวกับวิริยะ ว่า วิริยะ ความพากเพียรคือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้า จนกว่าจะสำเร็จ^{๖๘}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิริยะไว้ ดังนี้ วิริยะ ความเพียร^{๖๙} ได้แก่ ความอาจหาญแก้อากัปกัลยาณ ก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วง ได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาวเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ท้อถอย กับเห็นเป็นสิ่งที่ ทำหายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอยหลัง คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือ ปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า วิริยะ คือ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแก้อากัปกัลยาณ ก้าวไป ใจสู้ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะรู้ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านั้นปีเท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ย่อท้อ ถอยกลับ เห็นเป็นสิ่งที่ทำหายเขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ส่วนผู้ขาดความ

---

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๖๘} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๓.

เพียร อยากรบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยืนว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอย ถ้าอยู่ระหว่างปฏิบัติก็ พุ่งซ่านจิตใจจนวาย ปฏิบัติได้ผลยาก คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมาย สมารถก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่า วิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน^{๖๙}

พระสมุห์พงศธร ปภังโกโร (ทุมชะ)^{๗๐} อธิบายว่า วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมาด้วยความเพียร พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความรู้สึกล้มไม่ท้อถอย

จากที่กล่าวแล้วจึงสรุปได้ว่า วิริยะ (ความเพียร ขยัน อดทนเอาธุระ บากบั่น เอาธุระ) หมายถึง การที่บุคคล มีความเข้มแข็งอดทนมุมานะที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ ไม่ย่อท้อ ไม่เลิกละ มีกำลังใจในการทำงาน ทำงาน ได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญ แก้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นไหวไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่างๆในการทำงานและพัฒนางานให้ดีขึ้นและเจริญขึ้นมองความยากลำบากและอุปสรรคในการทำงาน เป็นสิ่งท้าทายความสามารถของตนเสมอเพื่อเอาชนะและเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้

ตารางที่ ๒.๘ ตารางสรุปหลักพุทธธรรมเรื่องวิริยะ (เพียรเพื่อรักษาสิ่งนั้นไว้)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ, ๒๕๓๘	วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริเย ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อตถสสนิปปทา เกิดเป็นคนต้องทาเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมาย

^{๖๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๔.

^{๗๐} พระสมุห์พงศธร ปภังโกโร (ทุมชะ). การประยุกต์ใช้หลักอรรถบาท ๔ การบริหารงานของเทศบาลดจบ อำเภอภูคจับ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๖๔), หน้า ๙-๑๐

	ปลายทาง
สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๕๕	วิริยะต้องมีความเพียรมัน คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้วต่อไปก็มีความมันในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พุทธภาษิต ที่ว่า วิริเยน ทุกขมจ เจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมถว ปุริโส ยาวอตถสสนิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง บุคคลผู้มีความเพียรนั้นยอมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ถึงจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ติงาม ไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความผิคนั้นต้องทนสม่าเสมอไม่เพียรชั่วครั้งชั่วคราวดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการอย่าละความเพียรเป็นอันขาด”
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๕๐	วิริยะ ความพากเพียรคือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดอัยก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , ๒๕๔๒	วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแกลั้วกล้าบากบั่น ก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึง ได้ยากนัก มีอุปสรรคมากหรืออาจให้เวลายาวเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ทอดอัย กับเห็นเป็นสิ่งที่ ทำทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอยหลัง คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือ ปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่

	มั่นคง ฟุ้งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) , ๒๕๔๖	วิริยะ คือ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแก้อั้วกล้าบากบั่นก้าวไป ใจสู้ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะรู้ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือน เขาก็ไม่ย่อท้อ ถอยกลับ เห็นเป็นสิ่งท้าทายเขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ส่วนผู้ขาดความเพียร อยากรบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอย ถ้าอยู่ระหว่างปฏิบัติก็ฟุ้งซ่านจิตใจวุ่นวาย ปฏิบัติได้ผลยาก คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่ มั่นคงฟุ้งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าวิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน
พระสมุห์พงศธร ปักงโร (ทุมชะ), ๒๕๖๔	วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมาด้วยความเพียร พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกไม่ท้อถอย

(๓) จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

ในประเด็นนี้ก็เช่นเดียวกัน ได้มีนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่องจิตตะไว้ ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ^{๗๑} ได้อธิบายว่า จิตตะ หมายถึง กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิตคุณภาพส่วนที่ ฟังปรารภของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเพ่งเล็งไปแก่ส่วนที่อบรม ดีแล้ว คือจิตที่อบรมดี แล้ว เดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๗๒} ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะว่า จิตตะ เอาจิตฝึกฝืน คือ ตั้งสติรับรู้ ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำ กิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า จิตตะ คือ ความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ฝึกฝืน ได้แก่ ความมีจิต ผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยให้ห่างไปไหน ถ้าจิตจะเป็นอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครจะพูดอะไรเรื่องอื่นๆไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้น งานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจะทำเรื่องนั้นงานนั้น ขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการ แต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอนความ มีใจจดจ่อเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียก เป็น จิตตะสมาธิ พร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย^{๗๓}

จากการอธิบายมาจึงสรุปได้ว่า จิตตะ (การเอาใจใส่ฝึกฝืนในสิ่งนั้น) หมายถึง ความคิดจดจ่อเอาใจใส่ ผูก ใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และการทำงานที่ทำการรวมทั้งการศึกษาเล่าเรียน ที่ตนรับผิดชอบ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่ กับงาน ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่รับผิดชอบ อย่างนี้เป็นลักษณะ ของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีต่อระบบการงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหลัก สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือการทำงานต้องมีความรับผิดชอบเพื่อเอาใจใส่ต่องานที่กำลังทำอยู่ พัฒนางานที่ ตนเองรับผิดชอบให้มีความก้าวหน้า พร้อมกันนั้นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้ขาดตก บกพร่องในงานที่ตนรับผิดชอบอยู่

^{๗๑} พุทธทาสภิกขุ, โภธิปักขิยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖

^{๗๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๔-๘๔๕

ตารางที่ ๒.๙ ตารางสรุปหลักพุทธธรรมเรื่อง จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๔๒	จิตตะ หมายถึง กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิต คุณภาพส่วนที่พึงปรารถนาของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเพ่งเล็งไปแก่ส่วนที่อบรม ดีแล้ว คือจิตที่อบรมดีแล้ว เดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๐	จิตตะ เอาจิตฝักใฝ่ คือ ตั้งสติรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๖	จิตตะ คือ ความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยให้ห่างไปไหน ถ้าจิตจะเป็นอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รู้เรื่องอื่นๆ ใครจะพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจะทำเรื่องนั้นงานนั้น ขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจจดจ่อเช่นนี้ ย่อมนำไปให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกเป็นจิตตะสมาธิ พร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

(๔) วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งนั้น)

ได้มีนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่องวิมิงสาหรือการพิจารณาไคร่ครวญต่อสิ่งนั้นไว้ ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๗๔} ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมิงสา ว่า วิมิงสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาไคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์วิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๗๕} ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมิงสาไว้ดังนี้

วิมิงสา ได้แก่ ความสอบสวนไตร่ตรอง การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นไคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบก็ยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในการเรียนและจิตที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก บุคคลที่มีวิมิงสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างไร ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างไร ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมายเป็นเพราะอะไร จะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ จะนำธรรมข้อนี้เข้าไปควรใช้วิธีอย่างไร ควรเน้นความหมายด้านใด เป็นต้น การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดตัวตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่ๆ ดึงไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกและมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมิงสาสมาธิซึ่งก็จะมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย

จึงสรุปได้ว่า วิมิงสา (การพิจารณาไคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) หมายถึง การสอบสวนไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ ใช้ปัญญาในการไคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ รู้จักค้นคว้าทดลองคิดค้น หาทางพัฒนาแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ ทั้งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสมาชิกในองค์กรที่ทำงานนั้น ความจริงอิทธิบาททั้ง ๔ อย่างนี้ เกื้อหนุนกัน

---

^{๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๓๖.

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๖), หน้า ๓๖

และมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะมีแต่รักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียรก็เอาใจจดจ่ออยู่เสมอและเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่ยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ ในแต่ละกรณี อาทิ เมื่อผู้ปฏิบัติงานในองค์กร มีความรักความชอบและความพึงพอใจในภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบผู้ปฏิบัติงานก็จะปฏิบัติงานที่รับมอบหมายด้วยความรักความพอใจในงานนั้นน้อยอยากจะทำปฏิบัติงานนั้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

ตารางที่ ๒.๑๐ ตารางสรุปหลักพุทธธรรมเรื่องวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๐	วิมังสา ว่า วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๖	วิมังสา ได้แก่ ความสอบสวนไตร่ตรอง การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบก็ยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในการเรียนและจิตที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก บุคคลที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างนี้

	คาดหวังเป็นเพราะอะไร จะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ จะนำธรรมชาตินี้เข้าไปควรวินิจฉัยอย่างไร ควรเน้นความหมายด้านใดเป็นต้น การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดตัวตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่ๆ ดึงไปกับเรื่องที่พิจารณาไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกและมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมิงสาสมาธิซึ่งก็จะมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

วัยผู้สูงอายุหรือวัยชราเป็นระยะสุดท้ายของชีวิตความชราของบุคคลไม่ได้หมายความว่า เป็นโรคหรือความเจ็บป่วยแต่หมายถึงพัฒนาการของชีวิตซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปสู่ความเสื่อมของร่างกายและจิตใจวัยนี้เป็นการยากที่จะกำหนดลงไปว่าเริ่มเมื่ออายุเท่าใดและจะจบลงเมื่ออายุเท่าไรโดยทั่วไปแล้วถือว่าเริ่มต้นตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สภาพความเสื่อมของคนเรานั้นจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น กรรมพันธุ์ อาหาร อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ ดินฟ้าอากาศ ถิ่นที่อยู่อาศัย โรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนจิตใจและอารมณ์ร่วมด้วยทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในผู้สูงอายุโดยจะพบว่าโครงสร้างของร่างกายจะค่อยๆ ร่วงโรยเซลล์ต่างๆ เริ่มหย่อนสมรรถภาพเนื่องจากใช้งานมานานการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวในวัยนี้จะแสดงออกในด้านความล่าช้าในกิจกรรมทุกด้านของชีวิต เช่น ความคิดอ่าน ความจำ การรับรู้ทางประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว สมรรถภาพในการทำงานของร่างกายในด้านความต้านทานต่อความเจ็บป่วยก็ลดลงด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่ผู้สูงอายุจะต้องเผชิญคือมีโอกาสเกิดโรคต่างๆ ได้ง่าย เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคติดเชื้อ และโรคที่เกิดจากอุบัติเหตุ เป็นต้น^{๗๖}

๑) ความหมายของผู้สูงอายุ

^{๗๖} กณิกนันต์ หยกสกุล.(๒๕๕๑). การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การส่งเสริมสุขภาพ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑)

การให้ความหมายหรือการกำหนดว่าบุคคลจะเข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น สภาพทางสังคม กฎหมาย และประเพณีปฏิบัติของแต่ละประเทศที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีผู้ให้ความหมายของผู้สูงอายุและการจัดว่าบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุหรือไม่ไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก อ้างถึงใน สุรชัย อยู่สาโก^{๗๗} แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุระยะต้น อยู่ระหว่าง ๖๐ -๗๔ ปี, ผู้สูงอายุระยะกลาง อยู่ระหว่าง ๗๕-๘๙ ปี และผู้สูงอายุระยะสุดท้าย อายุ ๙๐ ปีขึ้นไป

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖ กำหนดว่าผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันในแต่ละสังคมสำหรับสังคมไทยนั้นกำหนดว่าผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี บริบูรณ์ขึ้นไป^{๗๘}

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข แบ่งผู้สูงอายุเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอายุ ๖๐-๖๙ ปี, กลุ่มอายุ ๗๐-๗๙ ปี และกลุ่มอายุ ๘๐ ปีขึ้นไป^{๗๙}

เกษม ตันติผลาชีวะ และกุลยา ตันติผลาชีวะ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการพิจารณาความมีอายุในแง่ต่างๆ ตามระยะเวลาที่เกิดขึ้นดังนี้^{๘๐}

(๑) การพิจารณาความมีอายุในด้านการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เป็นการมีอายุขั้นต้นที่บ่งชี้ว่าผู้นั้นกำลังจะเป็นผู้สูงอายุแล้ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้แก่ สายตายาว ผมหงอก หูตึง เหนื่อยง่าย ถ้าเจ็บป่วยจะใช้เวลาการรักษานานขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตามในการพิจารณาความมีอายุจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายยังไม่เป็นข้อบ่งชี้ชัดเจน เนื่องจากบางคนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเร็วกว่าอายุมาก

---

^{๗๗} พระสุรชัย อยู่สาโก. (๒๕๕๐). พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมือง ท่าพระ - พระแท่น อาเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษามหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๐)

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน

^{๗๙} กระทรวงสาธารณสุข. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหาร กิจการบานเมืองตต พ.ศ. ๒๕๔๖, จาก <http://www.moph.go.th> : http://www.moph.go.th/opdc/๓/หลักเกณฑ์และ_วิธีการฯ.doc [๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗]

^{๘๐} เกษม ตันติผลาชีวะ และกุลยา ตันติผลาชีวะ การรักษาสุขภาพในวัยสูงอายุ. (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, ๒๕๒๘).

(๒) การพิจารณาความมีอายุด้านสังคม ความมีอายุทำให้ผู้สูงอายุมีสังคมที่กว้างขึ้นรู้จักกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมนั้นเป็นจำนวนมากและมีความสำคัญในฐานะผู้มีประสบการณ์ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวของคนนั้น ๆ ด้วย แม้ว่าสังคมจะกว้างขึ้นมีคนรู้จักมากขึ้น แต่บทบาทและความรับผิดชอบอาจจะลดลงได้ เนื่องจากถูกจำกัดด้วยอายุและความสามารถ

(๓) การพิจารณาอายุในด้านจิตใจ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนมีอายุจะมีลักษณะใจน้อย ไม่ยอมรับรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ยึดมั่นอยู่กับความคิดของตัวเองเป็นหลัก อารมณ์ไม่มั่นคง จู้จู้ขี้บ่น

(๔) การพิจารณาความมีอายุด้านกฎหมาย กฎหมายได้กำหนดความมีอายุตามปีปฏิทิน ซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ โดยทั่วไปจะอยู่ระหว่างช่วง ๕๕ - ๖๕ ปี การกำหนดความมีอายุตามกฎหมายนี้ มีจุดมุ่งหมายใช้เป็นเกณฑ์ปลดเกษียณจากงานที่ปฏิบัติ

วิพรรณ ประจวบเหมาะ ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปบริบูรณ์ขึ้นไป และนิยามนี้ใช้เป็นอายุที่เริ่มได้รับสิทธิต่าง ๆ จากทางราชการ อายุเกษียณของข้าราชการ หรืออายุที่เริ่มได้รับเบี้ยยังชีพ^{๕๑}

ชมพูนุท พรหมภักดี ได้ให้นิยามผู้สูงอายุว่า หมายถึง ประชากรทั้งเพศชาย และเพศหญิง ซึ่งมีความมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป โดยนับตั้งแต่อายุเกิด^{๕๒}

จากแนวคิดและการให้นิยามต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖ จึงพอสรุปได้ว่าประเทศไทยจะใช้อายุเป็นตัวกำหนดความสูงอายุ และการพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่โดยทั่วไปแล้วในสังคมไทยพิจารณาจากอายุเป็นเกณฑ์นั้นคือผู้ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป นับเป็นผู้สูงอายุแล้ว

๒) ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย จำแนกทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่คือทฤษฎีทางชีววิทยา ทฤษฎีทางจิตวิทยา และทฤษฎีทางสังคมวิทยา มีรายละเอียดดังนี้

^{๕๑} วิพรรณ ประจวบเหมาะ. รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๕. (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, ๒๕๕๖)

^{๕๒} ชมพูนุท พรหมภักดี. การเข้าสู่สังคมสูงอายุของประเทศไทย. (สำนักวิชาการ, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖)

ทฤษฎีทางชีววิทยา ประกอบด้วย ๘ ทฤษฎีดังนี้^{๘๓}

(๑) ทฤษฎีว่าด้วย คอลลาเจน (Collagen Theory) เชื่อว่าเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สารที่เป็นส่วนประกอบของคอลลาเจนและไฟบรัส โปรตีนจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเกิดการจับตัวกันมาก ทำให้เส้นใยหดสั้นเข้า ปรางกรอยย่นมากขึ้น ถ้าอยู่ตรงข้อต่อจะมองเห็นปุ่มกระดูกชัดเจน ซึ่งการจับตัวของเส้นใยจะมีมากในช่วงอายุ ๓๐-๓๕ ปี บริเวณที่มีการจับตัวได้แก่ผิวหนัง กระดูก กล้ามเนื้อหลอดเลือดและหัวใจ

(๒) ทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกัน (Immunological Theory) เชื่อว่าเมื่อมีอายุมากขึ้น ร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มกันปกติลดลง พร้อม ๆ กับสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองมากขึ้นทำให้ร่างกายต่อสู้กับเชื้อโรคได้ไม่ดี เจ็บป่วยง่าย และภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองจะไปทำลายเซลล์ต่างๆ ของร่างกาย โดยเฉพาะเข้าไปทำลายเซลล์ที่เจริญเต็มที่แล้วไม่มีการแบ่งเซลล์ตัวใหม่เช่น เซลล์สมอง เซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ ทำให้หัวใจวายได้ง่าย

(๓) ทฤษฎีว่าด้วยยีน (Genetic Theory) เชื่อว่าการสูงอายุนั้นเป็นลักษณะที่เกิดจากกรรมพันธุ์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอวัยวะบางส่วนของร่างกายคล้ายคลึงกันหลายช่วงคนเมื่อมีอายุมากขึ้น เช่น ลักษณะศีรษะล้าน ผมหงอกเร็ว

(๔) ทฤษฎีว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและความผิดพลาดของเซลล์ร่างกาย (Somatic Mutation and Error Theories) ทฤษฎีแรกกล่าวถึง ภาวะการแบ่งตัวผิดปกติ (Mutation) ทำให้เกิดการสูงอายุเร็วขึ้น เช่น การได้รับรังสีเล็กน้อยเป็นประจำหรือได้รับขนาดสูงทันที จะมีผลทำให้เซลล์ชีวิตสั้นลง สำหรับทฤษฎีความผิดพลาด เชื่อว่าเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง DNA และถูกส่งต่อไปยัง RNA เป็นเอ็นไซม์ที่เพิ่งสังเคราะห์ใหม่ เอ็นไซม์ที่ผิดปกติจะผลิตสารภายในเซลล์ จะมีผลต่อกระบวนการเผาผลาญอาจเสื่อมหรือสูญเสียสมรรถภาพ ถ้าจำนวน RNA ลดลงมากจะมีผลให้เสียชีวิต

(๕) ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมและถดถอย (Wear and Tear Theory) ทฤษฎีนี้เปรียบสิ่งมีชีวิตทั้งหลายเหมือนเครื่องจักร เชื่อว่าหลังใช้งานเสร็จแล้วมีการสึกหรอแต่สิ่งมีชีวิตต่างจากเครื่องจักรตรงที่สามารถซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอได้เอง เช่น เนื้อเยื่อบางชนิดได้แก่ ผิวหนังเยื่อบุทางเดินอาหาร เม็ดเลือดแดง มีการสร้างเซลล์ใหม่มาทดแทนเซลล์เก่าที่หายไปอย่างต่อเนื่อง เป็นการชะลอความเสื่อมและถดถอยแต่ในระบบเซลล์อื่น ๆ เช่น

---

^{๘๓} สำนักส่งเสริมสุขภาพ, กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. ข้อเสนอแนะนโยบายและแผน.ส่งเสริมสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (นนทบุรี : โรงพิมพ์กองสุขศึกษา, ๒๕๔๖)

เซลล์ประสาทและเซลล์กล้ามเนื้อ จะไม่มีการเพิ่มเซลล์ใหม่อีก ทั้งยังถูกทำลายทำให้มีการทำหน้าที่ของอวัยวะของระบบนั้น ๆ ลดลงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๖) ทฤษฎีว่าด้วยการดูดซึมบกพร่อง (Deprivation Theory) เมื่อคนมีอายุมากขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น เนื่องจากความเสื่อมที่เกิดขึ้นที่ผนังเซลล์ระบบต่างๆ ภายในร่างกายเป็นผลทำให้การดูดซึมหรือการส่งผ่านออกซิเจนและสารอาหารต่าง ๆ ในเลือดไปสู่อวัยวะต่างๆ ได้รับออกซิเจน สารอาหารไม่เพียงพอ อวัยวะจึงเสื่อมลง

(๗) ทฤษฎีว่าด้วยการสะสม (Accumulation Theory) กล่าวว่า ในน้ำเหลืองของคนหรือสัตว์ที่สูงอายุ พบว่า มีการสะสมของสารบางอย่าง ซึ่งมีผลทำให้หยุดการเจริญเติบโตของเซลล์และสารนี้จะไม่พบในคนหรือสัตว์ที่มีอายุน้อย สารที่สะสมนี้มีผลแทรกแซงขบวนการเผาผลาญของเซลล์ ทำให้ประสิทธิภาพของการซึมผ่านของผนังเซลล์ลดลงในที่สุดจะทำให้การทำงานของอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลงและเสียไปในที่สุด

(๘) ทฤษฎีว่าด้วยสารอนุมูลอิสระที่เกิดจากการเผาผลาญ (Free Radical Theory) กล่าวถึงการใช้ ออกซิเจนของเซลล์และการเผาผลาญโปรตีน คาร์โบไฮเดรตและอื่นๆ ทำให้เกิดอนุมูลอิสระ ซึ่งทำลายผนังเซลล์ให้เสื่อมสลายลงสารนี้ถูกเร่งให้เกิดมากขึ้นจากการฉายรังสี โดยไปลดการเผาผลาญวิตามินเอ วิตามินซีและไนอาซีน

(๙) ทฤษฎีความเครียดและการปรับตัว (Stress and Adaptation Theory) กล่าวว่าความเครียดที่เกิดในชีวิตประจำวัน ส่งผลทำให้เซลล์ตายได้ บุคคลต้องเผชิญความเครียดบ่อย ๆ จะทำให้บุคคลนั้นเข้าสู่วัยสูงอายุเร็วขึ้น

จากที่อธิบายมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยอาศัยทฤษฎีทางชีววิทยา ไว้ว่า เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในทางที่เสื่อมลงมากกว่าการสร้าง เช่น ผิวหนัง กระดูก กล้ามเนื้อ หลอดเลือด และหัวใจ ภูมิคุ้มกัน หรือภูมิต้านทานลดลง ผมหงอกเร็วขึ้น กระบวนการเผาผลาญ และระบบของร่างกายลดลง การทำงานของอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลง และเสียหายที่ไปในที่สุด ผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเผชิญ อาจทำให้เกิดภาวะเครียดส่งผลให้เกิดการเจ็บป่วยได้

๒.๑.๕. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจ และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่ากับชุมชน

โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่ง ตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการ หรือตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุภายในวัด บางแห่งใช้บ้านของผู้ริเริ่มก่อตั้งเป็นสถานที่ดำเนินการ การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระยะแรกอาจเป็นเพียงเพื่อการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน แล้วจึงค่อยๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุ หรืออาจเป็นการขยายกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (ศาลาสว่างสุข) ศูนย์สามวัย ธนาคาร ความดี เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุ การจัดการกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ไว้ชัดเจน ระยะเวลาเปิดเรียนอาจเป็นตลอดปี หรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละไม่กี่วัน

โรงเรียนผู้สูงอายุ ดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีศักยภาพ ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม และส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สารการเรียนรู้จะต้องทำให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน เพิ่มโอกาสในการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน” ที่สำคัญในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุควรเป็นแบบมีส่วนร่วม โดยทุกภาคส่วน “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้าง” และมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขเกิดทักษะในการดูแลตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของโรงเรียน

๑. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
๒. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ

๓. เพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
๔. เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม
๕. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ คุณค่า ภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ
๖. เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงสืบทอดต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. ประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากโรงเรียนผู้สูงอายุ

- ๑.๑ ด้านสุขภาพร่างกาย ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง กระฉับกระเฉง ลดความเสี่ยงจากการเจ็บป่วยลดระยะเวลาการพึ่งพาผู้อื่น อายุยืน
- ๑.๒ ด้านจิตใจ ช่วยให้คลายเหงา จิตใจกระชุ่มกระชวย สดชื่น รู้สึกภาคภูมิใจ และตระหนักในคุณค่า ความสามารถของตนเอง มีมุมมองเชิงบวกต่อตนเอง
- ๑.๓ ด้านสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนวัยเดียวกันและคนต่างวัย ได้รับการยอมรับในฐานะสมาชิกของกลุ่ม
- ๑.๔ ด้านจิตปัญญา รู้เท่าทันและเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม
- ๑.๕ ด้านเศรษฐกิจ เรียนรู้ทักษะทางด้านอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างงาน สร้างรายได้ ช่วยเหลือตนเองต่อไป

๒. ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

- ๒.๑ โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นพื้นฐานที่เรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- ๒.๒ โรงเรียนผู้สูงอายุเป็น “เวที” ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งอาจเป็นแรงผลักดันให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในชุมชน

จากที่อธิบายมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ถึง โรงเรียนผู้สูงอายุ คือการดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมี

ศักยภาพควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม อันจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อทางร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา เศรษฐกิจ ของผู้สูงอายุ รวมทั้งเป็นเวทีให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพตนเอง ออกมาอย่างภาคภูมิใจ สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยของใช้ชื่อที่มีความหมายใกล้เคียงกันเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่วิจัยนั้นคือวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง นั่นเอง

ตารางที่ ๒.๑๑ ตารางสรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖	กำหนดว่าผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันในแต่ละสังคมสำหรับสังคมไทยนั้นกำหนดว่าผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
เกษม ตันติผลาชีวะ และกุลยาตันติผลาชีวะ, ๒๕๒๘	การพิจารณาความมีอายุในแง่ต่างๆตามระยะเวลาที่เกิดขึ้นดังนี้ (๑) การพิจารณาความมีอายุในการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เป็นการมีอายุขึ้นต้นที่บ่งชี้ว่าผู้หนึ่งกำลังจะเป็นผู้สูงอายุแล้ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้แก่ สายตาขาว ผมหงอก หูตึง เหนื่อยง่าย ถ้าเจ็บป่วยจะใช้เวลารักษาานขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตามในการพิจารณาความมีอายุจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายยังไม่เป็นข้อบ่งชี้ชัดเจน เนื่องจากบางคนมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเร็วกว่าอายุมาก (๒) การพิจารณาความมีอายุด้านสังคม ความมีอายุทำให้ผู้สูงอายุมีสังคมที่กว้างขึ้นรู้จักกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมนั้นเป็นจำนวนมากและมีความสำคัญในฐานะผู้มีประสบการณ์ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกรณีปฏิบัติสัมพันธ์กับครอบครัวของคนนั้น ๆ ด้วย แม้ว่าสังคมจะกว้างขึ้นมีคนรู้จักมากขึ้น แต่บทบาทและความรับผิดชอบอาจจะลดลงได้ เนื่องจากถูกจำกัดด้วยอายุและความสามารถ (๓) การพิจารณาอายุในด้านจิตใจ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนมีอายุจะมีลักษณะใจน้อย ไม่ยอมรับรู้อสิ่งใหม่ ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ยึดมั่นอยู่กับความคิดของตัวเองเป็นหลัก อารมณ์ไม่มั่นคง รุ้จักขี้บ่น (๔) การพิจารณาความมีอายุด้านกฎหมาย กฎหมายได้กำหนดความมีอายุตามปีปฏิทิน ซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ โดยทั่วไปจะอยู่ระหว่างช่วง ๕๕ - ๖๕ ปี การกำหนดความมีอายุตามกฎหมายนี้ มีจุดมุ่งหมายใช้เป็นเกณฑ์ปลดเกษียณจากงานที่ปฏิบัติ
ชมพูนุท พรหมภักดี, ๒๕๕๖	ผู้สูงอายุว่า หมายถึง ประชากรทั้งเพศชาย และเพศหญิง ซึ่งมีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
วิพรรณ ประจวบเหมาะ, ๒๕๕๖	ผู้สูงอายุว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นบริบูรณ์ขึ้นไป และ

	นิยามนี้ใช้เป็นอายุที่เริ่มได้รับสิทธิ์ต่าง ๆ จากทางราชการ อายุเกษียณของข้าราชการ หรืออายุที่เริ่มได้รับเบี้ยยังชีพ
องค์การอนามัยโลก อ้างถึงใน สุรชัย อยู่สาโก, ๒๕๕๐	แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุระยะต้น อยู่ระหว่าง ๖๐ – ๗๔ ปี, ผู้สูงอายุระยะกลาง อยู่ระหว่าง ๗๕–๘๙ ปี และผู้สูงอายุระยะสุดท้าย อายุ ๙๐ ปีขึ้นไป
สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย, ๒๕๔๖	ทฤษฎีทางชีววิทยา ประกอบด้วย ๕ ทฤษฎี ดังนี้ (๑) ทฤษฎีว่าด้วยคอลลาเจน (Collagen Theory) เชื่อว่าเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สารที่เป็นส่วนประกอบของคอลลาเจนและไฟบรอส โปรตีนจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเกิดการจับตัวกันมาก ทำให้เส้นใยหดสั้นเข้า ปรากฏรอยข่นมากขึ้น ถ้าอยู่ตรงข้อต่อจะมองเห็นปุ่มกระดูกชัดเจน ซึ่งการจับตัวของเส้นใยจะมีมากในช่วงอายุ ๓๐-๓๕ ปี บริเวณที่มีการจับตัวได้แก่ผิวหนัง กระดูก กล้ามเนื้อหลอดเลือดและหัวใจ (๒) ทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกัน (Immunological Theory) เชื่อว่าเมื่อมีอายุมากขึ้น ร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มกันปกติน้อยลง พร้อม ๆ กับสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองมากขึ้นทำให้ร่างกายต่อสู้กับเชื้อโรคได้ไม่ดี เจ็บป่วยง่าย และภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองจะไปทำลายเซลล์ต่างๆ ของร่างกาย โดยเฉพาะเข้าไปทำลายเซลล์ที่เจริญเต็มที่แล้วไม่มีการแบ่งเซลล์ตัวใหม่เช่น เซลล์สมอง เซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ ทำให้หัวใจวายได้ง่าย (๓) ทฤษฎีว่าด้วยยีน (Genetic Theory) เชื่อว่าการสูงอายุนั้นเป็นลักษณะที่เกิดจากกรรมพันธุ์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอวัยวะบางส่วนของร่างกายคล้ายคลึงกันหลายช่วงขณะเมื่อมีอายุมากขึ้น เช่น ลักษณะศีรษะล้าน ผมหงอกเร็ว (๔) ทฤษฎีว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและความผิดพลาดของเซลล์ร่างกาย (Somatic Mutation and Error Theories) ทฤษฎีแรกกล่าวถึง การแบ่งตัวผิดปกติ (Mutation) ทำให้เกิดการสูงอายุนั้น เช่น การได้รับรังสีเล็กน้อยเป็นประจำ หรือได้รับขนาดสูงทันที จะผลทำให้เซลล์ชีวิตสั้นลง สำหรับทฤษฎีความผิดพลาด เชื่อว่าเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง DNA และถูกส่งต่อไปยัง RNA เป็นเอ็นไซม์ที่เพิ่งสังเคราะห์ใหม่ เอ็นไซม์ที่ผิดปกติจะผลิตสารภายในเซลล์ จะมีผลต่อกระบวนการเผาผลาญอาจเสื่อมหรือสูญเสียสมรรถภาพ ถ้าจำนวน RNA ลดลงมากจะมีผลให้เสียชีวิต (๕) ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมและถลอก (Wear and Tear Theory) ทฤษฎีนี้เปรียบสิ่งมีชีวิตทั้งหลายเหมือนเครื่องจักร เชื่อว่าหลังใช้งานเสร็จแล้วมีการสึกหรอแต่สิ่งมีชีวิตต่างจากเครื่องจักรตรงที่สามารถซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอได้เอง เช่น เนื้อเยื่อบางชนิดได้แก่ ผิวหนังเยื่อทางเดินอาหาร เม็ดเลือดแดง มีการสร้างเซลล์ใหม่มาทดแทนเซลล์เก่าที่หายไปด้วยอย่างต่อเนื่อง เป็นการชะลอความเสื่อมและถลอกแต่ในระบบเซลล์อื่น ๆ เช่น เซลล์ประสาทและเซลล์กล้ามเนื้อ จะไม่มีการเพิ่มเซลล์ใหม่ อีกทั้งยังถูกทำลายทำให้มีการทำหน้าที่ของอวัยวะของระบบนั้น ๆ ลดลงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

	(๖) ทฤษฎีว่าด้วยการอดซึมบกพร่อง (Deprivation Theory) เมื่อคนมีอายุมากขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น เนื่องจากความเสื่อมที่เกิดขึ้นที่ผนังเซลล์ระบบต่างๆ ภายในร่างกายเป็นผลทำให้การดูดซึมหรือการส่งผ่านออกซิเจนและสารอาหารต่าง ๆ ในเลือดไปสู่อวัยวะต่างๆ ได้รับความบกพร่อง อวัยวะจึงเสื่อมลง (๗) ทฤษฎีว่าด้วยการสะสม (Accumulation Theory) กล่าวว่า ในน้ำเหลืองของคนหรือสัตว์ที่สูงอายุ พบว่า มีการสะสมของสารบางอย่าง ซึ่งมีผลทำให้หยุดการเจริญเติบโตของเซลล์และสารนี้จะไม่พบในคนหรือสัตว์ที่มีอายุน้อย สารที่สะสมนี้มีผลแทรกแซงขบวนการเผาผลาญของเซลล์ ทำให้ประสิทธิภาพของการซึมผ่านของผนังเซลล์ลดลงในที่สุดจะทำให้การทำงานของอวัยวะต่างๆ เริ่มเสื่อมลงและเสียชีวิตในที่สุด (๘) ทฤษฎีว่าด้วยสารอนุมูลอิสระที่เกิดจากการเผาผลาญ (Free Radical Theory) กล่าวถึงการใช้ออกซิเจนของเซลล์และการเผาผลาญโปรตีน คาร์โบไฮเดรตและอื่นๆ ทำให้เกิดอนุมูลอิสระ ซึ่งทำลายผนังเซลล์ให้เสื่อมสลายลงสารนี้ถูกเร่งให้เกิดมากขึ้นจากการฉายรังสี โดยไปลดการเผาผลาญวิตามินอีวิตามินซีและไนอาซิน (๙) ทฤษฎีความเครียดและการปรับตัว (Stress and Adaptation Theory) กล่าวว่าความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ส่งผลทำให้เซลล์ตายได้ บุคคลต้องเผชิญความเครียดบ่อย ๆ จะทำให้บุคคลนั้นเข้าสู่วัยสูงอายุเร็วขึ้น

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมอิทธิบาท ๔

หลักอิทธิบาทธรรมที่ผู้วิจัยนำมาเสนอในงานวิจัยฉบับนี้มีความประสงค์ที่จะอธิบายถึงคำนิยาม ตลอดจนถึงความสำคัญอันจะนำไปใช้ในการที่ผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยใช้เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมสำหรับตนเองให้เกิดความสำเร็จให้จงได้ ซึ่งในหลักอิทธิบาทธรรมที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยจำนำเสนอตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของอิทธิบาท ๔

คำว่า อิทธิบาท มีความหมายว่า อิทธิ แปลว่า “ความสำเร็จ” บาท แปลว่า “ทางหรือสิ่งที่ช่วยนำทาง” เมื่อนำมารวมกันเป็นอิทธิบาท แปลว่า ทางแห่งความสำเร็จ วิธีการที่คนจะพึงใช้ในการสร้างความสำเร็จให้ชีวิตนั้น ในทางพระพุทธศาสนามีคุณธรรมอยู่ข้อหนึ่งเรียกว่า อิทธิบาท ๔ ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๔ ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

คำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม ให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ในการทำงานเราต้องสร้างความพอใจ สนใจในงาน จะทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้โดยง่าย

๒) วิริยะ แปลว่า ความเพียร ในการทำงานทุกอย่างต้องมีความลำบากและอุปสรรคบ้างไม่มากก็น้อย

๓) จิตตะ แปลว่า ความเอาใจใส่ การตั้งใจแน่วแน่ในสิ่งที่ทำ ย่อมทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปในเวลารวดเร็ว

๔) วิมังสา แปลว่า การพิจารณาสอบสวน เป็นการใช้เหตุผลพิจารณาตรวจสอบสิ่งที่ทำให้ละเอียดถี่ถ้วน

ความหมายของอิทธิบาท ๔ นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้มาก ผู้วิจัยได้รวบรวมและขอนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๘๔} กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือแปลงง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวน ไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำเอาจิตฝึกใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวน

อิทธิบาท มาจากคำ ๒ คำ คือ อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์การบรรลุผล และบาท หมายถึง วิถีทาง เป็นรากฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท หมายถึง วิถีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดี ทางสร้างสรรค์มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมนี้เรียกอีกอย่างว่า ธรรมสามัคคี เป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง ๔ ข้อ ถึงจะไปถึงความสำเร็จที่หวังไว้จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้

อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการงานที่ดีการศึกษาที่ดี หรือ กิจการงานใดๆ ก็ตาม เราต้องใช้อิทธิบาท ๔

จากความหมายของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึงคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันเป็นหลักในการปฏิบัติ เพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวัง

^{๘๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔๒-๘๔๖.

ไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

๑) ฉันทะ (Aspiration)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๕๕} ได้ให้ความหมายของฉันทะว่า หมายถึง ความพอใจ ใฝ่รักใฝ่หาความรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ความชอบใจ ความยินดี มีความพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หรือให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวไว้ว่า รักงานและรักจุดหมายของงานด้วย เป็นความอยากและความต้องการอย่างหนึ่ง ซึ่งความอยากของฉันทะ จะทำให้เกิดความสุข ความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่ง

หรืองานนั้นบรรลุความสำเร็จ ดังนั้นหากการทำงานมีจุดเริ่มต้นของการทำงานเกิดขึ้นที่ใจ เมื่อใจรักงานก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น ก็จะมีความต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลที่ดีที่สุดในเรื่องนั้น โดยจะไม่พะวงกับสิ่งล่อใจหรือผลตอบแทนอื่นๆ จิตใจจะแน่วแน่ในการทำงาน ฉันทะจึงไม่เพียงแค่ว่ารักในงานที่ทำเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการอยากทำให้ดีด้วย นั่นคือ เมื่อจะทำอะไรแล้วจะต้องทำให้ดีที่สุด ให้เรียบร้อย สมบูรณ์ ฉันทะจะเกิดการงานอย่างสม่ำเสมอ งานก็จะสำเร็จได้ดี ด้วยและมีความสุขในงาน ฉันทะ คือ ความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ถ้าไม่มีฉันทะแล้วก็ไปไม่รอด ไม่ว่าจะทำอะไร คนเจริญก้าวหน้าก็ต้องมีใจรักทุ่มเทศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้นโดยเฉพาะทุ่มเทความรัก ทุ่มเทความสามารถลงไปในเรื่องนั้น ก็ก้าวหน้าเป็นไปด้วยดี ฉันทะ คือ ความรักจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเล็งเห็นผลของงานว่าถ้าทำงานนี้แล้วจะได้อะไร ฉันทะ คือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำ หรือใฝ่ใจในสิ่งที่ทำนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไปจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ชอบเต็มใจใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ และทุ่มเทความสามารถ ทุ่มเทชีวิตจิตใจ เพื่อทำงานนั้นให้สำเร็จและให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความปรารถนาที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุดโดยไม่พะวงกับสิ่งล่อใจหรือผลตอบแทนทั้งหลาย

๒) วิริยะ (Exertion)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๕๖} กล่าวว่า หมายถึง ความเพียร ความบากบั่น ความพยายามทำหน้าที่อย่างไม่ท้อถอย มีใจสู้โดยไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ในการทำงานแม้ว่างานจะถูกใจ แต่ถ้าไม่ขยันฝึกฝนจนชำนาญหรือมีความเพียรพยายาม งานย่อมไม่เกิดผลสำเร็จขึ้นได้ต้องมีความกล้าที่จะทำงานนั้น ต้องมีจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคง มุ่งตรงต่อจุดหมาย ในการสร้างเสริมวิริยะจะต้องสร้างที่ฐานรากของจิตใจ คือ ต้องจุดจิตสำนึกในการฝึกฝน โดยมองเห็นว่างานเป็นสิ่งที่ท้าทายใจสู้เมื่อทำแล้วก็จะไม่ท้อถอย วิริยะจึงมีความ

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมะกับการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๓

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗.

จำเป็นยิ่งสำหรับงานทุกอย่างรวมทั้งงานบริหาร การศึกษาความเพียร ได้แก่ความอาจหาญ แก้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยากนักมีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลา ยาวนาน ก็ไม่ทอดยอกลับเห็นเป็นสิ่งที่ทำหยาบที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิเกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยะ สมาธิวิริยะ คือ ความเพียร หรือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ ท้อถอย

๓) จิตตะ (Thoughtfulness)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๘๗} จิตตะ หมายถึง จิตใจที่จดจ่อ เอาใจใส่ ตั้งใจ แน่วแน่ในการทำงาน เอา ใจฝึกฝนในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ และเป็นความคิดไม่ฝึกฝนไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ในการทำงานจะต้องเอาใจ ใส่กับงานไม่ปล่อยปะละเลยงานของตน คอยตรวจตรางานอยู่เสมอ เป็นการอุทิศตนกับงานที่ทำในการสร้าง เสริมจิตตะให้เกิดในตัวบุคคลนั้น จะต้องชี้ให้เห็นความสำคัญของงานที่ทำว่า งานนั้นมีความสำคัญต่อชีวิต ต่อ สังคม ต่อประเทศชาติ ต่อโลก จิตตะจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำงานนั้นสำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการ มุ่งมั่นในงานที่ทำนั้นจิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝึกฝน ได้แก่ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝึาคิดเรื่องนั้น ใจ อยู่ กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานใด งานหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่นๆไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะ สนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการ แต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่ สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีไม่รู้หาจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืม นอนความมีใจจดจ่อฝึกฝนเช่นนี้ย่อมทำให้ สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนธิในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่า จิตตะสมาธิ จิตตะ คือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปจากที่กล่าวมา ทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า จิตตะ คือความคิดจดจ่อ เอาใจใส่ผูกใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีความตั้ง มั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานที่ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยปะละเลยในงานที่ทำ ไม่ปล่อย ใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไปจากงาน บางที่อาจทำงานขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนจนไม่เอาใจใส่หรือไม่สนใจสิ่งอื่น สนใจที่จะรับรู้แค่เพียงเรื่องเกี่ยวกับงานที่กำลังทำเท่านั้น

๔) วิมังสา (Investigation)

^{๘๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมะกับการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๔๔} กล่าวว่า วิมังสาการสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณา ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำเป็นต้น รู้จักทดลอง คิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบ ทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดแจตตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิต แน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิวิมังสาคือความ ไตร่ตรองหรือทดลอง ได้แก่หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งย่อนในสิ่งที่ ทำ มีการวางแผนวัดผลคิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุงงานวิมังสา หมายความว่า การหาเหตุผลในเรื่องนั้นว่ามีอุปสรรค ขัดข้องเราจำเป็นต้องค้นหาเหตุผล จะปรับปรุงงานอย่างไรให้งานก้าวหน้าไปกว่านี้ ให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นไปกว่านี้ให้ รวดเร็วกว่านี้การค้นคว้าเป็นเหตุให้เกิดปัญญา เกิดความก้าวหน้าในหลักวิชาที่จะใช้บริหารงานต่อไป การ ค้นคว้าจะได้ความรู้และทำให้งานก้าวหน้า สุดยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ คือวิมังสา แปลว่า การพินิจพิเคราะห์หมายความว่า การทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมอง ไม่ใช่สักแต่จะทำคนเราแม้รักงานแค่ ไหน บากบั่นปานใด หรือเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลาแต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุดงานก็ คงค้างจนได้ ต้องทำกันใหม่ซ้ำไป คนที่ทำงานด้วยปัญญานั้นต้องทำให้ถูกกาล ไม่ทำก่อนหรือหลังเวลา ทำให้ถูก ลักษณะของงานพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) วิมังสา หมายถึง^{๔๕} การไตร่ตรอง การสอบสวน เป็นการหมั่น ใช้ ปัญญาและสติในการไตร่ตรองพิจารณาและเหตุผลในสิ่งนั้นๆ ริเริ่มใช้วิธีการใหม่ๆ ตรวจสอบความ บกพร่อง ของงาน หาวิธีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อช่วยให้งานนั้นง่ายขึ้น การใช้ปัญญาจะเป็นกุญแจสำคัญ ที่จะนำ ความสำเร็จมาสู่งานการใช้อิทธิบาท ๔ ที่เป็นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับวิมังสาไว้ว่า วิมังสา หมายความว่าไตร่ตรอง ค้นคว้าหาเหตุผลในเรื่องนั้น ให้มันรู้ชัดตามสภาพที่เป็นจริง อะไรก็ตามที่มันเกิดขึ้นแล้วต้องเอามาพิจารณา แยกแยะวิเคราะห์วิจัยออกไปว่าสิ่งนั้นคืออะไร มันมาจากอะไร เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็น อะไรถูกต้องตามสภาพที่ มันเป็นอยู่จริงๆ วิมังสา คือความใคร่ครวญ การใช้เหตุผล ใช้สติใช้ปัญญา รู้จักคิด รู้จักอ่าน ว่าสิ่งที่ทำไปนั้นถูก หรือผิดอย่างไร ถ้าสิ่งที่ทำไปได้ผลดีก็ควรจะทำให้มากขึ้น ถ้าสิ่ง ไหนผิดก็ควรที่จะแก้ไข มันก็จะนำไปสู่ผลหรือ ความสำเร็จนั่นเองการตรึกตรองหาเหตุผลในงานนั้นๆ เป็นลักษณะการใช้ปัญญาหาเหตุผล ปัญญา คือความรู้ ทั่ว รู้แจ้ง ปัญญาเกิดจากการฟัง การคิด การสั่งสอน อบรม เมื่อมีปัญญาแล้วก็นำมาพินิจพิจารณาหาเหตุผล คือ พิจารณาทางก้าวหน้า มิฉะนั้นจะเป็นคนล่าหลังเขา เมื่อบริหารจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ในด้านการบริหาร อาจจะมาจากการฟัง การศึกษาดูงาน การเข้าอบรมในสถานที่และโอกาสต่างๆ หรืออาจมาจากการสังเกตแล้ว นำมาพิจารณาปรับปรุง แก้ไข ประยุกต์ให้เหมาะสมกับองค์กรหรือหน่วยงานของตน ผู้บริหารจะต้องเป็นคนหู ไว ตาไว ทันสมัย ทันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสารหรือที่เรียกว่า IT (Information technology) นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้บริหารแทนกาลังคนซึ่งขาดแคลนจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมะกับการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔๕.

สรุปได้ว่า วิมังสา คือ การสอบสวน ไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ ใช้ปัญญาในการใคร่ครวญตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ รู้จักค้นคว้าทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงงานและ วิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ องค์ประกอบทั้ง ๔ ของอิทธิบาท เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกัน บุคคลที่ จะสามารถบรรลุถึงความสำเร็จของงานได้ จะต้องมีการครบในคุณลักษณะทั้ง ๔ ประการ จะขาดในองค์ประกอบใด องค์ประกอบหนึ่งไม่ได้เป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องต่อกัน หรือกล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ได้สั้นๆ ว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝนและใช้ปัญญาสอบสวน” แต่หากจะให้ความหมายที่ลึกซึ้งของอิทธิบาท ๔ กล่าวเป็น หลักปฏิบัติได้ว่า “อยากทำมันให้ดีที่สุด มีอะไรต้องทำมันให้สำเร็จ ทำงานอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ และใช้ปัญญา จัดการ นำงานสู่จุดหมาย”

๒.๒.๒ ความสำคัญของหลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ มีความสำคัญเนื่องจากเป็นธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จเพื่อให้ชำนาญในเรื่อง ความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ^{๘๘} พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเปื่อยหน่ายอย่างที่สุดเพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อ สงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน^{๘๙} อิทธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ในพระสูตรตันตปิฎก ระบุไว้ว่า “เพราะเจริญอิทธิบาท ๔ ประการนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้ บรรลุที่สุดแห่งภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่^{๙๐} อิทธิบาท ๔ ประการนี้แลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม เป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้^{๙๑} ดังนั้น การน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติก็ได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น จึงควรให้ ต่อเนื่อง เพราะคำสอนนั้นส่งผลให้กับผู้ปฏิบัติโดยไม่จำกัดบุคคลไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ผู้ใดนำไปปฏิบัติก็ ได้รับผลของการปฏิบัตินั้นตามสมควร หลักอิทธิบาท ๔ ประการจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรม การทำงาน การศึกษาเล่าเรียนเหล่านี้ เป็นต้น จะ สำเร็จประโยชน์ได้นั้นล้วนแล้วแต่นำหลักธรรม คือ อิทธิบาท ๔ ประการนี้ไปปฏิบัติทั้งสิ้น และมีอรรถาธิบาย เพิ่มเติมในหลักธรรมที่สำคัญคือ อิทธิบาท ๔ ประการ ดังนี้พระธรรมปิฎก ให้ความสำคัญของหลักอิทธิบาท ๔ ว่า^{๙๒} อิทธิบาท ๔ นี้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจอย่างเดียวก็นำ

^{๘๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๗/๒๑๙.

^{๘๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๑๖/๓๗๙.

^{๙๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

^{๙๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๑๓/๓๗๗.

^{๙๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๓.

สามารถสร้างผลแห่งความสำเร็จของการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความรู้บ่อยๆ โดยไม่เลิกกลางคัน มีความเพียร พิจารณาหาข้อบกพร่องในการเรียน แล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ลด ละ เลิก สิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของตนพระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต)^{๔๔} กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปริณีพพานสูตรว่า “ยสสกสจจอนนทจตตารโ อิทธิปาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนท์ อิทธิบาท ๔ บุคคลใดเจริญ ทำให้มากทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนาก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกัปหรือเกินกว่ากัป” พระอรธกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกัป หมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ ๑๐๐ ปีหรือมากกว่านั้นจากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่าความสำคัญของอิทธิบาท ๔ ว่ามีความสำคัญต่อการเรียนการศึกษา และการทำงานเป็นอย่างมาก เพราะถ้าขาดอิทธิบาท ๔ จะทำให้บุคคลที่นำไปปฏิบัตินั้นเกิดสร้างความพอใจในหน้าที่การงานของตน พร้อมทั้งมีความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนและกลับมาทบทวนไตร่ตรองหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วจึงนำข้อผิดพลาดนั้นไปแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นไป

๓) องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔

ในความหมายทางพระพุทธศาสนานั้นได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบและหลักการของอิทธิบาทที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความสำเร็จไว้ ๔ ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ไว้ดังนี้

ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล^{๔๕} คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ

วิริยะ หมายถึง การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ

จิตตะ หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญูณธาตุที่สมกัน และปธานสังขาร หมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารภความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้าความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคอง ธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยะผละสัมมาวายามะ

^{๔๔} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), “อิทธิปาทกถา” พุทธจักร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๔๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๙/๒๐๓.

วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิสมมติหมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิตภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมมติ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว) นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ว่า^{๕๖}

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร

๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร

๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร

๔. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มเติมโดยนำเอาโอวาทธรรมของนักปราชญ์หรือผู้รู้ที่ได้อธิบายขยายความไว้เกี่ยวกับเรื่องอิทธิบาทธรรม ซึ่งขอนำเสนอเพิ่มเติมไว้ดังนี้

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๕๗} ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะว่า ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทาสีนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอ ให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไรพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะไว้ดังนี้ฉันทะ ได้แก่^{๕๘} ความพอใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจฝึกฝนในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและจุดหมายของงานพูดให้ลึกกลงไปในทางธรรมว่าความรัก ความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ตึงต้ามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่ง ๆ นั้นเข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่ตึงต้าม ที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้ภาวะที่ตึงต้ามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เกิดมีจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตึงต้ามนั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้ในสิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวยหรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นทำให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆบรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันตึงต้ามของมันหรือพูดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายที่เกิดปิติเป็นความอึดอึดใจครั้ง สิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็

^{๕๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), “อิทธิบาทถา”พุทธจักร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๕.

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์รวม เล่ม๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทน์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๕๘} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕๔.

ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมไปด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัวกีดกันกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหนห่วงกังวลเศร้าเสียดาย และหวั่นกลัว หวาดระแวงฉันทะ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและจุดมุ่งหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรัก ความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเปี่ยมสมบูรณ์ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงหรือดำรงในภาวะที่ดียิ่งงาม ที่ประณีตที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้อะไรที่ดียิ่งงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นเกิดมีเป็นจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดียิ่งงามนั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้สิ่งนั้น ๆ ให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้น ๆ งานนั้น ๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์ อยู่ในภาวะอันดีงามของมัน หรือพุดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อทำสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติความอิ่มเอิบใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุเป้าหมาย ก็ได้รับความสุขนั้นเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานใจออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชม เมื่อได้สิ่งนั้นมาให้ตนเสพเสวยรสอร่อย หรือพลเรือความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองมาก มักตัวกีดกันกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหน ห่วง กังวล เศร้า เสียดายและหวั่นกลัวหวาดระแวง ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว บุคคลก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ ซึ่งเจ้า ขุนนาง เศรษฐี พราหมณ์ คนหนุ่มสาวมากมายในสมัยพุทธกาลยอมสละวัง ทรัพย์สมบัติ และโลกามิสมากมายออกบวชได้ ก็เพราะเกิดฉันทะในธรรม เมื่อได้สดับชาบซึ่งในคำสอนของพระพุทธเจ้า แม้คนทั้งหลายที่ทำงานด้วยใจรักก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวังพะวงสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นมั่นคงในการดำเนินจดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอไม่ช้านไม่สายฉันทะสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นประธานสังขารคือความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย^{๙๙}

สรุปได้ว่า ฉันทะ ความพอใจ รักใคร่ เต็มใจ ใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ บุคคลเมื่อมีความพอใจในการทำงานจะเกิดความตั้งใจในการทำงานและเต็มใจที่จะอุทิศเวลาร่างกายและความคิดของตนเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงาน นอกจากนี้ยังช่วยลดแนวโน้มปรากฏการณ์อันเกิดจากการเป็นปฏิปักษ์ต่องานด้วย ซึ่งถ้าหากปฏิบัติงานสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามสมบูรณ์ของสิ่ง

^{๙๙} อภ.วิ.(ไทย)๓๕/๔๓๕/๓๔๔.

นั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว บุคคลก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่สิ่งนั้นต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด เกิดความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่ท่วงพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นมั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย สม่่าเสมอไม่ซ่านไม่สลายไป ฉันทาสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นปธานสังขารความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมาย

วิริยะ เพียรเพื่อรักษาสิ่งนั้นไว้

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ^{๑๐๐} ได้อธิบายว่า วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริเย ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคาที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อตถสสนิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง

บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ตามจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ติงามไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องเพียรสม่่าเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วคราวชั่วคราว ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการ อย่าละความเพียรเป็นอันขาด”

วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่นในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิต ที่ว่า วิริเยน ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคาที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อตถสสนิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ถึงจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ติงาม ไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความผิฉะนั้นต้องทนสม่่าเสมอไม่เพียรชั่วคราวชั่วคราวดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการอย่าละความเพียรเป็นอันขาด”^{๑๐๑}

ในหนังสือทศบารมีทศพิธราชธรรมได้อธิบายคำว่า วิริยะ ในความหมายว่า ความเพียรที่เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียร อันจัดเป็นพระบารมี ข้อหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเป็นลำดับ คำว่า วิริยะ หรือความเพียรตามศัพท์ แปลว่า ความเป็นวิริยะ คือ คนกล้าหาญความว่า กล้าทั้งในทางไม่ทำ ทั้งทางที่ทำ จึงยังเป็นคากลางๆ ซึ่งพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วิริยะ คือความเพียรที่กล้าบากบั่น มีความหมายเป็นความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความพยายาม ความไม่ยอมหยุด ความไม่ถอยหลัง และความก้าวไปข้างหน้า

^{๑๐๐} พุทธทาสภิกขุ. **สุญญตา**. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๐

^{๑๐๑} สมเด็จพระญาณสังวร. **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

ความหมายมากมายเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อของความเพียร ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้ รวมไปถึงคำว่า พระราชา หรือ กษัตริย์ ก็มีความหมายเดียวกันดังประโยคที่ว่า เกิดเป็นบุรุษต้องเพียรไปจนกว่าจะพบความสำเร็จ การทำงาน ด้วยวิริยะเป็นธรรมอย่างหนึ่ง วิริยะ ชนิดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิริเยน ทุกขมจเจติ” (คนล่วงทุกข์เสียได้ด้วย ความเพียร หรือ วิริยะ) ส่วนที่เป็นข้อคิดหรือเป็นปฏิปักษ์ของความเพียร คือ ความเกียจคร้านตามคำว่า โภสัชชความนอนจม เมื่อกำจัดความเกียจคร้านได้แล้วจึงจะมีความเพียรขึ้นได้ ความเพียรจะหายไปเมื่อ ความเกียจคร้านเกิดขึ้นมาก ลักษณะของความทรงตัวอยู่อย่างเข้มแข็งของความเพียรเรียกว่า ธาตุ กำหนดเป็น ๓ วาระ คือ เริ่มต้น (อารมภธาตุ) ดำเนิน (นิกกมธาตุ) ก้าวไปข้างหน้า (ปริกกมธาตุ) ส่วนเหตุของความเกียจคร้านที่ควร มีหลายอย่าง เช่น ความติดสุข ความสุขสบาย ความกลัวลำบากตรากตรำ ความมั่งง่าย ความผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๐๒} ได้อธิบายเกี่ยวกับวิริยะ ว่า วิริยะ ความพากเพียรคือขยันหมั่น ประคบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย ก้าวไปข้างหน้า จนกว่าจะสำเร็จ^{๑๐๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิริยะไว้ ดังนี้ วิริยะ ความเพียร^{๑๐๓} ได้แก่ ความอาจหาญแกลั้วกล้าบากบั่น ก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่า สิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึง ได้ยากนัก มี อุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาวเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ย่อท้อ กับเห็นเป็นสิ่งที่ ทำหายที่เขาจะ เอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลา เป็นปีก็หมดแรงถอยหลัง คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือ ปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่ว แน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียร สร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกันวิริยะ คือ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแกลั้วกล้าบากบั่น ก้าวไป ใจสู้ไม่ ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะ เกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะรู้ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาวนานเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ย่อท้อ ถอยกลับ เห็นเป็นสิ่งที่ทำหายเขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ส่วนผู้ที่ขาดความเพียร อยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอย ถ้าอยู่ระหว่างปฏิบัติก็ฟุ้งซ่าน จิตใจวุ่นวาย ปฏิบัติได้ผลยาก คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะ

---

^{๑๐๒} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๑๐๓} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๓.

แน่วแน่ มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่า วิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน^{๑๐๔}

จากที่กล่าวแล้ว วิริยะ ความเพียร ขยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทน มุมนานะที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ ไม่ย่อท้อ ไม่เลิกละ มีกำลังใจในการทำงาน ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญ แกล้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นไหวไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่างๆในการทำงานและพัฒนางานให้ดีขึ้นและเจริญขึ้นมองความยากลำบากและอุปสรรคในการทำงาน เป็นสิ่งท้าทายความสามารถของตนเสมอเพื่อเอาชนะและเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้

จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

พุทธทาสภิกขุ^{๑๐๕} ได้อธิบายว่า จิตตะ หมายถึง กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิตคุณภาพส่วนที่พึงปรารถนาของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเพ่งเล็งไปแก่ส่วนที่อบรม ดีแล้ว คือจิตที่อบรมดีแล้ว เดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๐๖} ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะว่า จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ คือ ตั้งสติรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

ความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยให้ห่างไปไหน ถ้าจิตจะเป็นอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครจะพูดอะไรเรื่องอื่นๆไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจะทำเรื่องนั้นงานนั้น ชลุกร่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอนความมีใจจดจ่อเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกเป็น จิตตะสมาธิ พร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย^{๑๐๗}

---

^{๑๐๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๔.

^{๑๐๕} พุทธทาสภิกขุ, โภธิปักขิยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๑๐๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๓๖

^{๑๐๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๔-๘๔๕

สรุปได้ว่า จิตตะ คือความคิดจดจ่อเอาใจใส่ ผูกใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และการทำงานที่เข้าร่วมทั้งการศึกษาเล่าเรียน ที่ตนรับผิดชอบ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงาน ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่รับผิดชอบ อย่างนี้เป็นลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีต่อระบบการงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือการทำงานต้องมีความรับผิดชอบต่อเอาใจใส่ต่องานที่กำลังทำอยู่ พัฒนางานที่ตนเองรับผิดชอบให้มีความก้าวหน้า พร้อมกันนั้นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เกิดตกบกพร่องในงานที่ตนรับผิดชอบอยู่

วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๐๘} ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสา ว่า วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ วิเคราะห์แก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๐๙} ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสาไว้ดังนี้

วิมังสา ได้แก่ ความสอบสวนไตร่ตรอง การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบก็ยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในการเรียนและจิตที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก บุคคลที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านี้ ถ้าชกองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างไร ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างไร ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมายเป็นเพราะอะไร จะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ จะนำธรรมข้อนี้เข้าไปควรใช้วิธีอย่างไร ควรเน้นความหมายด้านใดเป็นต้น การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดตัวตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่ๆ ดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกและมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิซึ่งก็จะมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย

จึงสรุปได้ว่า วิมังสา เป็นการสอบสวนไตร่ตรอง พิสูจน์วิเคราะห์ ใช้ปัญญาในการใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ รู้จักค้นคว้าทดลองคิดค้น หาทางพัฒนาแก้ไขปรับปรุง

---

^{๑๐๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๓๖.

^{๑๐๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๓๖

งานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ ทั้งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสมาชิกในองค์กรที่ทำงานนั้น ความจริงอิทธิบาททั้ง ๔ อย่างนี้ เกื้อหนุนกันและมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะมีแต่รักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียรก็เอาใจจดจ่ออยู่เสมอและเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่ยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ ในแต่ละกรณี^{๘๐} อาทิ เมื่อผู้ปฏิบัติงานในองค์กร มีความรักความชอบและความพึงพอใจในภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบผู้ปฏิบัติงานก็จะปฏิบัติงานที่รับมอบหมายด้วยความรักความพอใจในงานนั้นอยากจะปฏิบัติงานนั้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

ด้วยเหตุนี้ผู้ปฏิบัติงานจึงปฏิบัติงานด้วยจิตใจที่แน่วแน่อยู่กับงานนั้น ประกอบกับมีความรู้สึกว่าเมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคในการปฏิบัติงานจะต้องพยายามขวนขวายดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง ฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาที่พบให้ได้ จึงมีความรู้สึกว่า การปฏิบัติงานนั้นเป็นการท้าทายต่อศักยภาพของตนเอง มีวิริยะเป็นแรงเร้านำไปสู่การเอาใจใส่จดจ่อต่อภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบเพื่อเกิดสมาธิในการปฏิบัติงานอันเป็นการมีจิตตะ คือการเอาใจฝักใฝ่ต่อการปฏิบัติงาน ตลอดทั้งเมื่อปฏิบัติงานไปได้ระยะหนึ่ง จึงมีการตรวจสอบใคร่ครวญด้วยปัญหาหาเหตุผลของการปฏิบัติงานนั้นเพื่อหาข้อบกพร่องหรือจุดเด่นจุดด้อย อันจะนำไปสู่การปรับปรุง พัฒนาเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การทำงานไม่ว่าจะเป็นงานแบบใด คนที่จะทำงานนั้นต้องประกอบอยู่ด้วยธรรม มีฉันทะวิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งธรรมเหล่านั้นมันจะต้องมีและมีได้แม้ไม่รู้สีกตัว คนที่เขาทำงานด้วยความพอใจ ความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอ นี้เขาเรียกว่ามีอิทธิบาท ๔ ประการนั้นโดยไม่รู้สีกตัว ซึ่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ถ้าผู้ปฏิบัติงานปฏิบัติได้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ย่อมที่จะประสบผลสำเร็จดังประสงค์ทุกประการในการปฏิบัติงานรวมทั้งการศึกษาเล่าเรียน ตลอดทั้งสร้างการพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จให้กับองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อิทธิบาทธรรม หมายถึง หลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยากเย็น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาใจดี ฝักใฝ่ ฝายใจรัก ด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั่นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ตีตรอง หาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไขเพื่อจะให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปจากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ทุกๆ คน ถ้านำหลักอิทธิบาทไปใช้ จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการงานราชการ การงานค้าขาย การงานอุตสาหกรรม การงานเกษตร และการประกอบอาชีพอื่นๆ ถ้ามีความตั้งใจทำ ก็มีความสุข ในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจทำ ตั้งใจทำ พอใจในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จ

อื่นๆ ขึ้นไป จากที่นำเสนอรายละเอียดข้างต้นผู้วิจัยจึงสรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาทธรรมไว้ดังที่นำเสนอใน ตารางที่ ๒.๔

ตารางที่ ๒.๑๒ ตารางสรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	ความหมายหรือแนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ	อิทธิบาท แยกเป็น “อิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท” แปลว่า ฐาน เจริญรือง ดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐาน แห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)	หลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่ง ความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ ที่ใน ปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ ย้อนรำลึกกันบ้างว่ามีอะไร และคืออะไรจะเห็นได้ว่า หลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปีนี้ ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่า ล้าสมัย ได้แก่ ๑. ฉันทะ (การเห็นคุณค่า ความรัก ความ พื่อใจ) คือ มีใจรัก พื่อใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพื่อให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัล หรือผลกำไร ๒. วิริยะ สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ พากเพียรทำ ขยัน มั่นประกอบ มั่น กระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ ๓. จิต ตะ ใส่ใจงาน (ความอุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอา จิตฝึกใส่ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้น บ่อยๆเสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ ๔. วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรึบปรุ้งแก้ไข) ท้ายปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่ง หย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง

วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้นเพื่อจัดการ และดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)

อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์

๒) วิริยะ แปลว่า ความอดทน แก้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้น แก่เขาแล้ว

๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน ตรวจสอบเฝ้าคิดเรื่องนั้นอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าติดต๊อบเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ

๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณามันใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อจริงหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) องค์ประกอบและหลักการของอิทธิบาทที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความสำเร็จไว้ ๔ ประการ คือ ฉันทะ วิตะ จิตตะ และวิมังสา ไว้ดังนี้

ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์ จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ หมายถึง สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะ

วิตะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ

จิตตะ หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สัมพันธ์กัน และ ปธานสังขาร หมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารถนา ความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้าความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้ง ธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิตะ วิตยินทรีย์ วิตะผละสัมมาวายามะ

วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความ วิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิสมาธิหมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ ฟุ้งซ่านแห่งจิตภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว) นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัม พุทธเจ้าได้ตรัสถึงอิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ที่ปรากฏในพระอะภิธรรมปิฎก ว่า ๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร ๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิตะ สมาธิและปธานสังขาร ๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาท ที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๔. ภิกษุในธรรม

วินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและประธาน
สังขาร

๒.๓ บริบทพื้นที่การวิจัย

สำหรับงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัย
ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนั้นเป็นพระสังฆาธิการในเขตพื้นที่และมี
โอกาสเข้าทำหน้าที่ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในเขตตำบลคูเมืองอยู่ในวาระต่างๆ อยู่มิได้ขาด ข้อมูลบริบท
พื้นที่ในเทศบาลตำบลคูเมืองนั้น เป็นตำบลขนาดเล็ก รายละเอียดที่นำเสนอในประเด็นนี้จึงขอนำเสนอดังนี้

๒.๓.๑ สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

๑) ที่ตั้ง

เดิมตำบลคูเมืองเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลคูเมือง ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๕๒ กระทรวงมหาดไทยได้
ประกาศยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลคูเมืองเป็นเทศบาลตำบลคูเมือง เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ.
๒๕๕๒ ซึ่งปัจจุบันแยกการปกครองออกเป็น ๑๐ หมู่บ้าน มีอาณาเขตพื้นที่อยู่ติดกันท้องถื่นใกล้เคียงและ
จังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดเขตเทศบาลตำบลกกุง

ทิศตะวันออก ติดเขตเทศบาลตำบลกกุง

ทิศใต้ ติดเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาใหญ่ อำเภอสุวรรณภูมิ

ทิศตะวันตก ติดเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย และเขตองค์การบริหาร
ส่วนตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน

โดยตำบลคูเมือง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองสรวง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองสรวง
ห่างจากตัวอำเภอระยะทาง ๙ กิโลเมตร ตำบลคูเมือง มีพื้นที่ประมาณ ๕๐ ตารางกิโลเมตร เนื้อที่ ๓๑,๒๕๐
ไร่ เป็นตำบลขนาดเล็ก โดยมีพื้นที่แยกเป็นนายหมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๒ แสดงจำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลคูเมือง

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	เนื้อที่อันดับ
๑	คูเมือง	๘
๒	บัวป่า	๕
๓	โนนคูเมือง	๓
๔	สูงยาง	๔
๕	พังหาด	๑๐
๖	ดงเกลือ	๖
๗	สูงยาง	๒
๘	ป่าดวล	๑
๙	ศรีคูเมือง	๙
๑๐	ดงเกลือ	๘

๒.๓.๒ จำนวนประชากร

ในเขตพื้นที่ตำบลคูเมืองสามารถแยกจำนวนประชากรออกเป็นรายหมู่บ้านได้ดังที่นำเสนอในตารางต่อไป

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร หญิง	ประชากร ชาย	รวม
๑	คูเมือง	๗๔	๑๕๑	๑๙๐	๓๔๑
๒	บัวป่า	๑๔๐	๒๕๗	๒๕๕	๕๑๒
๓	โนนคูเมือง	๑๔๙	๒๙๐	๓๑๑	๖๐๑
๔	สูงยาง	๑๒๓	๒๑๓	๒๑๘	๔๓๑
๕	พังหาด	๗๙	๑๔๗	๑๓๒	๒๗๙

๖	ดงเกลือ	๑๒๒	๒๖๙	๒๒๔	๔๙๓
๗	สูงยาง	๒๐๒	๓๖๑	๓๖๔	๗๒๕
๘	ป่าดวล	๒๐๙	๔๐๐	๔๓๓	๘๓๓
๙	ศรีคูเมือง	๑๐๑	๓๖๙	๒๒๗	๕๖๙
๑๐	ดงเกลือ	๘๗	๑๗๗	๑๖๗	๓๔๐
รวมทั้งสิ้น			๑,๖๒๗	๑,๗๑๒	๓,๓๓๙

๒.๓.๒ วิทยาลัยผู้สูงอายุ

เทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งบริหารงานโดย ท่านสุรีย ียงเงิน นายกเทศมนตรีตำบลคูเมือง ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพ และการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยการ จัดตั้ง "วิทยาลัยผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลคูเมือง" ซึ่งรับสมัครผู้สูงอายุในเขตรับผิดชอบของหน่วย สมัครเข้าเป็น

นักศึกษาประจำวิทยาลัย ปัจจุบันมี นางสุจิตรา ยางเงิน เป็น ผู้อำนวยการวิทยาลัยผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลคูเมือง สำหรับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งวิทยาลัยฯ ในครั้งนี้มีดังนี้

๑. เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพ อนามัยของผู้สูงอายุทั้ง ๔ มิติ ได้แก่ ฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา

๒. สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้สูงอายุมีทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพ ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า และมีศักดิ์ศรี

๓. กระตุ้นการรักษาสภาพและปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้มีทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่า และช่วยกันดูแลผู้สูงอายุ

ในปัจจุบันวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวงเปิดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุในเขตให้บริการ มาตั้งแต่วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นต้นมา โดยเปิดการเรียนในทุกวันอาทิตย์ โดยเริ่มแรกมีผู้สูงอายุในเขตบ้านคูเมืองเข้าร่วมโครงการ เพียงจำนวน ๑๐๖ คน ปัจจุบันมีนักศึกษาในวิทยาลัยทั้งสิ้น จำนวน ๔๐๒ คน มารับบริการ (เทศบาลตำบลคูเมือง, ออนไลน์)

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีดังต่อไปนี้

อนิสา กอมะ ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติตนด้านจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านจรรยาบรรณต่อสังคมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนระดับความต้องการในการ พัฒนาตนเองด้านจริยธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยความต้องการพัฒนาด้านจรรยาบรรณ ต่อสังคม ต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และต่อผู้รับบริการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด สำหรับแนวทางการส่งเสริม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านจรรยาบรรณต่อตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษา ควรปฏิบัติตามจรรยาบรรณที่คุรุสภากำหนดอย่างต่อเนื่อง ด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ผู้บริหาร สถานศึกษาควรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านจรรยาบรรณ ต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ผู้บริหาร

สถานศึกษาควรกำกับให้ครูมีคุณธรรม จริยธรรม และด้าน จรรยาบรรณต่อสังคม ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา^{๑๑๐}

ยุวดี สุดสายเนตร ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลตามแบบแผน พฤติกรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓ พบว่า

๑. ด้านการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่งควรจัดทำข้อมูลสารสนเทศและ สำนวจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาความต้องการอัตรากำลังคน เพื่อ วางแผนอัตรากำลังให้เหมาะสมกับภาระงานและใช้หลักคุณธรรมในการพิจารณาผลงาน จัดให้มีการ เผยแพร่ผลงานของบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นให้สาธารณชนรับรู้

๒. ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ควรจัดประชุมคณะกรรมการการศึกษาเพื่อจัดกรอบ อัตรากำลัง พร้อมทั้งส่งเสริมให้ใช้หลักคุณธรรมในการดำเนินการสอบคัดเลือกมีการประชาสัมพันธ์ ประกาศการสอบคัดเลือก แจ้งหลักเกณฑ์ วิธีการอย่างเป็นทางการให้สาธารณชนรับทราบอย่างทั่วถึง

๓. ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการควรส่งเสริมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ สามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส นำการพัฒนาตนเองของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามหลักสูตรการพัฒนาและนำไปขยายผลเพื่อให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในทางวิชาการหรือ วิชาชีพแก่ชุมชน

๔. ด้านวินัยและการรักษาวินัยควรเปิดช่องทางให้คำปรึกษาปัญหาแก่บุคลากรใต้บังคับบัญชา เพื่อป้องกันการกระทำผิดวินัย ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาวินัยเพื่อให้เกิดความ ตระหนักและนำไปปฏิบัติ ได้ถูกต้องใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ช่วยกันสอดส่องดูแล ความประพฤติของครูผู้ช่วย ครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา^{๑๑๑}

เสาวรีย์ แสงจันทร์ ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓๒ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความคิดเห็นต่อการ

---

^{๑๑๐} อนิสา กอมะ. แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๒, (หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, พ.ศ.๒๕๖๕)

^{๑๑๑} ยุวดี สุดสายเนตร. (๒๕๖๒). แนวทางการบริหารงานบุคคลตามแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณ วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๖๒)

ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓๒ พบว่าโดยรวมและรายด้าน มีจรรยาบรรณในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ด้านจรรยาบรรณต่อตนเอง และด้านจรรยาบรรณต่อสังคม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านจรรยาบรรณต่อตนเองว่าผู้บริหารควรปฏิบัติตนมีการพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ ทั้งด้านทักษะและความคิด การวางแผนต่างๆ ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพผู้บริหารควรปฏิบัติตามกฎระเบียบ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนนักเรียนทั้งในและนอกเวลา ด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการผู้บริหารควรมี การส่งเสริม ผลักดันให้นักเรียนปฏิบัติตนเป็นคนดีและให้ห่างไกลยาเสพติด ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบ วิชาชีพผู้บริหารควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เช่น สนับสนุนให้ครูเรียนต่อระดับที่สูงขึ้น หรืออบรมในหลักสูตรใหม่ๆ ที่ทันต่อสถานการณ์ และด้าน จรรยาบรรณต่อสังคมผู้บริหารควรสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และผู้บริหารควร สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยให้มีความสามัคคีในชุมชน^{๑๑๒}

สุรียพร จิตรกิตติโชติ ศึกษาเรื่องจรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหาร กับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑ พบว่า

๑. จรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงค่า มัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบ วิชาชีพ จรรยาบรรณต่อสังคม จรรยาบรรณต่อตนเอง และจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

๒. การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมาก ไปน้อย ดังนี้ วินัยและการรักษาวินัย การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง การออกจาก ราชการ การสรรหา และบรรจุแต่งตั้ง และการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ

---

^{๑๑๒} เสาวรีย์ แสงจันทร์. การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓๒. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๖๒)

๓. จรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑ มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01^{๑๓๓}

พระมหาชานนท์ ชัยมงคล ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการวิเคราะห์สภาพคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ด้านการ มีวินัยและรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความกตัญญูต่เวที ด้านความประหยัด และ ด้านความเมตตา ๒. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก มีดังนี้ ๑) ด้านการมีวินัยและรับผิดชอบ ส่งเสริมให้นักเรียนแต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงเรียน, ๒) ด้านความซื่อสัตย์สุจริตควรส่งเสริมให้นักเรียนเมื่อเก็บสิ่งของผู้อื่นได้แล้วนำไปมอบให้ครูเพื่อส่งคืนเจ้าของ, ๓) ด้านความเมตตาควรส่งเสริมนักเรียนใหม่มีความเมตตาและรู้จักช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานบ้านอยู่เสมอเมื่อว่างจากการเรียน, ๔) ด้านความประหยัด ควรส่งเสริมนักเรียนในเรื่องความ ประหยัด เช่น ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์, ๕) ด้านความกตัญญูต่เวที ควรส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน^{๑๓๔}

ทิพย์ หาสาสน์ศรี การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย รามคำแหง ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปาน กลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ๑) ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน, ๒) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน, ๓) ด้านกิจกรรม ของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และ ๔) ด้านการกำหนดระเบียบปฏิบัติและควบคุมการปฏิบัติเพื่อ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง, ๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย รามคำแหง ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวม และรายด้าน ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียน การสอน พบว่า แตกต่างกนอ

^{๑๓๓} สุรีย์พร จิตรกิตติโชติ. จรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒)

^{๑๓๔} พระมหาชานนท์ ชัยมงคล. การศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากรุงเทพมหานคร, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๖๑.

ยางมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วน ด้านการจัด สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียน ด้านกิจกรรมของ โรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และ ด้านการกำหนดระเบียบปฏิบัติ และ ควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรม พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๕^{๑๕}

กัญญารัตน์ ภักดี การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของครูโรงเรียนกีฬาเทศบาล นครสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัย พบว่า ๑) สภาพปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนส่วนหนึ่ง ยังไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของโรงเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมไม่สนใจในการเรียนและกิจกรรมทางวิชาการ ไม่ ส่งงานที่ครูผู้ สอนมอบหมายตาม ระยะเวลา และ นักเรียนมีพฤติกรรมชอบหยิ่งของใช้ส่วนตัวเพื่อนในหอพัก โดยไม่ได้รับอนุญาต ๒) การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของครู โรงเรียน ดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยการ กำหนดบทลงโทษในการไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของโรงเรียน การจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม การปรับเปลี่ยน วิธีการสอน การกำหนด มาตรการการใช้ไฟฟ้า การสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ในการการจัดกิจกรรม การเรียน การสอน และการจัดกิจกรรมกลุ่มผสมผสานความดี ๓) การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของครู พบว่า หลังจากการดำเนินงานในวงรอบที่ ๑ และวงรอบที่ ๒ นักเรียนมี พฤติกรรมที่พัฒนาขึ้น^{๑๖}

พระสมุห์ประสิทธิ์ ปสิทธิโก (แสนดวง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒ ผลการวิจัย พบว่า จากผล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒ ครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยตาม วัตถุประสงค์ได้ดังนี้ ๑. การส่งเสริม คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา โดยภาพรวม และรายดานมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากโดยดานที่มีการ ปฏิบัติสูงสุด คือดานหลักความคุ่มคา รองลงมาคือดานหลักความโปร่งใส และดานหลักความรับผิดชอบ ตามลำดับ ส่วนดานที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือดานหลักนิติธรรม เมื่อพิจารณา เปรียบรายดาน ปรากฏดังนี้ ดานการ ส่งเสริมดานความพอเพียง ดานการส่งเสริมดานความซื่อสัตย์ ดาน การส่งเสริมดานอุดมการณ์คุณธรรมและ จริยธรรม ดานหลักความรับผิดชอบ ๒. ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

^{๑๕} ทิพย์ หาสาสน์ศรี. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง. (ทุนอุดหนุน การวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓)

^{๑๖} กัญญารัตน์ ภักดี. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของครูโรงเรียนกีฬาเทศบาลนครสุ ราษฎร์ธานี, (ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๖๐)

ชั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต ๒ จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ โดยภาพรวม^{๑๑๗}

พัชรี ปิยภักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑. กระบวนการจัดกิจกรรมของรูปแบบที่พัฒนา มี ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ชั้นรับรู้ (Perception) ๒) ชั้นอภิปราย (Discussion) ๓) ชั้นศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing) ๔) ชั้นสะท้อนคิด (Reflective Thinking) ๕) ชั้นสรุป (Conclusion) และ ๖) ชั้นประยุกต์ใช้ (Application) ๒. ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า ๑) นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ ทางคุณธรรมจริยธรรม เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม และพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความมีวินัยและความประหยัด หลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และ ๒) ความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก^{๑๑๘}

คณะนันทน์ ผ่องพันธุ์งาม ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ของผู้บริหารโรงเรียนจิตรลดาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษา เอกชน พบว่าครูมีความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้บริหารโรงเรียน จิตรลดา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าผู้บริหารโรงเรียนรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตาม บทบาทหน้าที่โดยเสมอ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตาม บทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจไม่กระทำตน เป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ ให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้

---

^{๑๑๗} พระสมุห์ประสิทธิ์ ปิลิติโก (แสนดวง). (๒๕๖๐). การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒, (หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๖๐)

^{๑๑๘} พชรี ปิยภักดิ์. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖, (รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๖๑)

ตำแหน่ง หน้าที่โดยมิชอบ ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้รับบริการเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง^{๑๑๙}

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

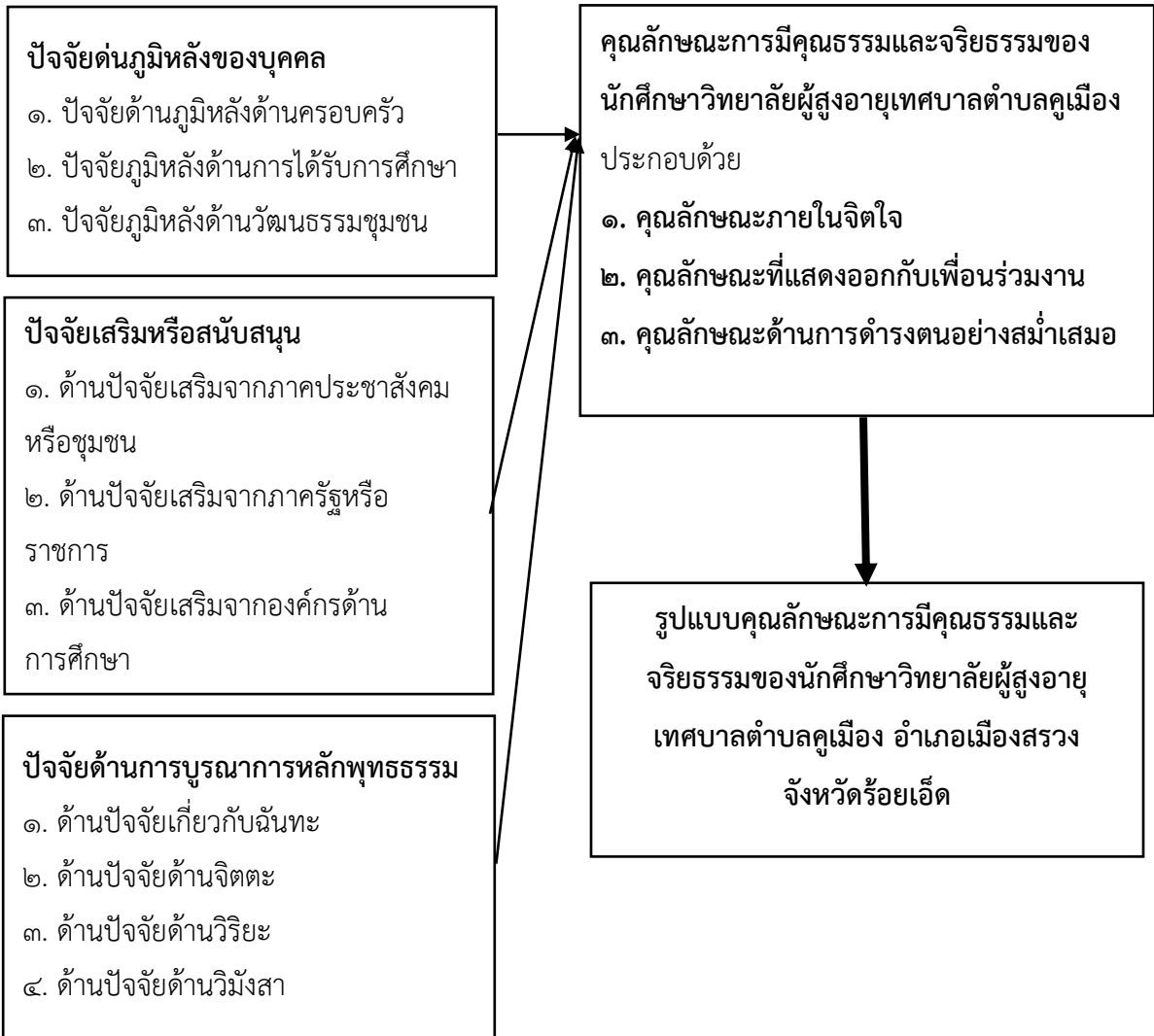
การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัย ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของ สุภาพร สุขสวัสดิ์ (๒๕๕๒), ดวงพร อุทัยสุริ (๒๕๔๘), นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (๒๕๕๑) พระ บำรุง ปัญญาพโล (โพธิ์ศรี) (๒๕๕๔) และ พระมหาชานนท์ ชัยมงคล, (๒๕๖๑) รวมทั้งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ป ยุตโต), (๒๕๕๖) จึงสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

---

^{๑๑๙} คณิสันท์ ผ่องพันธุ์งาม. (๒๕๖๐). ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของ ผู้บริหาร โรงเรียนจิตรลดา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐)

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) กล่าวคือ การใช้ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) กล่าวคือ โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ

(Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร (Population) ได้แก่ นักศึกษาของวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๒๐๗ คน^๑

๒) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาของวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๒๐๒ คน (เก็บจากทุกคน)

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

(๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม

(๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

(๓) ขอคำแนะนำจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสร้างแบบสอบถาม

(๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

(๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability)

(๗) นำเสนอคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบยืนยันอีกครั้งหนึ่ง

(๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

(๙) รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

๒) ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

---

^๑ เทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด. ๒๕๖๗. (ไม่มีเลขหน้า)

คะแนน ๑ = มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ   น้อยที่สุด

๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม เพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

(๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์ วุฒิการศึกษา ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) ตำแหน่งประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

(๒) ดร.โกศล นามโร วุฒิการศึกษา ปริญญาดุษฎีบัณฑิตบัณฑิต. (รัฐศาสตร) ตำแหน่ง รองปลัดเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

(๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สอนมะไฟ วุฒิการศึกษา ป.ร.ด. (พุทธศาสนา) ตำแหน่ง กรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

(๔) รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ เมยไธสง วุฒิการศึกษา ป.ร.ด. (บริหารการศึกษา) ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ

(๕) อาจารย์ ดร.สุวิมล สมไชย วุฒิการศึกษา ป.ร.ด. (บริหารการศึกษา) ตำแหน่งประธาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index: IOC) โดยใช้สูตรดังต่อไปนี้

$$\text{สูตร IOC} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ IOC แทนดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum X$ แทนผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- +๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์การวิจัย
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์การวิจัย
- ๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การวิจัย

เกณฑ์การแปลความหมาย ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ ซึ่งเครื่องมือการวิจัยฉบับนี้ได้ค่า IOC ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ ซึ่งถือว่าเครื่องมือใช้ได้

การหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๓๐ ชุด แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๓ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์โดยใช้สูตรคำนวณได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๐๒

การนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนวิจัยและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างจริงในการศึกษาวิจัยต่อไป

---

^๓ สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. คณะผู้วิจัยขอหนังสือรายงานตัววิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การวิจัย

๒. คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุและเข้าเรียนที่วิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างพร้อมด้วยผู้ช่วยวิจัย และก่อนสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้ขออนุญาตจากเจ้าตัวก่อนพร้อมทั้งชี้แจงถึงจุดประสงค์ของการวิจัยให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับทราบ

๓. ทำการสอบถามตามแบบสอบถามจนครบทุกประเด็นสมบูรณ์ครบทุกข้อจนได้แบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวน ๒๐๒ ฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เชิงสถิติพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามประเภทตรวจสอบรายการ (Check List) ทำการลงรหัสข้อมูลตามคุณลักษณะของข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

๒. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้อธิบายถึงข้อมูลแบบสอบถามที่เกี่ยวกับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม

จากนั้นทำการแบ่งช่วงระดับคะแนนด้วยวิธีการหาความกว้างของอันตรภาคชั้น ออกเป็น ๕ ช่วง เพื่อแปลความหมายจากผลคะแนนเฉลี่ย ดังนี้^๔

---

^๔ รังสรรค์ สิงห์เลิศ. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ๒๕๕๑), หน้า ๓๓๕.

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงที่ต้องการ}}$$

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

จึงทำการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.01-1.80 หมายถึง ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมน้อยที่สุด

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงอนุมาน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาประมวลผลข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติคอมพิวเตอร์ สถิติสำเร็จรูปทางการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้น (Multiple Regression Analysis)^๕

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

^๕ สํารานู มีแจ้จ. สถิติขั้นสูงสําหรับการวิจัย : ทฤษฎีและปฏิบัติ . (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย., ๒๕๕๗), หน้า ๓๑

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑. นักวิชาการนักวิชาการ ๒. ตัวแทนข้าราชการครู ๓. ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน ๔. ตัวแทนจากผู้สูงอายุ (คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง)

๑. นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือพุทธศาสนา จำนวน ๓ ท่าน คือ

- (๑) ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญาส อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์
- (๒) พระครูเอกุตตรสตาธิคุณ อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์
- (๓) พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร. อาจารย์สาขาวิชาพุทธศาสนา

๒. ตัวแทนข้าราชการครู จำนวน ๓ ท่าน คือ

- (๑) นายสุทธิ สุริยหาญ ครูชำนาญการพิเศษ
- (๒) นายอุเรียน ฐระพันธ์ ครูชำนาญการพิเศษ
- (๓) ดร.สมาน แก้วคำไสย์ อดีตศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

๓. ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน จำนวน ๓ ท่าน คือ

- (๑) นายยอด สิงห์คลี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลคูเมือง
- (๒) นายช่อฟ้า ไม้หอม ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคูเมือง
- (๓) นายสำเนียง ขอเหล็กกลาง กำนันตำบลคูเมือง

๔. ตัวแทนจากผู้สูงอายุ จำนวน ๓ ท่าน คือ

- (๑) นางนาง ศรีมาน ราษฎร์ หมู่ที่ ๑ ตำบลคูเมือง
- (๒) นางทองจันทร์ พาที ราษฎร์ หมู่ที่ ๙ ตำบลคูเมือง
- (๓) นางหนูเรียน บุญพา ราษฎร์หมู่ที่ ๑ ตำบลคูเมือง

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

๓. ขอคำแนะนำคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔. สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอหนังสือจากผู้อำนวยการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

๒. ทำการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓. ข้อมูลทุติยภูมิ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยวิธีการ ดังนี้

๑. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

๒. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๓. วิเคราะห์คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

๔. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

๓.๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) โดยแสดงเป็นจำนวน และค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๓.๕.๒ วิเคราะห์ปัจจัยและคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

๓.๓.๕.๓ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)^๖

๓.๓.๕.๔ การวิเคราะห์ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง เป็นแบบสัมภาษณ์ (Opened end) เป็นข้อความที่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นโดยการเขียนเป็นบันทึกเสียงข้อความมา ข้อมูลนี้ถือว่าเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดกลุ่มประเด็นสำคัญ แล้ว Coding ถ้อยคำสำคัญ จากนั้นสรุปเรียบเรียงถ้อยคำใหม่ โดยการอธิบายขยายความ เพื่อให้เกิดความชัดเจน รายละเอียดได้เรียงลำดับจากความสำคัญมากไปหาน้อย

---

^๖ สำราญ มีแจ้ง. สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัย : ทฤษฎีและปฏิบัติ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๑.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๗ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ถึงปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๔ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๕ องค์ความรู้

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนค่าสถิติ

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

S.E. แทน ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error)

χ^2 แทน ดัชนีตรวจสอบความกลมกลืนประเภทค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square)

df แทน องศาอิสระ (Degree of Freedom)

TE แทน อิทธิพลรวม (Total Effect)

IE แทน อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)

DE แทน อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)

t แทน ค่าสถิติทดสอบ

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

p แทน ค่าความน่าจะเป็นทางสถิติ

R^2 แทน ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Coefficient of Determination)

CFI แทน ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index)

RMSEA แทน ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของประมาณค่า
(Root Mean Squared Error of Approximation)

๒. สัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวแปร

๒.๑ ตัวแปรอิสระหรือตัวพยากรณ์

- X๑ แทน ปัจจัยด้านภูมิหลังการเลี้ยงดูของครอบครัว
 X๒ แทน ปัจจัยด้านภูมิหลังการได้รับการศึกษาอบรม
 X๓ แทน ปัจจัยด้านภูมิหลังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน
 X๔ แทน ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาคประชาสังคม
 X๕ แทน ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ
 X๖ แทน ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากองค์กรด้านการศึกษา
 X๗ แทน การบูรณาการหลักฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)
 X๘ แทน การบูรณาการหลักวิริยะ (ความเพียร ขยัน อุทิศหะ บากบั่น เอาธุระ)
 X๙ แทน การบูรณาการหลักจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)
 X๑๐ แทน การบูรณาการหลักวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น)
 Y แทน คุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุ
 Y๑ แทน คุณลักษณะภายในจิตใจ
 Y๒ แทน คุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน
 Y๓ แทน คุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ
 r แทน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
 R แทน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
 R² แทน สัมประสิทธิ์การพยากรณ์
 a แทน ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์
 SE.b แทน ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์
 b แทน สัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์ซึ่งพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ
 β แทน สัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์ซึ่งพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน
 ŷ แทน การแสดงออกทางการเมืองที่ได้จากการพยากรณ์ด้วยตัวพยากรณ์ในรูป

คะแนนดิบ

Z แทน การแสดงออกทางการเมืองที่ได้จากการพยากรณ์ด้วยตัวพยากรณ์ในรูป

คะแนนมาตรฐาน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๒๐๗ คน จำแนกตาม เพศ, อายุ, การศึกษา, อาชีพ, รายได้, ภูมิลำเนา แสดงด้วยความถี่และร้อยละมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๑๑๕	๕๕.๕๖
	หญิง	๙๒	๔๔.๔๔
	รวม	๒๐๗	๑๐๐.๐๐
อายุ	อายุไม่เกิน ๖๐-๖๙ ปี	๘๕	๔๑.๐๖
	๗๐-๗๙ ปี	๙๕	๔๕.๘๙
	ตั้งแต่ ๘๐ ปีขึ้นไป	๒๗	๑๓.๐๔
	รวม	๒๐๗	๑๐๐.๐๐
การศึกษา	ระดับประถมศึกษา	๙๐	๔๓.๔๘
	มัธยมศึกษา ปวช/ปวสหรือเทียบเท่า	๗๖	๓๖.๗๑
	ระดับปริญญาตรี	๒๕	๑๓.๐๘
	สูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป	๑๖	๗.๗๓
	รวม	๒๐๗	๑๐๐.๐๐
อาชีพ	อาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	๕	๒.๔๒
	อาชีพค้าขาย	๘๙	๔๒.๙๙
	อาชีพเกษตรกรรม	๑๐๘	๕๒.๑๗
	อาชีพรับจ้างทั่วไป	๕	๒.๔๒
	รวม	๒๐๗	๑๐๐.๐๐

	ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบ	จำนวน	ร้อยละ
	แบบสอบถาม		
รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐๔	๕๐.๒๕
	๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๙๕	๔๕.๘๙
	มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป	๘	๓.๘๖
	รวม	๒๐๗	๑๐๐.๐๐
ภูมิลำเนา	มีภูมิลำเนาในเขตอำเภอธวัชบุรี	๑๙๘	๙๕.๖๕
	มีภูมิลำเนาในอำเภออื่นของจังหวัดร้อยเอ็ด	๖	๒.๙๐
	มีภูมิลำเนานอกเขตจังหวัดร้อยเอ็ด	๓	๑.๔๕
	รวม	๒๐๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด” จำแนกได้ดังนี้

เพศ จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๖ ส่วนเพศหญิงมีจำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๔๔ ตามลำดับ

อายุ จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๖๐-๖๙ ปี จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐๖ รองลงมา มีอายุไม่เกิน ๗๐-๗๙ ปี จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๙ และสุดท้ายมีอายุ ๘๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๘ ตามลำดับ

ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยม/ปวชหรือเทียบเท่า จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๘ รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗๑ ต่อมา มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๘ สุดท้ายผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๗๓ ตามลำดับ

อาชีพ จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๑๗ รองลงมา มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙๙ ต่อมา มีอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และอาชีพข้าราชการบำนาญ/รัฐวิสาหกิจ มีจำนวนเท่ากัน คือจำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๒ ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๒๕ รองลงมา มีรายได้ ๑,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท

จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๘ และสุดท้ายมีรายได้ตั้งแต่ ๒๐,๐๐๑ บาทขึ้นไป จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๖ ตามลำดับ

ภูมิลำเนา จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในเขตตำบลคูเมือง จำนวน ๑๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ 1๙๕.๖๕ รองลงมามีภูมิลำเนาในเขตตำบลอื่นในเขตอำเภอเมือง สรวง จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๐ และสุดท้ายมีภูมิลำเนานอกเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๔๕ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง โดยรวมและรายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง โดยภาพรวม

ความเข้มแข็งทางจิตใจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ	๓.๔๙	๐.๙๘	มาก
๒ ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน	๓.๘๗	๐.๔๑	มาก
๓ ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ	๓.๔๓	๐.๘๔	มาก
โดยรวม	๓.๖๓	๐.๖๑	มาก

ตารางที่ ๔.๒ พบว่าความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๓$ S.D. = ๐.๖๑)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๗$ S.D. = ๐.๔๑) รองลงมา คือ ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๙$ S.D. = ๐.๙๘) และลำดับที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๓$ S.D. = ๐.๘๔) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ โดยรวมและรายข้อ

คุณลักษณะภายในจิตใจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่ความซื่อสัตย์สุจริต	๓.๒๙	๑.๑๐	มาก
๒ ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่มีวินัยในตัวเอง	๓.๗๑	๑.๐๕	มาก
๓ ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้	๓.๖๔	๑.๐๔	มาก
๔ ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ	๓.๔๓	๑.๐๔	มาก
๕ ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้สึกดีต่อเพื่อนร่วมงาน	๓.๓๗	๐.๖๗	มาก
โดยรวม	๓.๔๙	๐.๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าความคิดเห็นคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๙$ S.D. = ๐.๙๘)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลมีคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง มีคุณลักษณะภายในจิตใจอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่มีวินัยในตัวเอง” ($\bar{X} = ๓.๗๑$ S.D. = ๑.๐๕) รองลงมาคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้” ($\bar{X} = ๓.๖๔$ S.D. = ๑.๐๔) ต่อมาคือข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ” ($\bar{X} = ๓.๔๓$ S.D. = ๑.๐๔) ต่อมา คือ ข้อที่ ๕ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้สึกดีต่อเพื่อนร่วมงาน” ($\bar{X} = ๓.๓๗$ S.D. = ๐.๖๗) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าที่ผ่านมามีท่านเป็นผู้ที่ความซื่อสัตย์สุจริต” ($\bar{X} = ๓.๒๙$ S.D. = ๑.๑๐) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน โดยรวมและรายข้อ

ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความรักชาติอย่างซัดแน่น	๓.๗๙	๐.๗๓	มาก
๒ ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงศรัทธาต่อพุทธศาสนาอย่างซัดแน่น	๓.๖๔	๐.๖๒	มาก
๓ ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างซัดแน่น	๔.๒๖	๐.๕๒	มากที่สุด
๔ ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความเป็นไทยอย่างซัดแน่น	๔.๑๗	๐.๒๑	มาก
๕ ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความเสียสละต่อเพื่อนร่วมงานอย่างซัดแน่น	๓.๔๗	๐.๐๕	มาก
โดยรวม	๓.๘๗	๐.๔๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่าความคิดเห็นของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๗$, S.D. = ๐.๔๓)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๑ ข้อและอยู่ในระดับมาก จำนวน ๔ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างซัดแน่น” ($\bar{X} = ๔.๒๖$ S.D. = ๐.๕๒) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความเป็นไทยอย่างซัดแน่น” ($\bar{X} = ๔.๑๗$ S.D. = ๐.๒๑) ต่อมาคือข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความรักชาติอย่างซัดแน่น” ($\bar{X} = ๓.๗๙$ S.D. = ๐.๗๑) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๕ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ที่มักแสดงออกถึงความเสียสละต่อเพื่อนร่วมงานอย่างซัดแน่น” ($\bar{X} = ๓.๔๗$ S.D. = ๐.๐๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ โดยรวมและรายด้าน

ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านเป็นผู้เชื่อมั่นในการมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจของตนเองสามารถพิสูจน์ได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๓.๒๒	๐.๙๔	มาก
๒ ท่านเป็นผู้เชื่อมั่นในการมีคุณธรรมจริยธรรมโดยการแสดงออกต่อหน้าผู้คนจนเป็นที่ยอมรับและตลอดเวลา	๓.๔๗	๐.๙๓	มาก
๓ ท่านเป็นผู้ยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนและครอบครัว	๓.๔๕	๐.๘๑	มาก
๔ ท่านเป็นผู้ดำรงตนตั้งอยู่บนหลักพอเพียงอยู่เสมอจนเป็นที่ยอมรับจากผู้คน	๓.๖๑	๐.๗๖	มาก
๕ ท่านเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมการทำงานด้วยการมุ่งมั่นการทำงานด้วยใจจดจ่อและทรนงค์เต็มเดียวใน การทำความดี	๓.๓๙	๐.๗๕	มาก
โดยรวม	๓.๔๓	๐.๘๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่าความคิดเห็นของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๓$ S.D. = ๐.๘๔)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ดำรงตนตั้งอยู่บนหลักพอเพียงอยู่เสมอจนเป็นที่ยอมรับจากผู้คน” ($\bar{X} = ๓.๖๑$ S.D. = ๐.๗๖) รองลงมาคือ ข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้เชื่อมั่นในการมีคุณธรรมจริยธรรมโดยการแสดงออกต่อหน้าผู้คนจนเป็นที่ยอมรับและตลอดเวลา” ($\bar{X} = ๓.๔๗$ S.D. = ๐.๙๓) ต่อมาคือข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้ยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนและครอบครัว” ($\bar{X} = ๓.๔๕$ S.D. = ๐.๘๑) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านเป็นผู้เชื่อมั่นในการมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจของตนเองสามารถพิสูจน์ได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง” ($\bar{X} = ๓.๒๒$ S.D. = ๐.๙๔) ตามลำดับ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๖ ถึง ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านภูมิหลังทางครอบครัว โดยรวมและรายข้อ

ปัจจัยด้านภูมิหลังทางครอบครัว	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน	๓.๗๓	๐.๓๔	มาก
๒ ท่านคิดว่าครอบครัวสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมใน การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของคนใน ครอบครัวได้ดี	๔.๐๙	๐.๙๙	มาก
๓ ท่านคิดว่าครอบครัวมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับคนครอบครัวจนสามารถต่อยอดสู่การ ดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๔.๓๙	๐.๖๐	มากที่สุด
๔ ท่านคิดว่าครอบครัวมีบทบาทต่อการสร้างความเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนครอบครัวจนสามารถต่อยอด สู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๔.๑๗	๐.๖๙	มาก
๕ ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมในระดับครอบครัวสามารถ ส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงาน ได้	๓.๕๙	๐.๕๖	มาก
โดยรวม	๓.๙๙	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านภูมิหลังทางครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๙$ S.D. = ๐.๖๕)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลคูเมืองมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง **ด้านภูมิหลังทางครอบครัว** อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๑ ข้อ และอยู่ในระดับมาก จำนวน ๔ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าครอบครัวมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนครอบครัวจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๓๗$ S.D. = ๐.๖๐) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าครอบครัวมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนครอบครัวจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๑๗$ S.D. = ๐.๖๙) ต่อมาคือข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าครอบครัวสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของคนในครอบครัวได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๐๙$ S.D. = ๐.๙๙) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๕ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมในระดับครอบครัวสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานได้” ($\bar{X} = ๓.๕๙$ S.D. = ๐.๕๖) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านการได้รับการศึกษา โดยรวมละรายข้อ

ปัจจัยภูมิหลังด้านการได้รับการศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าพื้นฐานทางด้านการศึกษาอบรมที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน	๔.๑๘	๐.๕๑	มาก
๒ ท่านคิดว่าการศึกษาอบรมสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของคนในครอบครัวได้ดี	๓.๙๓	๐.๒๕	มาก
๓ ท่านคิดว่าการศึกษาอบรมมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๔.๒๖	๐.๔๘	มากที่สุด
๔ ท่านคิดว่าการศึกษาอบรมมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนครอบครัวจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๔.๕๓	๐.๓๒	มากที่สุด

เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อ ยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี				
๕	ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการศึกษาอบรม สามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการ ทำงานได้	๔.๒๙	๐.๒๑	มากที่สุด
โดยรวม		๔.๒๔	๐.๓๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา
วิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้าน
การได้รับการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๒๔$ S.D. = ๐.๓๕)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้เข้ารับการรักษายาบาลในโรงพยาบาลสนามวิทยาลัยสงฆ์
ร้อยเอ็ดด้านแรงจูงใจอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๓ ข้อ และอยู่ในระดับมาก จำนวน ๒ ข้อ
เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการศึกษาอบรมมี
บทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่
มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๕๓$ S.D. = ๐.๓๒) รองลงมาคือ ข้อที่ ๕ ที่ถามว่า “ท่านคิด
คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการศึกษาอบรมสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการ
ทำงานได้” ($\bar{X} = ๔.๒๙$ S.D. = ๐.๒๑) ต่อมาคือข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการศึกษาอบรมมี
บทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มี
คุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๒๖$ S.D. = ๐.๔๘) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๒ ที่ถามว่า
“ท่านคิดว่าการศึกษาอบรมสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของ
คนในครอบครัวได้ดี” ($\bar{X} = ๓.๙๓$ S.D. = ๐.๒๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน โดยรวมละรายข้อ

ปัจจัยภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมชุมชนที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน	๓.๘๖	๐.๗๓	มาก
๒ ท่านคิดว่าวัฒนธรรมชุมชนจะสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของคนในครอบครัวได้ดี	๔.๔๖	๐.๖๒	มากที่สุด
๓ ท่านคิดว่าวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๔.๒๖	๐.๕๗	มากที่สุด
๔ ท่านคิดว่าวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๓.๙๕	๐.๗๙	มาก
๕ ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชนของแต่ละคนสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานได้	๓.๕๖	๐.๖๕	มาก
โดยรวม	๔.๑๙	๐.๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$ S.D. = ๐.๖๗)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๒ ข้อ และอยู่ในระดับมาก จำนวน ๓ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าวัฒนธรรมชุมชนจะสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของคนในครอบครัวได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๔๖$ S.D. = ๐.๖๒) รองลงมาคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทต่อการ

ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๒๖$ S.D. = ๐.๕๗) ต่อมาคือข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๓.๙๕$ S.D. = ๐.๗๙) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๕ ที่ถามว่า “ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชนของแต่ละคนสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานได้” ($\bar{X} = ๓.๕๖$ S.D. = ๐.๖๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาคประชาสังคมหรือชุมชน โดยรวมละรายข้อ

	ปัจจัยเสริมจากภาคประชาสังคมหรือชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ภาคประชาสังคมหรือชุมชนที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ต่างกัน	๔.๒๒	๐.๘๙	มากที่สุด
๒	การได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี	๓.๓๓	๑.๓๕	มาก
๓	การได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้ดี	๔.๑๔	๐.๕๐	มาก
๔	ท่านคิดว่าการได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี	๔.๔๖	๐.๖๒	มากที่สุด
๕	ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนของแต่ละชุมชนสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานให้ท่านได้ดี	๓.๘๖	๐.๓๔	มาก
โดยรวม		๔.๐๐	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด **เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาคประชาสังคมหรือชุมชน** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๐$ S.D. = ๐.๗๔)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด **เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาคประชาสังคมหรือชุมชน** อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๒ ข้อ และอยู่ในระดับมาก จำนวน ๓ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๔๖$ S.D. = ๐.๖๒) รองลงมาคือ ข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ภาคประชาสังคมหรือชุมชนที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ต่างกัน” ($\bar{X} = ๔.๒๒$ S.D. = ๐.๘๙) ต่อมาคือข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “การได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้ดี” ($\bar{X} = ๔.๑๔$ S.D. = ๐.๕๐) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “การได้รับการส่งเสริมภาคประชาสังคมหรือชุมชนสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี” ($\bar{X} = ๓.๓๓$ S.D. = ๑.๓๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาครัฐหรือราชการ โดยรวมละรายข้อ

เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาครัฐหรือราชการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าหน่วยงานภาครัฐหรือราชการส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมแก่ท่านเป็นอย่างมาก	๔.๕๘	๐.๖๑	มากที่สุด
๒ การได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี	๔.๑๔	๑.๐๔	มาก
๓ การได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับท่านและในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี	๔.๐๗	๑.๐๑	มาก
๔ การได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับท่านและในชุมชนได้เป็นอย่างดี	๓.๙๒	๐.๙๓	มาก
๕ ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานให้ท่านได้ดี	๓.๔๓	๐.๘๖	มาก
โดยรวม	๔.๑๕	๐.๙๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาครัฐหรือราชการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$ S.D. = ๐.๙๖)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากภาครัฐหรือราชการ อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๑ ข้อ และอยู่ในระดับมาก จำนวน ๔ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าหน่วยงานภาครัฐหรือราชการส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมแก่ท่านเป็นอย่างมาก” ($\bar{X}$

= ๔.๕๘ S.D. = ๐.๖๑) รองลงมาคือ ข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “การได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการสามารถฝึกคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี” ($\bar{X}$ = ๔.๑๔ S.D. = ๐.๐๔) ต่อมาคือข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “การได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการมีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับท่านและในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี” ($\bar{X}$ = ๔.๐๗ S.D. = ๐.๐๑) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๕ ที่ถามว่า “ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการได้รับการส่งเสริมภาครัฐหรือราชการสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานให้ท่านได้ดี” ($\bar{X}$ = ๓.๔๓ S.D. = ๐.๘๖) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา โดยรวมละรายข้อ

	ปัจจัยเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ท่านคิดว่าหน่วยงานด้านสถานศึกษาส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ท่าน	๓.๗๑	๐.๙๖	มาก
๒	หน่วยงานด้านสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถฝึกคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี	๔.๑๔	๐.๙๔	มาก
๓	หน่วยงานด้านสถานศึกษามีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับท่านและในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี	๔.๑๔	๐.๗๓	มาก
๔	หน่วยงานด้านสถานศึกษาช่วยสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับท่านและในชุมชนได้เป็นอย่างดี	๔.๐๒	๐.๘๖	มาก
๕	ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการได้รับการส่งเสริมหน่วยงานด้านสถานศึกษาสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานให้ท่านได้ดี	๓.๔๕	๐.๘๕	มาก
โดยรวม		๓.๙๗	๐.๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด **เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๙$, S.D. = ๐.๖๐)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด **เกี่ยวกับปัจจัยเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา** อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “หน่วยงานด้านสถานศึกษามีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับท่านและในชุมชนจนสามารถต่อยอดสู่การทำงานที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี” ($\bar{X} = ๔.๑๔$ S.D. = ๐.๗๓) รองลงมาคือ ข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “หน่วยงานด้านสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี” ($\bar{X} = ๔.๑๔$ S.D. = ๐.๙๔) ต่อมาคือข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “หน่วยงานด้านสถานศึกษาช่วยสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับท่านและในชุมชนได้เป็นอย่างดี” ($\bar{X} = ๔.๐๒$ S.D. = ๐.๘๖) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากการได้รับการส่งเสริมหน่วยงานด้านสถานศึกษาสามารถส่งผลต่อยอดสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานให้ท่านได้ดี” ($\bar{X} = ๓.๔๕$ S.D. = ๐.๘๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวกับฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) โดยรวมละรายข้อ

ปัจจัยเกี่ยวกับฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้น ย่อมมาจากผู้ที่มีความพอใจรักใคร่ที่จะปฏิบัติ	๔.๑๗	๐.๙๖	มาก
๒ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดต้องตั้งใจอุทิศทุ่มเทจิตใจที่จะปฏิบัติ	๔.๔๘	๐.๗๕	มากที่สุด
๓ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดต้องตั้งใจอุทิศทุ่มเทจิตใจที่จะปฏิบัติ	๔.๒๖	๐.๘๙	มากที่สุด
๔ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดต้องตั้งใจมุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายที่จะปฏิบัติ	๔.๔๓	๐.๘๑	มากที่สุด
โดยรวม	๔.๓๔	๐.๘๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวกับฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๓, S.D. = ๐.๘๕$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวกับฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๓ ข้อ และระดับมาก จำนวน ๑ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดต้องตั้งใจอุทิศทุ่มเทจิตใจที่จะปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๔.๔๘ S.D. = ๐.๗๕$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดต้องตั้งใจมุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายที่จะปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๔.๔๓ S.D. = ๐.๘๑$) ต่อมาคือข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นย่อมมาจากผู้ที่มีความพอใจรักใคร่ที่จะปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๔.๒๖ S.D. = ๐.๘๑$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นย่อมมาจากผู้ที่มีความพอใจรักใคร่ที่จะปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๔.๑๗, S.D. = ๐.๙๖$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยด้านวิริยะ (ความเพียรขยันอดสาหัสบากบั่นเอาธุระ) โดยรวมละรายข้อ

ปัจจัยด้านวิริยะ (ความเพียรขยันอดสาหัสบากบั่นเอาธุระ)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้น ย่อมมาจากผู้หนึ่งต้องมีความเข้มแข็งอดทนมุมานะที่จะทำงานให้	๔.๔๙	๐.๗๓	มากที่สุด
๒ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องไม่ย่อท้อ ไม่เลิกละ มีกำลังใจในการทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนืองที่จะปฏิบัติ	๔.๔๓	๐.๖๑	มากที่สุด
๓ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องมีความอาจหาญ แก้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นไหวที่จะปฏิบัติ	๔.๖๗	๐.๕๙	มากที่สุด
๔ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องไม่หวั่นต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่างๆที่จะปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ	๔.๑๒	๐.๗๕	มาก
โดยรวม	๔.๕๓	๐.๖๙	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยด้านวิริยะ (ความเพียรขยันอดสาหัสบากบั่นเอาธุระ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๖$ S.D. = ๐.๖๐)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ดเกี่ยวกับปัจจัยด้านวิริยะ (ความเพียรขยันอดสาหัสบากบั่นเอาธุระ) อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๓ ข้อ และระดับมาก จำนวน ๑ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องมีความอาจหาญ แก้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นไหวที่จะปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๔.๖๗$ S.D. = ๐.๕๙) รองลงมาคือ ข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นย่อมมาจากผู้หนึ่งต้องมีความเข้มแข็งอดทนมุมานะที่จะทำงานให้” ($\bar{X} = ๔.๔๙$ S.D. = ๐.๗๓) ต่อมาคือข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรม

จริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องไม่ย่อท้อ ไม่เลิกละ มีกำลังใจในการทำงานได้อย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องที่จะปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๔.๔๓$ S.D. = ๐.๖๑) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องไม่หวั่นต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่างๆที่จะปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ” ($\bar{X} = ๔.๑๒$ S.D. = ๐.๗๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) โดยรวมละรายข้อ

ปัจจัยด้านจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้น ย่อมมาจากผู้หนึ่งมีความคิดจดจ่อเอาใจใส่ ผูกใจจดจ่อ อยู่กับหน้าที่	๓.๗๒	๐.๔๙	มาก
๒ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับ ผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องที่ตนรับผิดชอบ มีความตั้งมั่น มีสมาธิ มั่นคง	๓.๙๔	๐.๘๗	มาก
๓ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับ ผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่ รับผิดชอบ	๔.๓๖	๐.๗๔	มากที่สุด
๔ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับ ผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องมีความรับผิดชอบต่อเอาใจใส่ต่องาน ที่กำลังทำ	๓.๙๕	๐.๗๖	มาก
โดยรวม	๓.๙๙	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๙$ S.D. = ๐.๕๙)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้เข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลสนามวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดด้านการเกื้อหนุนอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๑ ข้อ และระดับมาก จำนวน ๓ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรม

จริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่รับผิดชอบ” ($\bar{X} = ๔.๓๖$ S.D. = ๐.๗๔) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องมีความรับผิดชอบต่อเอาใจใส่ต่องานที่กำลังทำ” ($\bar{X} = ๓.๙๕$ S.D. = ๐.๗๖) ต่อมาคือข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องที่ตนรับผิดชอบ มีความตั้งใจ มีสมาธิมั่นคง” ($\bar{X} = ๓.๙๔$ S.D. = ๐.๘๖) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นย่อมมาจากผู้หนึ่งที่มีความคิดจ่อเอาใจใส่ ใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่” ($\bar{X} = ๓.๗๒$ S.D. = ๐.๕๙) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) โดยรวมละรายข้อ

ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นย่อมมาจากผู้หนึ่งต้องไตร่ตรองพิจารณาใช้ปัญญาในการปฏิบัติ	๓.๔๓	๑.๐๑	มาก
๒ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องการใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลอยู่เสมอ	๓.๒๑	๐.๙๕	ปานกลาง
๓ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ	๓.๗๗	๑.๑๕	มาก
๔ ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้หนึ่งต้องหาทางพัฒนาแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ	๓.๗๓	๐.๙๔	มาก
โดยรวม	๓.๕๓	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัจจัยด้านวิมังสา

(การพิจารณาไคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$ S.D. = ๐.๗๗)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ดเกี่ยวกับปัจจัยด้านวิมังสา (การพิจารณาไคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) อยู่ในระดับมาก จำนวน ๓ ข้อ และระดับปานกลาง จำนวน ๑ ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ข้อที่ ๓ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดนั้นต้องตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ” ($\bar{X} = ๓.๗๗$ S.D. = ๑.๑๕) รองลงมาคือ ข้อ ๔ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดนั้นต้องหาทางพัฒนาแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ” ($\bar{X} = ๓.๗๓$ S.D. = ๐.๙๔) ต่อมาคือข้อที่ ๑ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดนั้นต้องไตร่ตรองพิจารณาใช้ปัญญาในการปฏิบัติ” ($\bar{X} = ๓.๔๓$ S.D. = ๑.๐๑) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อที่ ๒ ที่ถามว่า “ท่านคิดว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้กับผู้ใดนั้นผู้ใดนั้นต้องการไคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลอยู่เสมอ” ($\bar{X} = ๓.๒๑$ S.D. = ๐.๙๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง โดยรวมละรายข้อ

หลักสมมติ (อธิจิตตสิกขา)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ ปัจจัยด้านภูมิหลังทางครอบครัว	๓.๙๙	๐.๖๕	มาก
๒ ปัจจัยภูมิหลังด้านการได้รับการศึกษา	๔.๒๔	๐.๓๕	มากที่สุด
๓ ปัจจัยภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน	๔.๑๙	๐.๖๗	มาก
๔ ปัจจัยเสริมจากภาคประชาสังคมหรือชุมชน	๔.๐๐	๐.๗๔	มาก
๕ ปัจจัยเสริมจากภาครัฐหรือราชการ	๔.๑๕	๐.๙๖	มาก
๖ ปัจจัยเสริมจากองค์กรด้านการศึกษา	๓.๙๗	๐.๖๐	มาก
๗ ปัจจัยเกี่ยวกับฉันทะ	๔.๓๔	๐.๘๕	มากที่สุด
๘ ปัจจัยด้านวิริยะ	๔.๕๓	๐.๖๙	มากที่สุด
๙ ปัจจัยด้านจิตตะ	๓.๙๙	๐.๕๙	มาก
๑๐ ปัจจัยด้านวิมังสา	๓.๕๓	๐.๗๗	มาก
โดยรวม	๔.๐๙	๐.๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D. = ๐.๖๙)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๓ ข้อ อยู่ในระดับมาก จำนวน ๗ ข้อ เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ อันดับแรกคือ ปัจจัยหลักธรรมด้านวิริยะ ($\bar{X} = ๔.๕๓$ S.D. = ๐.๖๙) รองลงมาคือ ปัจจัยหลักธรรมปัจจัยเกี่ยวกับด้านฉันทะ ($\bar{X} = ๔.๓๔$, S.D. = ๐.๘๕) ลำดับที่ ๓ คือ ปัจจัยภูมิหลังด้านการได้รับการศึกษา ($\bar{X} = ๔.๒๔$, S.D. = ๐.๓๕) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือปัจจัยหลักธรรมด้านวิมังสา ($\bar{X} = ๓.๕๓$ S.D. = ๐.๗๗)

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๔.๑ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวพยากรณ์กับตัวพยากรณ์ (Intercorrelation Coefficient) และระหว่างตัวพยากรณ์กับตัวแปรตามหรือตัวแปรเกณฑ์ (Correlation Coefficient) พร้อมทั้งทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังที่แสดงไว้ใน ตารางที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๗ ตารางแสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวพยากรณ์ด้วยกันและระหว่างตัวพยากรณ์กับคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

ปัจจัย (ตัว พยากรณ์)	X	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀	y
X ₁	.447**	1										
X ₂	.333**	.745**	1									
X ₃	.372**	.743**	.723**	1								
X ₄	.320**	.408**	.570**	.657**	1							
X ₅	.466**	.479**	.574**	.578**	.567**	1						
X ₆	.622**	.372**	.378**	.438**	.480**	.676**	1					
X ₇	.515**	.400**	.443**	.473**	.572**	.642**	.758**	1				
X ₈	.638**	.334**	.243**	.321**	.394**	.469**	.704**	.591**	1			
X ₉	.683**	.377**	.225**	.240**	.249**	.480**	.665**	.531**	.729**	1		
X ₁₀	.544**	.654**	.575**	.522**	.401**	.543**	.416**	.391**	.387**	.500**	1	
y	.639**	.299**	.218**	.323**	.309**	.539**	.759**	.649**	.757**	.761**	.361**	.446

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ปัจจัยหรือตัวพยากรณ์มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ จากค่าสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ การบูรณาการหลักฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) (X_๗) ปัจจัยด้านภูมิหลังการได้รับการศึกษาอบรม (X_๖) การบูรณาการหลักจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) (X_๘) ปัจจัยด้านภูมิหลังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน (X_๓) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากองค์กรด้านการศึกษา (X_๙) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาคประชาสังคม (X_๕) การบูรณาการหลักวิริยะ (ความเพียร ขยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ) (X_๔) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ (X_๒) การบูรณาการหลักวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) (X_{๑๐}) และปัจจัยด้านภูมิหลังการเลี้ยงดูของครอบครัว (X_๑) ตามลำดับ

๔.๔.๒ ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Enter เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างการแสดงออกทางการเมืองกับตัวพยากรณ์ พร้อมทั้งทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังผลที่แสดงในตารางที่ ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R²) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ค่าคงที่และการทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การพยากรณ์

แหล่งของความแปรปรวน	SS	df	MS	F
Regression	๑๖๘.๑๙๓	๑๒	๑๔.๐๑๖	๙๘.๑๔๙**
Residual	๕๕.๒๖๕	๓๘๗	๐.๑๔๓	

R=๐.๘๖๘ SE.est=± ๐.๓๗๗
R^๒=๐.๗๕๓ a=๐.๒๐๖

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) ระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวพยากรณ์ทั้ง ๑๐ ปัจจัยกับคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง มีค่าเท่ากับ ๐.๘๖๘ และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ (R²) เท่ากับ ๐.๗๕๓ แสดงว่าชุดของตัวพยากรณ์ทั้ง ๑๐ ปัจจัย สามารถพยากรณ์คุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ได้ร้อยละ ๗๕.๓๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (มีความเชื่อมั่น ๙๙%)

๔.๔.๓ ผลการทดสอบความมีนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การถดถอย (b) ของตัวพยากรณ์ จากส่วนที่ ๒ แต่ละตัวว่าจะส่งผลต่อคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองหรือไม่ ถ้าพบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจะนำไปสร้างเป็นสมการพยากรณ์ (Multiple Regression Equation) และนำตัวพยากรณ์ ดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๙

ตารางที่ ๔.๑๙ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของคะแนนดิบ (b) สัมประสิทธิ์การถดถอยของคะแนนมาตรฐาน (β) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์แต่ละปัจจัยและการทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การถดถอย (t-test)

ปัจจัย (ตัวพยากรณ์)	b	β	$\beta\%$	อันดับที่	SE.b	t-test
$X_๑$	.๐๖๔	.๐๖๘	๓.๖๓๐	๙	.๐๓๗	๑.๗๐๘
$X_๒$	-.๐๓๘	-.๐๓๕	๑.๘๖๗	๑๐	.๐๕๗	-.๗๓๗
$X_๓$	-.๒๐๐	-.๑๘๖	๙.๙๓๐	๔	.๐๕๔	-๓.๖๘๖**
$X_๔$	.๑๙๘	.๑๙๘	๑๐.๕๗๑	๓	.๐๕๕	๓.๖๓๒**
$X_๕$	-.๑๓๖	-.๑๓๐	๖.๙๔๐	๖	.๐๔๐	-๓.๓๘๗**
$X_๖$	.๐๘๒	.๐๗๕	๔.๐๐๔	๘	.๐๔๗	๑.๗๖๗
$X_๗$	.๒๘๗	.๒๕๖	๑๓.๖๖	๒	.๐๕๕	๕.๑๙๒**
$X_๘$	.๑๓๓	.๑๒๘	๖.๘๓๒	๗	.๐๔๔	๓.๐๔๒**
$X_๙$	.๑๗๙	.๑๗๖	๙.๓๙๕	๕	.๐๕๓	๓.๓๗๘**
$X_{๑๐}$	.๓๓๔	.๓๔๙	๑๘.๖๓๓	๑	.๐๕๒	๖.๓๘๖**
รวม		๑.๘๗๓	๑๐๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของคะแนนดิบ (b) และสัมประสิทธิ์การถดถอยของคะแนนมาตรฐาน (β) จากการทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การถดถอย พบว่า ตัวพยากรณ์หรือปัจจัยพยากรณ์ ๗ ปัจจัย สามารถพยากรณ์คุณธรรมจริยธรรม นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้ การบูรณาการหลักวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) ($X_{๑๐}$) การบูรณาการหลักฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) ($X_๗$) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาคประชาสังคม ($X_๔$) ปัจจัยด้านภูมิหลังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน ($X_๓$) การบูรณาการหลักจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) ($X_๙$) ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ ($X_๕$) และการบูรณาการหลักวิริยะ (ความเพียร ขยัน อุทิศสาคะ บากบั่น เอาธุระ) ($X_๘$) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ .๓๔๙, .๒๕๖, .๑๙๘, -.๑๘๖, .๑๗๖, -.๑๓๐ และ .๑๒๘ ตามลำดับ สามารถสร้างสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

๑. สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{y} = 0.206 + .349 X_{๑๐} + .256 X_๗ + .198 X_๔ + -.186 X_๓ + .176 X_๙ + .130 X_๕ + .128 X_๘$$

๒. สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .349 Z_{๑๐} + .256 Z_๗ + .198 Z_๔ - .186 Z_๓ + .176 Z_๙ + .128 Z_๕ - .130 Z_๘$$

๔.๕ ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของ นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำผลจากการวิจัยในระยะเวลาที่ผ่านมาข้างต้นแล้วนำไปเสนอเพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่กำหนดไว้โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑. นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือพุทธศาสตร์ ๒. ตัวแทนข้าราชการครู ๓. ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน ๔. ตัวแทนจากผู้สูงอายุ ซึ่งได้สรุปผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ

การที่ผู้สูงอายุคนหนึ่งที่มีปัญหาต่างๆรุมเร้าเข้าในชีวิตนั้นสำคัญอย่างยิ่งคือต้องมีร่างกายที่เข้มแข็งบวกกับสภาพจิตใจที่เข้มแข็งในการต่อสู้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านั้น อันจะเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำพาให้เกิดความสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ก่อนที่จะนำไปสู่การแสดงออกต่อหน้าบุคคลอื่นต่อไป เนื่องจากหากบุคคลผู้นั้นมีคุณลักษณะที่ดีทางจิตใจเป็นเบื้องต้นแล้วย่อมสามารถฟันฝ่าอุปสรรคปัญหาเหล่านั้นได้อย่างสบาย โดยเฉพาะกรณีการอยู่ร่วมกันของกลุ่มผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุด้วยแล้ว หากผู้สูงอายุมีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่ไม่ดีแล้วย่อมแสดงออกมาต่อผู้อื่นในทางไม่ดีตามไปด้วย ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงควรฝึกจิตใจในตนเองอาจจำเป็นต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาคอยเป็นที่เลี้ยงประคองการฝึกจิตตนเองได้อีกทางหนึ่งด้วย^๑ ความสามารถในการฝึกจิตภายในนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าวิถีชีวิต วิธีการดำเนินชีวิต วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคล โดยที่ลักษณะของพฤติกรรมต่างๆ จะเป็นตัวบ่งบอกถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละแบบแต่ละคนหรือที่เรียกว่าไลฟ์สไตล์ของแต่ละคนนั้นสำคัญต่อการสร้างคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้สูงอายุได้^๒ ข้าพเจ้าเชื่อว่าคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจย่อมสามารถดูได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาด้วย เช่น เป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น เป็นผู้มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น สามารถทำให้ผู้อื่นมองเห็นความตั้งใจจากสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้สูงอายุคนนั้นได้เช่นเดียวกัน^๓ คุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ภายในจิตใจของแต่ละคนมีไม่เท่ากันแน่นอนขึ้นอยู่กับกรอบสั่งสอนและฝึกฝนของคนคนนั้นแต่หากเขาได้แรงจูงใจที่ดีมีตัวอย่างที่ดีเขาย่อมสามารถสร้างคุณธรรมจริยธรรมทางจิตใจของเขาได้เช่นกัน ผู้สูงอายุมีสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็ง โดยมีกำลังใจดี^๔ เมืองไทยของเราเป็นเมืองพุทธ ข้าพเจ้าเชื่อว่าหากคนไทยทุกคนยึดมั่นในหลักธรรมโดยยึดหลักในศีล สมาธิ ปัญญาด้วยแล้วย่อมสามารถสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๑, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๖, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๗, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๒, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

เกิดขึ้นในจิตใจตนเองได้ อีกทั้งมีสภาพจิตใจที่เข้าใจธรรมชาติชีวิต โดยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสภาพจิตใจโดยรวมใจ ด้วยการปฏิบัติธรรม^๕ หากจะพูดถึงเรื่องของหลักธรรมะ ข้าพเจ้าขอแยกออกส่วนของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุคคลไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วนคือ ๑. ส่วนที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ หมายถึงคนที่มีคุณลักษณะที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นอยู่ได้จิตสำนึกในตนเอง, ส่วนที่ ๒ คือส่วนที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นได้เห็น หมายถึงสิ่งที่ผู้คนจะแสดงออกถึงคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมออกมาให้เพื่อร่วมงานหรือบุคคลรอบข้างได้ได้รับรู้รับทราบนั่นเอง และ ๓ ส่วนที่การแสดงออกมาอย่างสม่าเสมอ หมายถึงความเสมอต้นเสมอปลายของคนที่มีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมออกมานั้น ในแต่ละส่วนนั้นผู้สูงอายุเองจะแสดงออกมาได้ต้องเกิดขึ้นตามจริยวัตรของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ไม่เท่ากัน และที่สำคัญก็อาจใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเบ้าหลอมแห่งการเกิดขึ้นของคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลขึ้นมาได้อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้น ผู้สูงอายุเองก็ต้องมีสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็ง โดยมีกำลังใจดีด้วย อีกทั้งมีสภาพจิตใจที่เข้าใจธรรมชาติชีวิต โดยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสภาพจิตใจโดยรวมใจ ด้วยการปฏิบัติธรรม^๖ จิตที่เข้มแข็งประกอบกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาซึ่งคุณสมบัตินี้คุณธรรมจริยธรรม^๗ การอบรม การกล่อมเกลามาจากศาสนาทำให้ผู้สูงอายุมีคุณสมบัติด้านคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมได้ มีสภาพจิตใจที่เข้าใจธรรมชาติชีวิต โดยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสภาพจิตใจโดยรวมใจด้วยการปฏิบัติธรรม^๘ ข้าพเจ้าเชื่อและสนับสนุนว่าวิธีการดำเนินชีวิตของคุณคนโดยที่ลักษณะของพฤติกรรมต่างๆ ของแต่ละคนนั้นสำคัญต่อการสร้างคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ^๙ สภาพจิตใจภายในเป็นเบื้องต้นของการสร้างคุณงามความดีของแต่ละบุคคล^{๑๐} การใช้หลักธรรมะของพุทธศาสนาเข้าไปสอดแทรกในองค์ประกอบของการสร้างคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลได้ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุหรือคนในวัยใดก็ตาม^{๑๑} การใช้หลักธรรมะของพุทธศาสนาจะช่วยให้ผู้คนมีจิตใจที่ดี มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ นอกจากนั้นแล้ว ผู้สูงอายุเองก็ต้องมีสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็งมีกำลังใจดี^{๑๒}

๔.๕.๒ ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๔, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๓, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๒, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๗, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๘, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๔, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๔, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๑, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

สิ่งที่ผู้คนแสดงมาต่อหน้าผู้อื่นคือสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เขาสามารถรับรู้ถึงคุณลักษณะที่มีอยู่ภายในจิตใจของบุคคลคนนั้นได้ การมองโลกในทางบวกคือคนที่มองอะไรต่างๆรอบข้างในด้านดีเสมอทำให้คนคนนั้นมีความความสามารถสูงสุดที่มีอยู่ในตัวออกมากระตุ้นเสริมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดออกมาในด้านที่ดี ตัวอย่าง เช่น ผู้สูงอายุมีกำลังใจมีความต้องการที่จะแสดงความมีเมตตาและเอื้อนอาทรต่อผู้อื่น เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบบุคคลรอบข้าง แบ่งปันสิ่งที่ควรแบ่งปัน เป็นต้น รวมทั้งมีความรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมายหรือกิจกรรมที่ได้รับผิดชอบ¹³ ผู้สูงอายุควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่งโอบอ้อมอารีมีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กรอยู่ตลอดเวลา ผู้อายุคือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการดำเนินชีวิตมาเป็นระยะเวลาช้านาน ย่อมมีประสบการณ์ในการพบเจออุปสรรคปัญหาต่างๆในการดำเนินชีวิตมาเป็นเวลายาวนานกว่าคนหนุ่มสาว ดังนั้นประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุนั้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่คนรุ่นหลังคนนำมาพิจารณาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีความเสียสละไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวม¹⁴ ผู้สูงอายุควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่งโอบอ้อมอารีมีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กรอยู่ตลอดเวลา¹⁵ ข้าพเจ้ายังเชื่อในไลฟ์สไตล์ของแต่ละบุคคลที่จะแสดงตัวตนออกมาเมื่อเข้าหาหรือคบค้าสมาคมกับผู้คนรอบข้าง หากผู้สูงอายุคนใดมีไลฟ์สไตล์ในมุมมองง่ายต่อการกระตุ้นให้เกิดคุณลักษณะทางการมีคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นทางจิตใจและสื่อสารออกมายังคนรอบข้างได้ ตรงกันข้ามหากผู้สูงอายุนั้นมีไลฟ์สไตล์ที่มองเห็นแต่มุมมองย่อมเป็นอุปสรรคต่อการสร้างคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจและการสื่อสารให้ผู้อื่นได้เห็นว่าผู้สูงอายุนั้นมีคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของคนคนนั้น มีความรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมายหรือกิจกรรมที่ได้รับผิดชอบ¹⁶ ข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้สูงอายุที่เป็นนักศึกษาจากวิทยาลัยผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมที่แสดงออกมาร่วมกันและเป็นที่ยอมรับร่วมกันก็จะมีความสุขผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคไปได้ รวมทั้งผู้สูงอายุเองก็ควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่ง มีความโอบอ้อมอารีและมีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กร¹⁷ ในขณะที่เข้ามาเป็นนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุข้าพเจ้าเข้าใจว่าทุกคนที่เข้าร่วมโครงการก็ต้องการมีเพื่อร่วมพบปะพูดคุยเพื่อแก้เหงา ดังนั้นการแสดงออกถึงการมีคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้เข้าร่วมโครงการจึงเป็นสิ่งดีงามและหมายถึงความพยายามที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของนักศึกษาผู้สูงอายุเป็นอย่างดี การเชื่อครูผู้สอน ผู้นำองค์กรและการแสดงออกมาให้เพื่อนเห็นในลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีจิตใจที่ดี การพู่จาทิไพเราะ เป็นต้น และสิ่งหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าสามารถมองข้ามเรื่องเลวร้ายและผ่านมาได้นั้นเพราะยึดมั่นและน้อมนำหลักธรรมมาใช้ในการสร้างพลังตนเอง

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๕, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๑, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

¹⁵ สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๔, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๖, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๗, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

ในทางบวกและพยายามมองข้ามสิ่งที่เป็นเรื่องไม่ได้ออกไป มีความเสียสละไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวม มีความรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย หรือกิจกรรมที่ได้รับผิดชอบ¹⁸ ข้าพเจ้าใช้ธรรมชาติความสงบนิ่งของจิตใจมากเป็นแนวทางในการฝึกให้จิตใจมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้สูงอายุ¹⁹ การเป็นคนที่ดีที่มองอะไรรอบข้างในด้านดีจะกระตุ้นเสริมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดออกมาในด้านที่ดี อีกทั้งมีความเสียสละไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวม²⁰ ความสามารถในการสื่อสารและสร้างพลังในทางบวกคือการมองโลกในแง่ดีเสมอ²¹ ผู้สูงอายุควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่ง โอบอ้อมอารี มีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กรอยู่ตลอดเวลา²²

๔.๕.๓ คุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ

การคิดในแง่ลบเป็นความคิดหรือการมีทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นในแง่ร้ายส่วนใหญ่แล้วมักจะมองแต่ข้อเสียข้อติดก่อนเสมอ ถึงแม้ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นเรื่องที่ดีเราจะชอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากขนาดไหนแต่ก็ยังหาเรื่องดีหรือหาข้อเสียออกมาคิดหรือพูดได้อยู่เสมอ สิ่งเหล่านั้นทำให้บุคคลคนนั้นไม่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคได้ง่ายเลยจะติดอยู่กับเรื่องร้ายๆอยู่ในจิตใจ หากใช้ธรรมชาติของพุทธองค์มาเป็นเครื่องชำระล้างความคิดเหล่านี้อาจเบาบางลงได้²³ ข้าพเจ้ายังเชื่อว่า หากคนไข้มีธรรมะในการยึดเหนี่ยวจิตใจความมั่นคงของจิตย่อมแข็งแกร่งขึ้นตามลำดับของจิต ท้ายที่สุดก็จะเพิ่มพูนการฝึกจิตก็จะออกมาดีให้เป็นคนที่มีคุณลักษณะที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงไม่คลอนแคลนได้ดีขึ้น เช่นเดียวกันหากผู้ที่ร่วมองค์กรทั้งครู ผู้นำองค์กร ตลอดทั้งผู้ร่วมโครงการมีธรรมะคอยยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะตั้งใจให้การรักษคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้นั้นอย่างเต็มที่เต็ม ล้วนจะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเช่นเดียวกันสามารถมีกำลังใจที่ก้าวข้ามปัญหาต่างๆได้²⁴ ทัศนคติในจิตของแต่ละคนสำคัญมากต่อการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมจริยธรรม เมื่อคนคนนั้นมีทัศนคติต่อสิ่งรอบข้างในทางลบแล้วย่อมมีตนหนทางที่จะฟื้นฟูจิตใจได้²⁵ จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว คำสุภาษิตนี้ใช้ได้ตลอดกาลในทางการสร้างคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดภายในจิตของคน ที่เข้ารับเรียนในวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมืองนั้นต้องมุ่งที่จะฝึกจิตเป็นสำคัญและเห็นด้วยกับผู้วิจัยที่ใช้ปัจจัยในการสร้างคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยใช้ธรรมะทางพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างความมั่นคงทางจิตของคนไข้ที่เข้ารับเรียนในวิทยาลัย

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๘, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๙, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๒, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๗, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๔, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๔, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๓, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๒, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

เพื่อให้สามารถควบคุมพลังทางที่ไม่ดีไม่ให้ออกมา^{๒๖} ข้าพเจ้าขอสนับสนุนการใช้หลักพุทธธรรมในการช่วยสร้างด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอในจิตใจของผู้คนได้^{๒๗}

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอสรุปเป็นตามร่างสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๒๐ สรุปผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่	ข้อมูลการสัมภาษณ์	ความถี่	คนที่
ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ			
๑	การใช้หลักธรรมะของพุทธศาสนาจะช่วยให้ผู้คนมีจิตใจที่ดี มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้	๓	๑, ๒, ๔,
๒	การใช้ธรรมะเพื่อสร้างความสงบนิ่งของจิตใจมากเป็นแนวทางในการฝึกให้จิตใจมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้สูงอายุ	๒	๔, ๗
๓	ผู้สูงอายุมีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่ไม่ดีแล้วยอมแสดงออกมาต่อผู้อื่นในทางไม่ดีตามไปด้วย	๓	๑, ๓, ๔
๔	คุณธรรมจริยธรรมในจิตใจยอมสามารถดูได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาด้วย เช่น เป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น เป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น	๒	๓, ๘
๕	ผู้สูงอายุมีสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็ง โดยมีกำลังใจที่ดี	๓	๑, ๒, ๓
๖	ผู้สูงอายุต้องมีสภาพจิตใจที่เข้าใจธรรมชาติชีวิตโดยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสภาพจิตใจโดยรวมใจด้วยการปฏิบัติธรรม	๓	๓, ๔, ๙
ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน			
๑	ในไลฟ์สไตล์ของแต่ละบุคคลที่จะแสดงตัวตนออกมาเมื่อเข้าหาหรือคบค้าสมาคมกับผู้คนรอบข้าง หากผู้สูงอายุคนใดมีไลฟ์สไตล์ในมุมบวกย่อมง่ายต่อการกระตุ้นให้เกิด	๓	๒, ๖, ๗

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๑, วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ ๙, วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

ที่	ข้อมูลการสัมภาษณ์	ความถี่	คนที่
	คุณลักษณะทางการมีคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นทางจิตใจ และสื่อสารออกมายังคนรอบข้างได้		
๑	มีความเสียสละไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวม	๓	๑, ๒, ๘
๓	การเป็นคนหนึ่งที่มองอะไรรอบข้างในด้านดีจะกระตุ้นเสริมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดออกมาในด้านที่ดี	๒	๒, ๗
๔	ผู้สูงอายุควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่งโอบอ้อม อารีมีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กรอยู่ตลอดเวลา	๓	๑, ๔, ๗
๕	ยึดมั่นและน้อมนำหลักธรรมมาใช้ในการสร้างพลังตนเองในทางบวกและพยายามมองข้ามสิ่งที่เป็นเรื่องไม่ดีออกไป	๒	๘, ๙
๖	มีความรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย หรือกิจกรรมที่ได้ รับผิดชอบ	๓	๕, ๖, ๘
ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ			
๑	หากใช้ธรรมะของพุทธองค์มาเป็นเครื่องชำระล้างความคิด เหล่านี้อาจเบาบางลงได้	๔	๑, ๒, ๔,
๒	คนที่มีคุณลักษณะที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงไม่คลอนแคลนได้ดีขึ้น	๒	๒, ๙
๓	คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยใช้ธรรมะทาง พุทธศาสนาเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างความมั่นคงทาง จิตของคน que เข้าเรียนในวิทยาลัยเพื่อให้สามารถควบคุมพลัง ทางที่ไม่ดีไม่ให้แสดงออกมา	๓	๑, ๓, ๘

บทสรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยพร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วผู้วิจัยจึงสามารถสรุปผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรม และจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งได้เป็น ๒ คุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะที่ ๑ ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ

๑. การใช้หลักธรรมะของพุทธศาสนาจะช่วยให้ผู้คนมีจิตใจที่ดี มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อผู้อื่น ได้

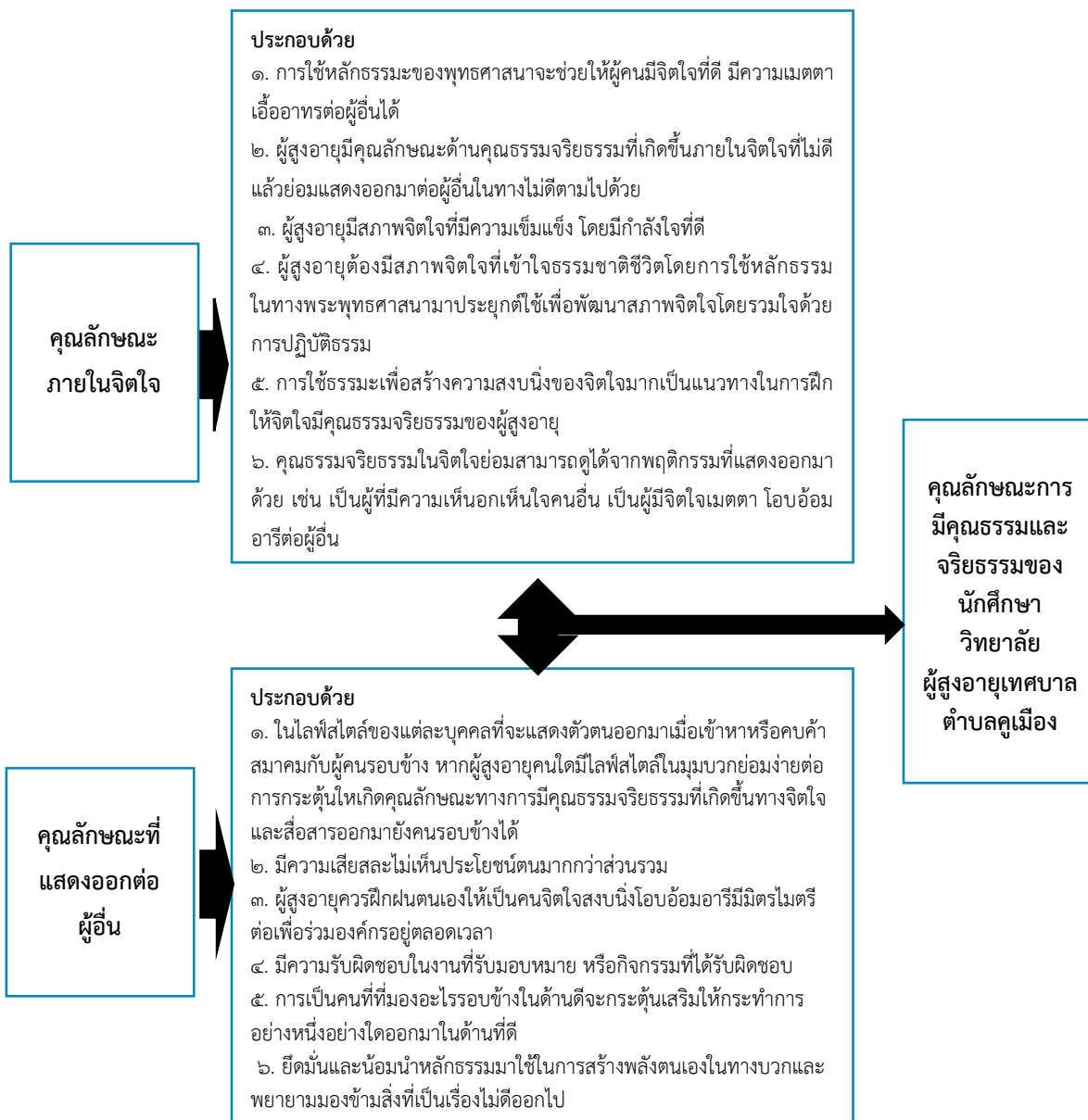
๒. ผู้สูงอายุมีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่ไม่ดีแล้วย่อมแสดงออกมาต่อผู้อื่นในทางไม่ดีตามไปด้วย
๓. ผู้สูงอายุมีสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็ง โดยมีกำลังใจที่ดี
๔. ผู้สูงอายุต้องมีสภาพจิตใจที่เข้าใจธรรมชาติชีวิตโดยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสภาพจิตใจโดยรวมใจด้วยการปฏิบัติธรรม
๕. การใช้ธรรมะเพื่อสร้างความสงบนิ่งของจิตใจมากเป็นแนวทางในการฝึกให้จิตใจมีคุณธรรม จริยธรรมของผู้สูงอายุ
๖. คุณธรรมจริยธรรมในจิตใจย่อมสามารถดูได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมามีด้วย เช่น เป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น เป็นผู้มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น

คุณลักษณะที่ ๒ คุณลักษณะที่แสดงออกต่อผู้อื่น

๑. ในไลฟ์สไตล์ของแต่ละบุคคลที่จะแสดงตัวตนออกมาเมื่อเข้าหาหรือคบค้าสมาคมกับผู้คนรอบข้าง หากผู้สูงอายุคนใดมีไลฟ์สไตล์ในมุมบวกย่อมง่ายต่อการกระตุ้นให้เกิดคุณลักษณะทางการมีคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นทางจิตใจและสื่อสารออกมายังคนรอบข้างได้
๒. มีความเสียสละไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวม
๓. ผู้สูงอายุควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่งโอบอ้อมอารีมีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กร อยู่ตลอดเวลา
๔. มีความรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย หรือกิจกรรมที่ได้รับผิดชอบ
๕. การเป็นคนที่มีมองอะไรรอบข้างในด้านดีจะกระตุ้นเสริมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ออกมาในด้านที่ดี
๖. ยึดมั่นและน้อมนำหลักธรรมมาใช้ในการสร้างพลังตนเองในทางบวกและพยายามมองข้าม สิ่งที่เป็นเรื่องไม่ดีออกไป

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา วิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอไว้ดัง แผนภาพที่ ๔.๓

แผนภาพที่ ๔.๓ แผนภาพรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๖ องค์ความรู้

๔.๖.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังรายละเอียดสามารถสรุปได้ดังนี้

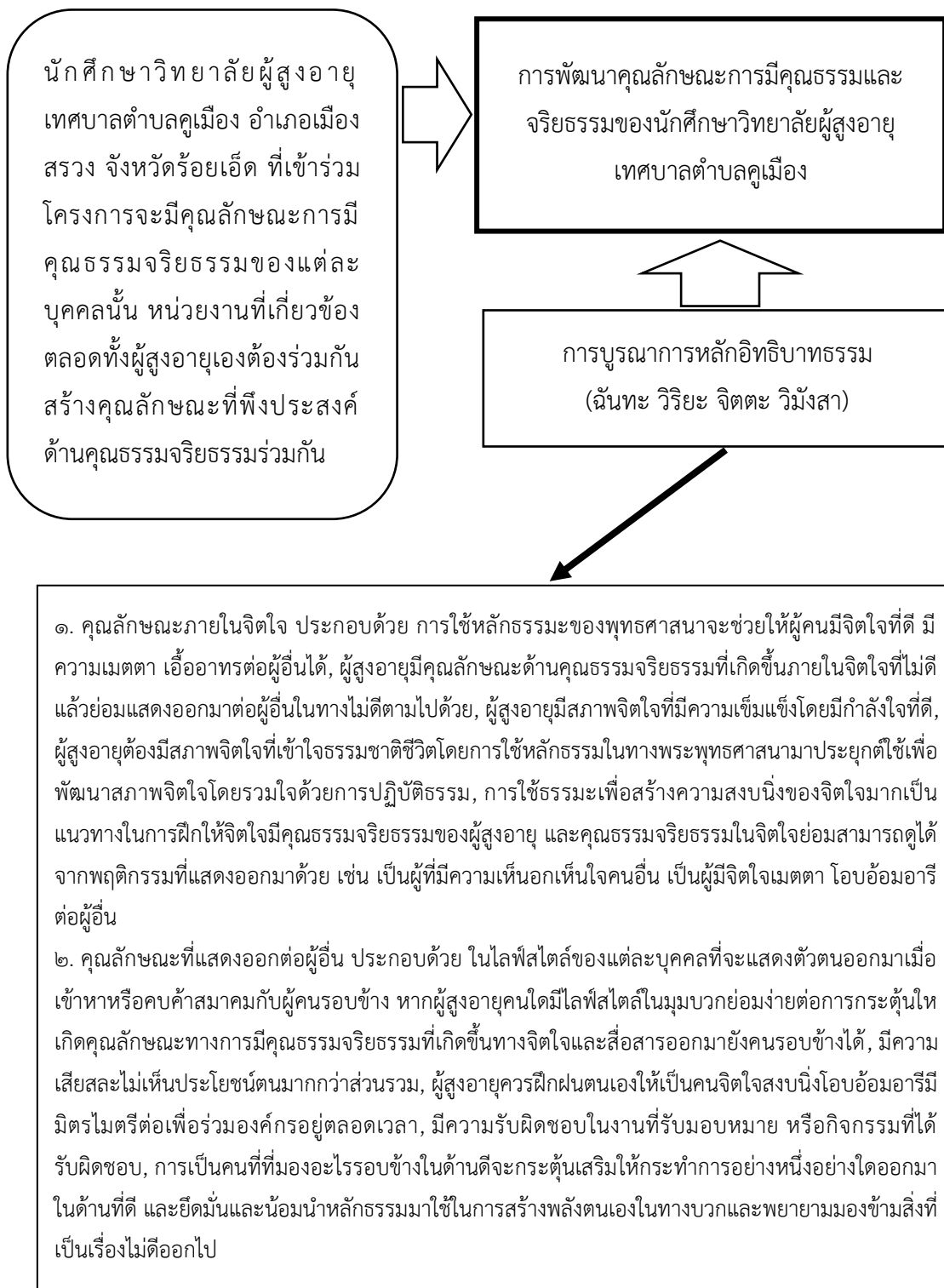
๑. คุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย คุณลักษณะ ๓ ด้านของผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านที่ ๑ ด้านคุณลักษณะภายในจิตใจ, ด้านที่ ๒ ด้านคุณลักษณะที่แสดงออกกับเพื่อนร่วมงาน และด้านที่ ๓ ด้านคุณลักษณะด้านการดำรงตนอย่างสม่ำเสมอ

๒. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ ๑ ด้านปัจจัยภูมิหลังส่วนบุคคล, ด้านที่ ๒ ด้านปัจจัยการสนับสนุน และด้านที่ ๓ ด้านปัจจัยการบูรณาการหลักพุทธธรรม

๓. ปัจจัยที่ร่วมกันมีอิทธิพลต่อคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรม แบ่งออกเป็น ๗ ปัจจัยย่อย ได้แก่ ปัจจัยที่ ๑ คือ การบูรณาการหลักวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น), ปัจจัยที่ ๒ คือ การบูรณาการหลักฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น), ปัจจัยที่ ๓ คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาคประชาสังคม, ปัจจัยที่ ๔ ปัจจัยด้านภูมิหลังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจัยที่ ๕ คือ การบูรณาการหลักจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น), ปัจจัยที่ ๖ คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากภาครัฐหรือราชการ และปัจจัยที่ ๗ คือ การบูรณาการหลักวิริยะ (ความเพียร ขยัน อุทิศสละ บากบั่น เอาธุระ) ซึ่งทั้งหมดร่วมกันมีอิทธิพลต่อการมีคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๖.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ดังที่แสดงในแผนภาพที่ ๔.๔

แผนภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถอธิบายได้ดังนี้

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. นักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่เข้าร่วมโครงการจะมีคุณลักษณะการมีคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละบุคคลนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งผู้สูงอายุเองต้องร่วมกันสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมร่วมกัน

๒. การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรม (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง

๓. รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคูเมือง ประกอบด้วย ๑. คุณลักษณะภายในจิตใจ ประกอบด้วย การใช้หลักธรรมะของพุทธศาสนาจะช่วยให้ผู้คนมีจิตใจที่ดี มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้, ผู้สูงอายุมีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่ไม่ดีแล้วย่อมแสดงออกมาต่อผู้อื่นในทางไม่ดีตามไปด้วย, ผู้สูงอายุมีสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็งโดยมีกำลังใจที่ดี, ผู้สูงอายุต้องมีสภาพจิตใจที่เข้าใจธรรมชาติชีวิตโดยการใช้หลักธรรมในทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสภาพจิตใจโดยรวมใจด้วยการปฏิบัติธรรม, การใช้ธรรมะเพื่อสร้างความสงบนิ่งของจิตใจมากเป็นแนวทางในการฝึกให้จิตใจมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้สูงอายุ และคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจย่อมสามารถได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมามีด้วย เช่น เป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น เป็นผู้มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น และ ๒. คุณลักษณะที่แสดงออกต่อผู้อื่น ประกอบด้วย ในไลฟ์สไตล์ของแต่ละบุคคลที่จะแสดงตัวตนออกมาเมื่อเข้าหาหรือคบค้าสมาคมกับผู้คนรอบข้าง หากผู้สูงอายุคนใดมีไลฟ์สไตล์ในมุมบวกย่อมง่ายต่อการกระตุ้นให้เกิดคุณลักษณะทางการมีคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นทางจิตใจและสื่อสารออกมายังคนรอบข้างได้, มีความเสียสละไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวม, ผู้สูงอายุควรฝึกฝนตนเองให้เป็นคนจิตใจสงบนิ่งโอบอ้อมอารีมีมิตรไมตรีต่อเพื่อร่วมองค์กรอยู่ตลอดเวลา, มีความรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย หรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย, การเป็นคนที่ที่มองอะไรรอบข้างในด้านดีจะกระตุ้นเสริมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดออกมาในด้านที่ดี และยึดมั่นและน้อมนำหลักธรรมมาใช้ในการสร้างพลังตนเองในทางบวกและพยายามมองข้ามสิ่งที่เป็นเรื่องไม่ดีออกไป